Nevěsta. *Ženich. Někdy ve smyslu snacha [Mi 7,6; Mt 10,35; L 12,53].

Nevěstčí. *Nevěstka.

Nevěstka. Již z nejstarších dob lidské kultury se nám dochovaly zprávy o n-ách, jak ostatně vyplývá i z Gn 38,15; Joz 2,1. Byly dvojího druhu: chrámové n-y a n-y za plat. Chrámové n-y, zasvěcené bohyni plodnosti, oddávaly se prostituci ve službě této bohyně. Jejich protějšek tvořili mužští chrámoví prostituti, jež Kral. označují za »ohyzdné« nebo »hanebné sodomáře« [1Kr 14,24; 2Kr 23,7] nebo »psy« [Dt 23,18]. SZ jasně zakazuje tuto chrámovou prostituci [Lv 18,24-30; Dt 23,17n], která pod vlivem neizraelských kultů ohrožovala i čistotu izraelské bohoslužby. Snad se na toto znečištění vztahuje Am 2,7; 1S 2,22; 2Kr 23,7. Také okolnost, že sloveso smilniti znamená často odpadnouti od Hospodina [Jr 2,20; 3,1; Ez 16,15n; 23,5], ukazuje na prostituci, jež patřila k pohanským kultům.

N. za plat bývá nazývána ženou cizí [Př 5,20; 6,24; 7,5; 23,27], takže se někteří vykladači domnívají, že šlo o cizozemky. Procházely se svobodně městem [Sd 16,1] a upozorňovaly na sebe zpěvem [Iz 23,16]. Zákony assyrsko-babylonské zakazovaly n-ám zastření závojem, což bylo výsadou pouze vdaných žen. Podle Gn 38,15 naopak nevěstky zahalovaly tvář. SZ zakazuje kněžím ženiti se s nevěstkami [Lv 21,7.14], z čehož lze uzavírat, že nekněží takový sňatek uzavírali. Podle Dt 23,17 nesměla být nevěstkou »žádná z dcer Izraelských« [sr. Lv 21,9]. Soudce Jefte byl synem nevěstky [Sd 11,1] a musel za to snášet příkoří od sourozenců ze zákonité ženy. Děti n-y neměly žádných práv [Dt 23,2]. Peníze za prostituci nesměly být obětovány v chrámě [Dt 23,18]; jinak však zvláště za doby králů byly n-y veřejně trpěny [1Kr 3,16]. Podle Ez 16,24-39 se snad mluví o nevěstincích v Jerusalemě, nejde-li tu spíš o kultickou prostituci.

I v době Ježíšově byla n. pokládána za vyvrhele společnosti [Mt 21,31n]. Rozšíření prostituce v pohanském světě bylo velkým nebezpečím pro první křesťany, takže se jím zabýval i t. zv. apoštolský koncil [Sk 15,20.29] a na mnoha místech i ap. Pavel [Ř 1,24n; 1K 6,9nn; Ga 5,19].

Nevina, nevinný. *Vina. Ve SZ jde o překlad hebr. výrazů, odvozených z kořenů *sdk* [- spravedlnost Ž 7,9; 37,6], *nkj* [= čistota Ex 23,7; 1S 19,5; 1Kr 21,16; 24,4 a většina sz míst; také Gn 20,5], *chpp* [= čistota v mravním smyslu Jb 33,9], a aram. *zákú* [= mravní čistota Dn 6,23]. V NZ jde o překlad tří řeckých výrazů: *akakos* [= vzdálen zla, nedotčený zlem, bezelstný Žd 7,26, *amómos* [= bez vady, čistý, bez úhony, o obětních zvířatech Ex 29,1; Lv 1,3; o Kristu jako n-ém Beránku 1Pt 1,19, sr. Žd 9,14, kde Kral. překládají: neposkvrněný], a *anaitios* [= bez viny Mt 12,7. Ve v. 5. překládají Kral. totéž slovo: bez hříchu; Žilka: bez viny].

Nevod [stč. síť vlečná k lovení ryb; Ez 32,3; Ab 1,15]. Ab 1,16 praví obrazně, že Babyloňané uctívají svůj nevod, kterým zahrnuli množství ryb, místo aby se klaněli Bohu jako původci zdaru [sr. Iz 10,13]. V památkách babylonských se doposud nenašly stopy po uctívání nástrojů. Zato Skythové a jiní národové tak činili, aspoň podle Herodota a Justina.

Nevole [= námaha, těžkost, trápení, bída, těžká práce]. Tak překládají Kral. dvě hebr. slova: *t^{e}lá'á* [Ex 18,8 sr. Nu 20,14; Neh 9,32] a *'^{o}ní* [1Pa 22,14 sr. Ž 88,10; Jb 10,15]. V témž smyslu řecké *kopos* u L 11,7 [činiti nevole = obtěžovati]. Jindy tentýž výraz překládají *práce [2K 6,5; 11,23; Zj 2,2; 14,13] ve smyslu namáhavá, těžká lopota. Jindy slovem zaměstnání [Ga 6,17].

Nevyhlazuj. Překlad hebr. *'al-taščhét* v nadpiscích žalmů 57; 58; 59; 75. Jde snad o odkaz na nápěv známé písně [sr. na př. Iz 65,8; »nekaz«], podle níž měly být tyto žalmy zpívány.

Nevýmluvný = nevýslovný, nevypravitelný, tedy nevyjadřitelný, nepopsatelný [2K 9,15; 1Pt 1,8].

Nevypravitelný = vymykající se slovům, nevyslovitelný [Ř 8,26; 2K 12,4], to, co není člověku možné vyslovit.

Nevzdělaný. *Vzdělávati [se].

Nezbednost [stč. == bujnost, svévolnost, neústupnost]. L 11,8 ve smyslu bezohlednost, drzost, nestydatost, sr. Dt 28,50; Dn 8,23; Kaz 8,1]; 2Te 3,2 »nezbedný« ve smyslu nezvyklý, zvrácený, obtížný.

Nezbedný. *Nezbednost.

Nezdrželivost. *Zdrželivost.

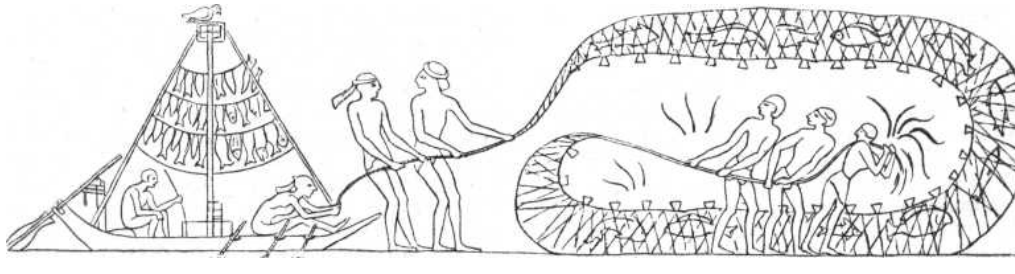

Egyptská vlečná síť podle vyobrazení na stěně hrobu u pyramid.

Nezdrželivý. Tímto slovem překládají Kral. dva různé řecké výrazy: *asynlhetos* [Ř 1,31: smluv nezdrželivý = nespolehlivý, věrolomný] a *aspondos* [doslovně: bez obětního daru, který se přinášel při smlouvách, zvláště při smlouvách mírových; tedy 2Tm 3,3: nesmiřlivý].

Neziach [Ezd 2,54; Neh 7,56], zakladatel rodu *Netinejských, jehož příslušníci se navrátili se Zorobábelem ze zajetí babylonského.

Neznající. Žd 5,2 tímto pojmem popisuje ty, kteří bloudí z nevědomosti, t. j. jejichž hříšné činy nebyly spáchány vědomě, ale »z poblouzení« [Nu 15,25-29; Lv 4,2.22.27 a j.], přesto však pod působením těchto činů stojí a trpí. Za tyto hříchy lidí bloudících z nevědomosti obětoval velekněz dary a oběti, tím spíše, že sám takovými hříchy trpěl [»obklíčen nemocí«].

Neznámost. *Známost.

Neznámý. *Známý.

Nezpůsobně = nevázaně, nepořádně [2Te 3,11].

Nezpůsobný = nezpůsobilý, líný, tupý, otupělý. Pisatel Žd 5,11 připomíná, že nemůže čtenáře uvádět do hloubek křesťanského poznání, protože jejich vnímací schopnost otupěla, takže se podobají nedoslýchavým [»nezpůsobných uší«]. Nedovedli vytrvat v naději víry, ztratili žhavou radostnost očekávání a tak otupěli [stali se leniví Žd 6,12] i ve vnímacích schopnostech.

Nezpytatelný [Jb 5,9; Ř 11,33] = nevyzpytatelný.

Nezřetelný [stč. = nepostižitelný zrakem, neslavný], hebr. skrytý, zvl. zahrabaný [Jb 3,16].

Nežit, vřed, doprovázející malomocenství [Lv 13,18-20]. N-em byl stižen Job [Jb 2,7; Dt 28,35] a pravděpodobně i král Ezechiáš [2Kr 20,7; Iz 38,21]. Ovšem, ne každý vřed byl příznakem malomocenství [Ex 9,8-11; sr. Dt 28,27].

Nibchaz, assyrské božstvo [2Kr 17,31], které zavedli v Samaří hevejští přistěhovalci z Assyrie. Někteří badatelé se však domnívají, že jest egyptského původu. Jeho uctívání prý bylo zavedeno i v Sýrii. Zobrazováno bylo jako pes s lidskou hlavou. Jiní je zase ztotožňují s elamitským božstvem *Ibna-chaza* nebo s mandejským *N^{e}baz,* pánem tmy.

Nibsam, místo na judské poušti [Joz 15, 62].

Nikánor [= vítězný]. Jeden z prvních sedmi díakonů [Sk 6,5], kteří měli na starosti chudé, zvláště řecky mluvící vdovy. Jméno připomíná vojevůdce, jenž byl vyslán syrskou vládou, aby potlačil makkabejské povstání a byl zabit v bitvě u Bethoron r. 160 př. Kr.

Nikodém [= vítěz nad lidem], člen vysoké rady [synedria], zákoník z povolání, farizeus smýšlením, tajný ctitel Ježíšův, který přišel k němu v noci [J 3,1 a 9]. Zastával se Ježíše v synedriu židovském [J 7,50-52] a účastnil se jeho pohřbení [J 19,39]. Jest představitelem vzdělaného, vznešeného Žida, který se neodváží Krista vyznati veřejně. Podle tradice stal se Kristovým vyznavačem po jeho zmrtvýchvstání. Byl prý pokřtěn Petrem a Janem.

Nikopolis [= město vítězství], založené císařem Augustem r. 30 př. Kr. na místě, kde tábořil před vítěznou bitvou u Aktia. Zříceniny tohoto města, kde podle Tt 3,12 chtěl přezimovati Pavel, jsou v jz cípu starověkého Epiru při zálivu ambrackém u dnešního města Prevesa. Poznámka, připsaná na konci Tt, není v nejstarších rukopisech a postrádá hodnověrnosti. Má také na mysli jiné N., které leželo v Makedonii.

Nil, Kral. Níl [Joz 13,3; 1Pa 13,5], řeka zúrodňující Egypt a od Egypťanů za starověku uctívaná jako božstvo. Její význam byl Izraelcům dobře znám [Ex 7,17n; Iz 19,5n; Ez 30,12; Ž 78,44; Jr 46,7-8; Am 8,8]. V bibli má také jméno »řeka egyptská« [Gn 15,18]. Celková její délka obnáší 7000 km, takže jest po Missisippi [7050 km] nejdelší řekou na zemi. Za starověku nebyly známy prameny Nilu. Teprve Stanley r. 1876 objevil řeky, které napájejí jezero Ukereve, odkudž Nil počíná. Jezero Ukereve rozkládá se po obou stranách rovníku. Z tohoto jezera vytéká Nil nejprve jako řeka Kivira s četnými vodopády. V rovině pak teče pod jménem Bahr el Džebel [horská řeka], splavná, majíc hloubku 5 až 12 m. Přítok od západu Bahr el Gazel žene potom Nil na východ a další přítok Sobat jej zase obrací na sever. Dostává nové jméno: Bílý Nil [Bahr el Abiad], do něhož u Chartumu vtéká Modrá řeka [Bahr el Azrak], která svým kalem způsobuje zúrodňující zátopy. Na 23° s. š. vtéká na půdu egyptskou a teče pak dlouhým údolím mezi dvěma pustými vysočinami, Arabskou na východě a Libyjskou na západě. Pod Káhirou rozděluje se jako delta do četných ramen, z nichž dvě jsou nejdůležitější: Rosetské neboli západní a Damietské neboli východní. Nejdůležitějším zjevem při Nilu jsou jeho pravidelné zátopy. Mohutné deště a lijavce v Habeši a ve vnitřní Africe způsobují stoupání Nilu, které začíná v červenci, a v září proměňují Dolní Egypt v široké jezero. Když hladina stoupne o 7 až 8 m, zůstává na téže výši po dva až tři týdny; ke konci října začne voda opadávat, což pozvolna pokračuje do dubna. V tomto čase jest voda nejprve zelená od travin a jiných hnijících rostlin, potom jest červenavě kalná od zemitého kalu splachovaného s habešské vysočiny. V Káhiře jest vodočet, kde zvláštní zřízenec denně odčítá a hlásí výšku vody. Dobrá zátopa dosahuje výšky 10 m; vyšší zátopa způsobuje škody a nižší zase nedostačuje pro zavodnění luk a polí. Podle výšky zátopy stanoví se v Egyptě také daně. Význačnými rostlinami Nilu byly lotus a papyrus, z něhož se ve starověku vyráběl papír.

Pro židovstvo má N. i ten význam, že při j. hranicích Egypta u prvních jeho peřejí byla založena nejstarší známá kolonie židovská

v Elefantině [= Jéb], kde byly nalezeny aramejské papyry z 5. stol. př. Kr., potvrzující, že tam měli Židé chrám s plným vybavením pro oběti. Vedle Hospodina uctívali tito Židé božstvo *Béťel,* jež bylo ztotožňováno s Hospodinem. Snad tedy pocházeli z Bételska, kam se vystěhovali pod tlakem reforem krále Joziáše r. 622. Více o tom viz Bič I., 146n.

Nimrim. Místo, proslulé potoky v zemi moabské, jv od Mrtvého moře [Iz 15,6; Jr 48,34]. Dodnes je tu údolí, nazývané vadi Nemeirah, s rozvalinami starého města.

Nimrod, syn Chus, vnuk Chámův [Gn 10,8-12; Mi 6,5], »silný lovec před Hospodinem«, král a zakladatel babylonských a assyrských měst [Babylon, Érech, Achad, Chalne v zemi Sinear [Babylon], Ninive, Rohobot a Chále v zemi Assur]. Kromě bibl. zpráv není o něm nic známo.

Ninive, město, založené podle biblické tradice Nimrodem na levém [východním] břehu Tigridu naproti nynějšímu Mosulu [Gn 10,11; Jon 1,2]. Ochranným božstvem tu byla Ištar, jíž vystavěl koncem 3. tisíciletí př. Kr. chrám Maništusu, král semitské dynastie Akkadské. Churrijci pak a Hetejci rozšířili kult Ištařin až do Malé Asie a do Egypta. N. záhy předčilo významem staré hlavní město Assur, ležící asi 96 km jižněji, zvláště když si v něm vystavěl Salmanazar [1280-1260] skvělý palác. Assurnazirpal III. [884 až 859] a jeho nástupce Salmanazar III. [859-824] si vystavěli paláce jak v Ninive, tak v *Chále [Gn 10,11] a sídleli střídavě v obou. Jejich nástupci považovali N. za hlavní město. Senacherib [705 až 681] si tu vystavěl dva paláce: Kujundžik a Nabi Junus [prorok Jonáš], obehnal město pevnými hradbami a zřídil vodovod. Byl zavražděn v chrámě *Nizrochově v Ninive [2Kr 19,37]. Asurbanipal [668-626] založil ve svém paláci velkolepou knihovnu z 22.000 hliněných tabulek, částečně kopií památek starobabylonských. Prorok Nahum [3,1] nazývá N. »městem vražedným«, patrně pro mnohé krvavé války proti sousedům a pro ukrutnosti vítězů. Asurbanipal na př. měl ve zvyku zutínati ruce, nohy, nos a uši poražených, z jejichž hlav navršoval vysoké hromady. R. 625 př. Kr. začala moc assyrská klesat. Nejprve se osamostatnil Nabupolasar [626-605] a r. 612 spolu s jinými vyvrátil N. Napomohlo tomu i rozvodnění Tigridu, jež podvrátilo velkou část jeho hradeb. Město zdánlivě zmizelo s povrchu zemského. Teprve francouzský

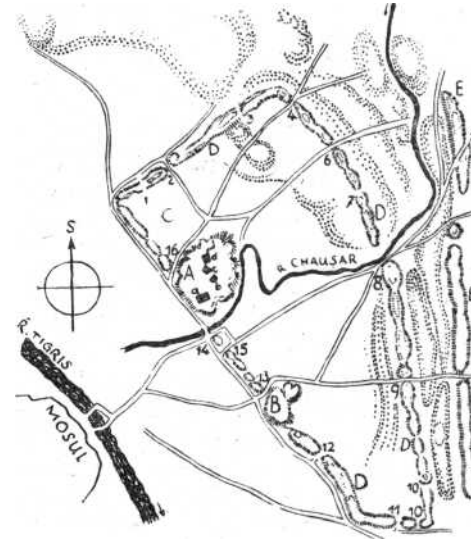

Plán vykopávek starého Ninive. Podle Christiana. A. Kujundžik, pahorek paláců, a. Senacheribův palác, b. Chrám bohyně Ištar. c. Chrám boha Nabu. d.Asurbanipalův palác. B. Pahorek Nebi Junus (podle Jonáše) , v něm dosud neodkryté zříceniny. C. Chrámový okrsek, také neodkrytý. D. Vykopané části vnitřních hradeb. E. Vnější hradby. 1-15. Městské brány pojmenované většinou podle božstev a králů: Měsíce (Sin), Nergalova, Adadova, brána Šibaniba, t.j. vedoucí k obilnímu trhu, Halahhi, vedoucí do Halah, Mušlalum, k půlměsícové baště Mušlal, Ninlilova, Šamašova, Senacheribova, Aššurova, Šarurova, palácová, pouště, jízdní, Eova.

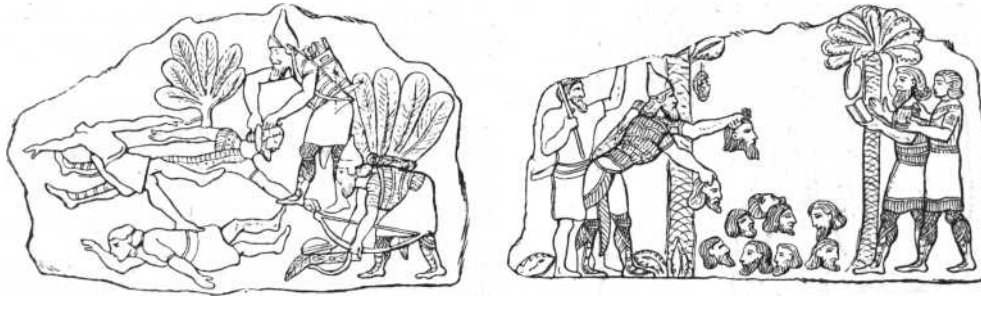

Části velkého frýsu ze Senacheribova paláce v Kujunžiku, zobrazující ukrutnosti páchané Assyřany na poražených i mrtvých nepřátelích.

konsul M. Botta odkryl r. 1843 v pahorku 18 m vysokém veliký palác se souvisícími komnatami a síněmi, jejichž stěny byly obloženy sádrovými nebo alabastrovými deskami a četnými freskami a ornamenty. U vchodu a na schodišti byly okřídlené sfingy, býci a lvi obrovských rozměrů. V dalších objevech se pokračovalo v letech 1845-50, 1874, 1878. Podařilo se rozluštiti klínové nápisy. Podle těchto objevů a vykopávek bylo zřejmě Ninive městem, obehnaným vysokými náspy v nepravidelném čtyřúhelníku: severní strana jest 2300 m, západní 4500 m, jižní 1000 m a východní kruhovitě zakřivená 5200 m, dohromady 13.000 m, t. j. 13 km. Výška hradeb byla 10-15 m. Na východní straně jsou před hradbami ještě příkopy a bašty, kdežto na záp. straně přiléhaly hradby přímo k řece. Při velkém rozvodnění Tigridu byly příkopy naplněny vodou tak, že se okolí města podobalo velkému jezeru [Na 2,8]. Na hradbách jsou v pravidelných vzdálenostech věže 40-50 m vysoké, na rozích vyšší a silnější. Vše bylo stavěno z nepálených cihel [vepřovic]. Biblické vztahy mezi Izraelem a Ninivetskými [Assyrskými] jsou dosti četné: Nu 24,22-24; Ž 83,9; Jon kap. 1 a 3-4 [sr. Mt 12,41; L 11,30]; Iz 37,37. Z proroků hlavně Nahum a Sofoniáš prorokovali zkázu města [Na 1,8-9; 3,18-19; Sof 2,13-15]. Zajímavé jsou biblické zmínky o způsobech obyvatel tohoto města: Na 2,3; 3,1-3; Iz 37,33. Ozdoba stěn místností jest popsána v Ez 23,14-15. Vykopávky a nápisy značně pomohly k upevnění dějinných dat staré Assyrie a Babylonie. Nápisy na stěnách popisují činy králů. Nejchlubnější jest popis výprav a vítězství Senacheribových, kde se dovídáme také o panovnících judských.

Nizroch. Reliéf ze severozápadního paláce v Nimrudu.

Nísan. *Měsíc. Jméno prvního měsíce v roce, Abib, bylo po zajetí babylonském přeměněno v akkadské jméno N. [= otevření, začátek]. Přibližně náš březen [Neh 2,1; Est 3,7].

Nizroch [= velký orel], božstvo ninivetské, v jehož chrámu byl zavražděn Senacherib od svých synů Adramelecha a Sarasara [2Kr 19, 37; Iz 37,38]. Božstvo jest zobrazováno v podobě lidské s orlí hlavou. Obyčejně zápasí se lvem nebo s býkem. Snad jde o úmyslnou zkomoleninu jména Marduk.

No, No Ammon, kdysi hlavní město v Horním Egyptě, ležící na obou březích Nilu a známé pod jménem Théby [= Veset] nebo také Diopolis Magna. Amon jest jméno hlavního božstva thébského. Velekněz Amonův byl od 14. stol. druhým po faraónovi a dovedl se velmi účinně vzepříti monotheistické reformě, podporované faraónem Amenhotepem IV. a kněžstvem města On [viz o tom Bič II., 179 a beletristicky v knize Thomase Manna, Josef Živitel]. Město zůstalo střediskem egyptské civilisace a moci až do doby, kdy Esarchaddon [680-668], král assyrský, učinil r. 671 př. Kr. první nájezd na Egypt, a po něm jeho nástupce Asurbanipal r. 667 znovu, až bylo No r. 663 př. Kr. vypleněno [Nah 3,8]. Přesto zůstalo i pak důležitým městem [Jr 46,25; Ez 30,14-16], dokud nebylo úplně vyvráceno římským prefektem Korneliem Galiem r. 30-29 př. Kr. U městeček Luxoru a Karnaku byly nalezeny rozsáhlé zříceniny tohoto města. No Amon znamená česky dům Amonův.

Noa [= chvějící se, třesoucí se], jedna z pěti dcer Salfada, syna Hoferova [Nu 26,33; 27,1; 36,11; Joz 17,3].

Noadiáš [= Hospodin se zjevuje], levita, syn Binnui, jenž s Mermotem, Eleazarem a Jozabadem vážil k službě chrámové zlaté a stříbrné nádobí, které bylo přineseno z Babylona [Ezd 8,33].

Noadie [česky totéž, co Noadiáš], prorokyně, spolčená s Tobiášem a Sanballatem proti Nehemiášovi, jehož dílo chtěli překaziti [Neh 6,14].

Nobe. – 1. [rostoucí, prospívající]. Izraelský válečník z pokolení Manassesova, který při dobývání země na východní straně Jordánu vzal Kanat s okolními městečky a nazval je svým jménem [Nu 32,42]. Nějaký čas se sice toto nové jméno udrželo [Sd 8,11, nejde-li tu o jiné místo], ale brzy zašlo a užívalo se opět jména původního, na něž ukazuje i nynější jméno arabské Kanuat na z. svahu Džebel Chauranu. – 2. [= pahrbek]. Kněžské město [1S 22,19] na území Benjaminově [Neh 11,32], ležící s. od Jerusalema [Iz 10,32]. Nějakou

dobu zde byl i stánek úmluvy v opatrování kněze Achimelecha, jenž nasytil psance Davida a jeho muže posvátnými chleby a podaroval jej mečem Goliášovým [1S 21,1-6]. Byl za to od Saula zabit s celým kněžským osazenstvem až na Abiatara [1S 22]. Poloha tohoto města, osazeného i po návratu ze zajetí [Neh 11,32], nebyla dosud přesně určena.

Noc byla podle židovského zvyku rozdělována na tři bdění: od západu slunce do půlnoci, od půlnoci do prvního zakokrhání, od prvního zakokrhání do východu slunce [ranní: Ex 14,24; prostřední: Sd 7,19; Ž 63,7; Pl 2,19]. Podle řecko-římského počítání byla čtyři bdění po třech hodinách [od 6-9, 9-12, 12-3, 3-6]. Tak tomu bylo v NZ [L 12,38; Mt 14,25; Mk 6,48, sr. Ž 90,4; 130,6]. Jindy se n. dělila na 12 různě dlouhých hodin [Sk 23,23]. Poněvadž podle Gn 1,3 tma předcházela první světlo, počítali Židé den od západu slunce do západu slunce příštího dne [do východu první hvězdy; odtud rčení »svítalo na den«, t. j. vyšla první hvězda po západu slunce Mt 28,1]. Nebo se počítalo na dny a noci. Výraz »den a n.« znamená naši časovou délku - den. Ježíš se postil 40 dnů a 40 nocí [Mt 4,2], t. j. 40 dnů; Jonáš »byl v břiše velryby tři dny a tři noci« [Mt 12, 40], což navazuje na Jon 2,1. Jde tu o pouhé srovnání s pobytem Ježíšovým v hrobě, nikoli o přesné vypočítávání doby, kterou Ježíš strávil v říši smrti.

Je pochopitelné, že starověk přisuzoval n-i tajemnou moc. N. byla dobou nejúčinnějších kouzel, protože každou ovládal jiný démon. N. byla také zvláště příznivá pro božská zjevení. I rabíni byli toho mínění, že n. je ohrožována zlými duchy, ale utěšovali se, že den i n. patří Bohu [sr. Ž 74,16; 91,5] a že není třeba se bát. Zj 21,25; 22,5 pak předpovídá, že v novém Jerusalemě nebude už n-i. Podle SZ nejvíc pokynů Božích bylo dáno v noci [Gn 26,24; 31,24; 40,5; 41,11; 46,2; 1S 15,16; 1Kr 3,5; 2Pa 7,12]. V NZ pouze Sk zdůrazňují, že Bůh dal své pokyny v n-i [16,9; 18,9; 23, 11; 27,23]. Jinak je NZ v této věci velmi zdrželivý [Mt 1,20; 2,12n].

V přeneseném smyslu mluví Ježíš o n-i jako o době, kdy mu nebude možno pracovat [J 9,4] anebo jako o období nedostatečného duchovního světla [J 11,10], jež nastane po jeho smrti [sr. J 8,12; 9,5]. Podle Pavla žije křesťan v období mezi n-í a dnem, kdy bude uskutečněno království Boží. N-i už je namále, den Boží vlády se přiblížil [Ř 13,12] a křesťané už nyní mají žít jako synové světla, nikoli noci [1Te 5,5-7].

Nocovati při modlách [Iz 65,4], doslovně: »na skrytých místech«. Jsou míněna místa k zaklínání mrtvých o radu.

Nočně = za noci, v noci [Sd 9,32; Mt 28,13].

Noční přeluda. *Přeluda.

Nod [= putování, exil, Gn 4,16], krajina v. od Edenu, do níž se uchýlil Kain. Nevíme, kde tato krajina ležela.

Nodabský, jméno arabského kmene, o němž jest zmínka v 1Pa 5,19 ve zprávě o válčení pokolení Ruben, Gád a polovice Manasses proti Agarenským [1Pa 5,10]. Má se zato, že jde o syna Izmaelova, ale nelze to nikterak doložit.

Noé [= pokoj, odpočinutí]. Devátý v řadě potomků Adamových, syn Lámechův, vnuk Matuzalémův [Gn 5,28n]. Někteří vykladači pojímají jméno N. za kolektivní označení potomků Lámechových [jako Izrael bylo kolektivním označením potomků Jákobových], aby otupili mimořádnost bibl. zprávy o tom, že N. žil 950 let. Událost, o níž bible vypravuje, by se byla podle toho udala 600 let poté, kdy rodina, jež měla kolektivní jméno N., dosáhla vedoucího postavení [Gn 7,6].

N. žil v době téměř všeobecného odpadnutí od Boha [Gn 6,2-7.11, sr. Mt 24,38], takže se Bůh rozhodl zničiti lidské pokolení po lhůtě 120 let [Gn 6,3], v níž N., »muž spravedlivý a dokonalý, chodící ustavičně s Bohem« [Gn 6,9], měl se státi příkladným životem a ovšem i stavbou *korábu kazatelem spravedlnosti [2Pt 2,5]. Po 120 letech byl koráb dokončena N. na rozkaz Boží vstoupil do něho spolu se svou rodinou a párem od každého druhu zvířat. Potopa trvala podle Gn 7,12.24 celkem 190 dní. Koráb na konec přistál na temeni hory Ararat [Gn 8,4]. N. vyšel z korábu a stal se tak druhým praotcem lidského pokolení [L 17,26n], s nímž učinil Bůh prostřednictvím N. smlouvu, zaručující trvalost přírodního řádu [Gn 8,21n] pod podmínkou, že lidstvo bude zachovávat určitá přikázání: zdržovat se požívání krve, vylití krve lidské [= vraždy] a dodržovat stvořitelský příkaz Boží [Gn 9,4 -6]. Jsou to t. zv. N-mova tři přikázání, jež byla rabíny rozmnožena na sedm přidáním zákazů: rouhání, modlářství, smilstva a loupeže. Židé pokládali tato N-mova přikázání za předchůdce Desatera a ukládali je všem proselytům [viz Sk 15,29].

N. se po potopě věnoval zemědělství a vinařství [Gn 9,20-27 sr. 8,20n]. Žil po potopě ještě 350 let [Gn 9,28]. Jeho synové Sem, Chám a Jafet jsou biblí považováni za praotce všech lidských ras, z nichž Semité obdrželi spolu s Jafetity zvláštní požehnání [Gn 9,20 - 27].

Iz 54,9 a Ez 14,14 připomínají N-ma a Ježíš přirovnává okolnosti, za nichž žil N., k poměrům, jež se na světě vyskytnou před druhým jeho příchodem [Mt 24,37]. Žd 11,7 připomíná víru N-movu. I v rodokmenu Ježíšově se vyskytuje N. [L 3,36]. 1Pt 3,20n pokládá záchranu N-movu za obraz záchrany, které se dostává věřícím ve křtu. *Potopa.

Noéma [= sladká, rozkošná], dcera Lámecha a jeho ženy Zilly, sestra Tubalkainova, jedna ze čtyř předpotopních žen, jež jsou uvedeny jménem [Gn 4,22]. Kromě Evy jsou vesměs z rodu Kainova.

Noemi [= má sladkost, rozkoš], žena Elimelechova, tchyně Rutina [Rt 1,2n;2,1n;

3,1; 4,3n], která prosila své snachy, aby ji nazývaly Mára [hořká], protože ji »Všemohoucí znuzil« [Rt 1,21], zbaviv ji manžela a dvou synů.

Nof [Iz 19,13]. *Memfis.

Noga [= jas], syn Davidův [1Pa 3,7; 14,6].

Noh. Tak překládají Kral. hebr. výraz *peres* [Lv 11,13; Dt 14,12], jenž označuje nějakého ptačího dravce, vypočítaného mezi nečistými zvířaty. Hebr. výraz poukazuje snad na oblibu tohoto dravce drtit kosti zvířat. Překladači myslí na orlosupa bradatého [*Gypaetus barbatus*], který se dosud, ale velmi řídce, vyskytuje ve skalních roklinách podél řeky Arnon v. od Mrtvého moře.

Nocha [= odpočinutí], čtvrtý syn Benjaminův [1Pa 8,2]. Snad jde o jiné jméno pro Sufama [Nu 26,39].

Non [1Pa 7,27]. *Nun.

Nosatec [Ez 26,29] stč. = kopáč, špičatá motyka.

Novák, řecky *neofytos* = nedávno vyrostlý štípek [Ž 144,12]. V 1Tm 3,6 je tak označen ten, který teprve nedávno se stal křesťanem [sr. 1Pt 2,2].

Noviņa = novinka, zpráva [2S 4,10; 2Kr 7,9; Ž 112,7; Př 25,25; Jr 49,23; Ez 7,26; Dn 11,44; 1Te 3,6].

Novměsíc. *Měsíc. Nový měsíc začínal toho večera, kdy se objevil srpek měsíce. V oblasti lunárních kultů byl počátek nového měsíce slaven mimořádným způsobem. Také ze SZ vyplývá, že n. byl dnem svátečním [Nu 10,10] se zvláštními oběťmi [Nu 28,11-15] a ovšem i hodováním [1S 20,5]. Den byl slaven právě tak jako sobota [2Kr 4,23; Iz 1,13; Oz 2,11; Am 8,5; Ez 46,1; sr. Ko 2,16]. Sedmý novměsíc [v roce, začínajícím o jarní rovnodennosti, tedy začátek roku podle staršího počítání od rovnodennosti podzimní, jež u Židů zůstala začátkem roku »církevního«], t.j. v měsíci Tisri [hebr. *tišrí*], byl nařízenou sobotou: kromě zmíněných obětí byla nařízena zvláštní oběť jako příprava ke dni smíření. Slavnostní troubení bylo zvláštního rázu [Lv 23,24; Nu 29,1-6]. Ještě v době Ježíšově se dalo vyhlášení n-e slavnostním způsobem. Když dva hodnověrní svědkové vyhlásili, že zahlédli srpek luny, prohlásila židovská rada posvěcení n-e. Na návrších, zvláště na hoře Olivetské, zaplály ohně, v chrámu pak zazněly veselé hlasy trub. Když bylo zamračeno, byl slaven n. prvního dne po třicátém dnu předešlého měsíce.

Novo. »V nově pojmouti ženu« [Dt 24,5] = být novomanželem.

Novota, nový. Těmito výrazy označuje bible to, co se liší od starého, užívaného [Mt 9,17; Mk 2,21; L 5,36; Mt 27,60; J 19,41], obvyklého, takže to padá do očí, je nápadné a tudíž překvapující, zajímavé [Sk 17,19-21], až podivuhodné a neslýchané. Dt 32,17 mluví o nových [ve smyslu novomódních] božstvech, jichž se chytal Izrael; Ž 33,3 o nové [ve smyslu: nového druhu] písni [sr. Iz 42,10; Ž 96,1], Ez 11,19 o novém Duchu, Iz 65,17 o novém nebi a nové zemi, Iz 62,2 o novém jméně [sr. Iz 65,15] a p. Poslední čtyři uvedené citáty tvoří základ nz pojmu novosti. Jde tu o něco naprosto nebývalého, podivuhodného, naprosto jiného, jež bylo ve SZ prorokováno, v NZ však se příchodem Ježíše Krista vlomilo do tohoto světa [sr. Ř 5,12nn; 1K 15,21n. 45nn], aby jednou získalo plnou převahu nad starým a nahradilo to, co je vetché a odsouzeno k zániku. Kristus je původcem a počátkem nového stvoření [2K 5,17; Ga 6,15; Ef 2,15], nové [Žd 8,6nn.13], lepší smlouvy [Žd 7,22 sr. 2K 3,6], v níž se naplnila sz proroctví [Jr 31,31-34, sr. 1K 11,25; L 22,20; Žd 9,15]. Tato smlouva je něčím tak naprosto novým a odlišným, že nemůže použít nic ze staré, vetché, mdlé smlouvy [Mk 2,21n]; je novým vínem, jež nelze vlévati do použitých nádob [Mt 9,17]. Přikázání lásky, jež vydal Ježíš, je nové v tom, že je založeno na lásce, kterou si učedníci dali posloužit od Ježíše [J 13,34]. Toto naprosto nové přikázání nazývá 1J 2,7n přikázáním starým snad ve srovnání s novotářskými předpisy bludařů. Také se tu ukazuje, že novost nespočívá v myšlenkovém obsahu tohoto přikázání, nýbrž v tom, že se v Kristu stala skutečností síla, která umožňuje plnění tohoto již dříve známého příkazu: světlo to pravé již svítí. Příznakem nové skutečnosti, vlomené do tohoto světa, bude podle Mk 16,17 mezi jiným i to, že věřící budou mluviti »novými jazyky«, jakousi předjímkou budoucího nebeského života. *Jazyk.

Více do budoucnosti jsou zaměřeny Ježíšovy výroky o novém víně, které bude píti při eschatologické večeři v království Božím [Mk 14,25 sr. Mt 26,30; L 22,30], a ovšem Zj, jež mluví o novém nebi a nové zemi [Zj 21,1 sr. 2Pt 3,13], o novém Jerusalemu [Zj 3,12; 21,2], sestupujícím od Boha s nebe, o novém jménu [Zj 2,17; 3,12] a o nové písni [Zj 5,9; 14,3]. Ten, který sedí na nebeském trůnu, »učiní nové všecko« [Zj 21,5], Tím bude dosaženo cíle Božích spasitelných plánů a křesťanské naděje.

S těmito představami o proměně světa a člověka, zahájené vítězstvím Kristovým, souvisí i pojem novota, jímž Pavel označuje plnost těch spasitelných hodnot, jež věřícím přinesl Kristus: novota ducha [naproti vetchosti litery Ř 7,6], novota života [Ř 6,4]. Je to dar Boží milosti, ale právě proto i povinnost křesťana, aby se obnovil tímto darem a oblékl nového člověka [Ef 4,23n]. Kde je nová smlouva, tam je i nový člověk, nové stvoření a nový život, určovaný nikoli Zákonem a hříchem, ale Duchem. Je to život naprosto odlišný od života se starým kvasem [1K 5,7]. XX

Novověrec = proselyta [Mt 23,15], t. j. pohan, který se přihlásil k židovství buď úplně i s obřízkou a zachováváním sz předpisů [Sk 2,10] nebo jen s odřeknutím modlářství a zachováváním některých předpisů [na př. svěcení

soboty]. Ti poslední jsou t. zv. nábožní, ctitelé Boží [Sk 17,17; 18,7], bohabojní [Sk 10,2].

Nový Zákon jako kniha uznávaná autoritativně v křesťanské církvi vznikl souborem či lépe výběrem jednotlivých knih, z nichž některé byly známy už v době apoštolské. [*Bible 2]. O vzniku jednotlivých knih novozákonní sbírky dočtete se pod příslušnými hesly. Výběr těchto knih a jejich zřetelné odlišení od ostatní literatury se uskutečnilo v letech 140-200 po Kr. V době apoštolské jedinou autoritou, převyšující »zákon a proroky«, byl »Pán«, totiž Ježíš, a proto ovšem i jeho slova, jež byla nazývána »doplňkem zákona a proroků« [Tertullian]. Z počátku snad byla tato slova Ježíšova tradována ústně, ale záhy jistě vznikaly písemné sbírky slov Ježíšových, jak lze uzavírat na př. z 1K 7,10.25; 11,23 a jak bylo naznačeno v hesle *Matoušovo evangelium. I úvod k evangeliu Lukášovu [L 1,1-4] naznačuje, že musely býti nějaké sbírky slov a činů Ježíšových. Autoritou však byl nejprve toliko Ježíš sám, evangelijní spis byl spíše jen pomůckou, z něhož se čerpala znalost Ježíšových slov. Tak tomu je na př. ještě u Justina Mučedníka [v polovině II. stol.]. Současně však, kolem r. 140, je slovo Ježíšovo, uvedené podle Mt 9,13, citováno prostě jako »Písmo« [II. list Klementův 2,4].

1. Vzrůst autority nz spisů: Záhy vedle slov Ježíšových nabývali autority i apoštolově a jejich kázání. Ale teprve v druhé polovině II. století se mluví o spisech apoštolů tak, že jsou stavěny vedle slov Ježíšových, po př. vedle sbírek těchto slov, a Starého Zákona. Říkalo se: Pán a apoštolově, nebo stručně: Pán a apoštol. Ale ještě nebylo přesně stanoveno, které apoštolské spisy jsou tu míněny. Vzájemnými návštěvami ve sborech docházelo i k vyměňování jednotlivých křesťanských spisů k bohoslužebnému předčítání. Neboť ve všech křesťanských sborech vedle Starého Zákona byl předčítán i některý spisek apoštolský, jehož obsah byl uznán za vzdělavatelný. Tímto způsobem vznikal jakýsi předstupeň NZa, či snad lépe materiál, z něhož byla pozdějším výběrem utvořena autoritativní sbírka nového kánonu.

První, kdo mluví o evangeliích jako o spisech zvláštní autority, užívaje při tom slov »psánoť jest v evangeliu«, je Justin Mučedník kolem r. 150. Podle toho, co bylo z jeho spisů zachováno, znal Matoušovo, Markovo a Lukášovo evangelium. Evangelium Janovo sice také zná, ale není mu sympatické. Jak už však bylo naznačeno, nelze ještě mluvit o tom, že by Justinovi evangelia byla součástí kánonu: jsou mu spíše pomůckou k poznání pravé autority, jíž je Ježíš sám. Justin zná i ep. k Římanům, Židům a Skutky ap., ale necituje je jako autoritu církevní. Stejně Papias, biskup v Hierapolis ve Frygii, současník Justinův, výslovně uvádí Matouše a Marka. Podle některých pozdějších zpráv znal i evangelium podle J. Rovněž Zjevení Jana si velice vážil. Gnostik Marcion, bohatý loďař ze Sinope, věřil v existenci dvou bohů: pouze spravedlivý, ale nikoli milující zhotovitel kosmu, zjevený ve SZ, a dokonalý Bůh Otec, který neměl nic společného se stvořením hmotného světa, ale zjevil se skrze Ježíše, aby vysvobodil lidi ze zajetí hmoty. V souvislosti s tím zavrhoval Marcion Starý Zákon, vytvořil proti SZ první čistě křesťanskou sbírku autoritativních spisů, tedy »Nový Zákon«, složený z upraveného evangelia L a »apoštola«, čímž myslil 10 listů Pavlových [bez 1 a 2Tm, Tt a Žd]. Jest zajímavé, že Marcion [kolem r. 145] klade epištolu ke Galatským na první místo mezi Pavlovy listy. Svým počinem, jenž byl důležitým nástrojem v budování jeho heretické církve, dal Marcion »velké církvi« podnět, aby jasně stanovila svůj kánon. Byl širší než Marcionův a byl zasazen do rámce jednotného, ale dvoudílného kánonu, staré a nové smlouvy, Starého a Nového Zákona. Stalo se tak asi mezi r. 150-180 [viz str. 73, sloupec 2]. Z let tvorby nového církevního kánonu je několik svědectví, ne zcela jasných. Tak Polykarp ze Smyrny, současník Justinův, označuje listy Pavlovy za svatá Písma, podobně Athenagoras [kolem r. 175] a j. Ale není ještě jasné, kolik epištol Pavlových bylo uznáváno a zda byly uznávány i ostatní epištoly. Římský presbyter Gaius kolem 175 prohlašuje evangelium Janovo a Zjevení za podvrh gnostika Kerinta. Nedůvěra proti J byla patrně vzbuzena hlavně tím, že se tohoto evangelia dovolávalo kacířské hnutí montanistické, které v Montanovi z Frygie [kolem r. 150] vidělo vtělení Parakleta [Utěšitele], zaslíbeného J 14,15 a 16].

Kolem r. 200 však už bylo v rozhodujících kruzích církve pevně ustáleno, že k nz spisům patří čtyři evangelia, Sk, 13 epištol Pavlových [bez ep. k Židům], 1Pt, 1J a patrně i Zj. Ale někteří [na př. Klement Alexandrinský] uzná–vají už i Žd. V t. zv. seznamu muratoriánském, sepsaném původně kolem r. 190 a nalezeném r. 1740, máme tento seznam nz spisů: Evangelia, Sk, 13 listů Pavlových, Ju, 1J a 2J, Zj a Zjevení Petrovo. Chybí 1Pt, 3J a Žd. Mimo to jsou uvedeny některé sporné spisy: tak Pavlovy listy k Laodicenským a k Alexandrinským, o nichž je poznamenáno, že jsou to padělky marcionských kacířů, potom t. zv. Pastýř Hermův, o němž se říká, že je příliš pozdní knihou [»z nedávné doby«], aby mohl být pojat do uzavřeného celku prorockých a apoštolských spisů. Při Zjevení Petrově jest poznámka, že je někteří nedávají čísti ve shromážděních.

Jest patrné, že bylo zachováno pokud možno vše, co se osvědčilo při bohoslužbě, že se přitom bral ohled na to, aby v NZ nedošly podpory školy gnostické a montanistické, a také aby stát neměl dokladů, na jejichž základě by mohl vystoupiti proti církvi. Koncem II. století byla tedy v církvi již obecně uznávána autoritativní sbírka apoštolských spisů jako druhý, ještě závažnější díl posvátného Písma.

Základní stavba tohoto kánonu byla už také ustálena: 4 evangelia, Sk, 13 epištol Pavlových, některé epištoly obecné, patrně také Zj. Na okrajích tohoto souboru však byly ještě dlouho nejistoty, zejména pokud jde o další složky t. zv. obecných epištol, o Žd a ve III. stol. také o Zj. Přesné vymezení nz kánonu bylo dílem dalších takřka 200 let, a nedopadlo ve všech oblastech církve stejně.

2. Vývoj NZ v jednotlivých církvích.

a) NZ řecké církve má ve třetím století ještě značně neurčité rysy. Na jeho okraji se vedle dnešních nz spisů objevoval někdy Hermův Pastýř, jindy Zjevení Petrovo, list Barnabášův a Učení dvanácti apoštolů. Zj nebylo mnohým východním theologům III. století, zejména žákům Origenovým, sympatické pro chiliastické sklony [očekávání tisícileté říše Kristovy]. Origenes, slavný theolog východní církve [† 254], však sám o kanoničnosti Zj nepochyboval. Za to mu byly pochybnými 2Pt, 2J a 3J, Ju a Jk. Naproti tomu Žd má ve východní církvi pevnější místo než v církvi západní. Lze tedy celkem s jistými výhradami mluviti o 26 knihách, které ve 3. století byly uznávány řeckou církví, t. j. o všech nz spisech kromě Zj. I ve 4. století bylo mnoho východních theologů ještě proti Zj. Ale nakonec, pod vlivem Athanasiovým [kolem 367], zvítězila snaha po sjednocení s církví latinskou. Rozhodovalo i to, že stoupenci Ariovi, řeckou církví potíraní, byli proti Zj. Z odporu proti nim byla tato kniha víc a více uznávána. Od r. 500 množí se její přátelé v Sýrii, Malé Asii a v Cařihradě. Cařihradská synoda z r. 692 sice uznala za oprávněné seznamy nz knih se Zj i bez něho, ale v 8.-10. století jednají řečtí theologové o této knize jako o kanonické, t. j. církevně uznané. V některých rukopisech řecké církve chybí tato kniha ovšem až do 15. století, což jest zřejmým svědectvím bojů, které kdysi o ni byly svedeny.

Boj byl veden i o t. zv. obecné [»katolické«] epištoly [Jk, 1Pt a 2Pt, 1-3J, Ju], ač zdaleka ne tak prudký jako o Zj. Jisto jest tolik, že zde obecné epištoly dlouho měly jen druhotnou autoritu. Ale v 8. století i zde odpor proti katolickým epištolám umlká, takže 8. století můžeme považovat za ukončení procesu kanonisace na východě.

b) NZ západní církve se vyvíjel klidněji a rychleji než na východě. Ve 3. stol. jsou všeobecně uznávány 4 evangelia, Sk, 13 epištol Pavlových [Žd byla pochybná], Zj. Známy byly 1J a 1Pt. Cyprian, biskup v Kartagu [† 258], nezná ani 2J ani Žd. Seznam připojený k zajímavému řeckolatinskému rukopisu Pavlových listů ze 6. století, ale pocházející asi už z 4. století [t. zv. Catalogus Claromontanus] uvádí 4 evangelia, Sk, celého Pavla [kromě F, 1Te a 2Te], Zj, 1 a 2Pt, 1-3J,Jk, Ju, epištolu Barnabášovu [snad jde o Žd], Pastýře Hermova a Skutky Pavlovy a Zjevení Petrovo. Celkově lze říci, že ve 4. století církev západní uznávala 4 evangelia, Sk, 13 epištol Pavlových a Zj. Poznenáhlu jsou přidávány 1Pt a 1J. Neznámý je, zdá se, Jk. Epištola k Židům je buď neznáma anebo je označována jako epištola Barnabášova. Žd netvoří součást západního kánonu až do 4. století, kdy byla v době velkých obecných synod [koncilů] i na západě vlivem východním postupně přijata. V 5. století tedy už máme na západě celkem ustálený soubor dnešních 27 knih, i když epištola k Židům byla stále ještě přijímána s jakýmisi pochybnostmi pokud jde o její autorství. Augustin [† 430] ji na př. nikdy necituje jako epištolu Pavlovu. Pelagius, irský mnich, po prvé mluví o NZ v dnešní podobě jako o nedotknutelné skutečnosti [r. 417]. Na synodách v latinsky mluvící severní Africe, která byla důležitou oblastí západní církve [působiště Augustinovo!], byl r. 393 [Hippo Regius] a r. 397 [Kartago] oficiálně přijat nz kánon o 27 spisech. V kánonu kartaginském však ještě stojí: »13 epištol Pavla apoštola, od téhož k Židům jedna«. Ještě kolem r. 550 Cassiodorus neví o žádném latinském komentáři k Žd.

Toto ustálení kánonu NZ v latinské církvi neznamená ovšem, že rázem zmizely nekanonické oblíbené knihy. Až do středověku měli mnohde biblické rukopisy s t. zv. třetí epištolou ke Korintským anebo s epištolou k Laodicenským, zatím co ep. k Židům chyběla. Teprve vynález knihtisku umožnil, aby v západní církvi byl kánon všude plně uniformován. Přesto však lze říci, že proces kanonisace NZ v latinské církvi byl v 5. století ukončen.

c) NZ v církvích národních. Syrská církev až asi do r. 400 užívala místo evangelií Tatianovu harmonii [t. zv. Diatessaron], jež byla zpracováním látky všech 4 evangelií v jeden spis. Teprve kolem r. 400 mluví jeden syrský seznam nz knih, nalezený v sinajském klášteře, o čtyřech evangeliích a mlčí o Diatessaronu Tatianově. Týž seznam uvádí i Sk a 14 listů Pavlových [včetně Žd!]. Tyto spisy byly v syrské církvi ke kánonu nepochybně připojeny ve 3. století. O epištole k Židům není zde pochybností. Zj je zde ve 3. století vůbec neznámo. Tento stav věcí je pravděpodobně vlivem sousední církve řecky mluvící, která ve 3. stol. odmítala Zj a ještě neměla obecně uznaný soubor t. zv. obecných epištol. V syrských souborech se dlouho udržuje podvržená korespondence Pavlova s Korintskými [t. zv. 3. Kor.] a j. Bylo to pravděpodobně dílo nějakého maloasijského presbytera ze sklonku 2. století. Kolem 400 byla tato korespondence Pavlova i v syrské církvi zavržena. T. z v. obecné epištoly v syrském NZ do konce 3. století chybějí. Ještě r. 245 nejsou v syrské bibli Zj, 2 a 3J, 2Pt a Ju.; celý syrský kánon čítá tedy asi 22 spisů. Když pak r. 431 došlo k rozdělení syrské církve na západní a východní, nastal také rozmanitý vývoj kanonisační v obou polovinách: východosyrská církev zůstávala při 22 knihách až do r. 1470 [chybí Zj 2 a 3J, 2Pt, Ju], západosyrská církev naproti

tomu už počátkem 6. století přijímá 7 katolických epištol i Zj. I dopis římského Klementa je někdy přijímán do NZ, dokonce s rozdělením pro bohoslužebná předčítání.

3. Pořadí nz knih. Tato otázka nabyla naléhavějšího praktického významu teprve tehdy, když byly zhotovovány svazky obsahující celý nz soubor, a ovšem zejména od vynálezu knihtisku. Původně byly psány jen svitky nebo malé svazečky, do nichž se celý NZ nevešel. Vždy šlo o menší nebo větší skupiny, na př. evangelia a Pavel. Ale i v těchto skupinách vidíme jistou rozmanitost podle toho, jak který spis byl oceňován. Evangelia na př. byla na západě dlouho řazena podle velikosti: Mt, J, L, Mk, ač už Ireneus [kolem 200] má pořad snad podle časového vzniku [Mt, Mk, L, J];tento pořad byl přijat Jeronýmem do latinské Vulgáty.

Podobně rozmanitý byl pořad Pavlových epištol, vysvětlitelný vznikáním různých sbírek jeho epištol v jednotlivých sborech a církvích.

Žd v řeckých církvích je skoro vždy 10. v pořadí před epištolami jednotlivcům, v latinských církvích skoro vždy 14. v pořadí za epištolami soukromníkům. V zásadě se pořadí patrně řídilo délkou epištol, nikoli jejich hodnocením nebo významem sborů, jimž byly psány.

Katolické epištoly byly řazeny snad podle doby vzniku: 1J, 1Pt, 2 a 3J, 2Pt. Teprve po vzniku Jk a Ju nastává rozlišení mezi západem a východem. Eusebios řadí takto: Jk, Pt, J a Ju. Stejně Jeroným. V římském sboru však stojí na prvním místě Petr.

Co se týče pořadí jednotlivých skupin v NZ, byl souhlas v tom, že evangelia byla kladena na první místo. T. zv. kodex vatikánský řadí pak ostatní skupiny takto: Sk, katol. epištoly, Pavel, kdežto kodex sinajský řadí nejprve Pavla, pak Sk a katol. epištoly. Augustin měl toto uspořádání, jež platilo až do 1441: evangelia, Pavel, katol. epištoly, Sk. Konečně pak zvítězilo dnešní naše pořadí: Evangelia, Sk, Pavel a ostatní.

4. Nejstarší rukopisy NZ. Rozumí se samo sebou, že originály nz knih záhy zmizely. Papyrus, na němž byly psány, záhy zvetšel, a pergamen byl tak drahý, že ho nz pisatelé sotva užívali. A tak se dochovaly jen opisy, jež pořizovali kolem r. 200 jednotlivci, od 4. stol. kláštery za podpory císařů. Obyčejně byly pořizovány jednotlivé svitky, jež obsahovaly buď evangelia, nebo Pavlovy epištoly, nebo obecné epištoly, Sk anebo Zj. Nejčastěji byla opisována evangelia, nejméně Zj. Sbory si opatřovaly tyto jednotlivé svitky postupně podle finanční možnosti. Asi do r. 300 bylo užíváno všeobecně papyru, po r. 300 byly svitky už pergamenové. Velmi brzo však byly nz spisy psány nejen na svitky, nýbrž i do t. zv. kodexů, t. j. sešitů nebo svazků podobných našim knihám. V takových kodexech se listováním mnohem snadněji hledá než ve svitcích, které se musejí rozvíjet a navíjet. Nejstarší zachovaný rukopis nz [zlomek z J 18,31-33. 37-38], pocházející z doby kolem r. 130, je úlomkem papyrového kodexu. I rozsáhlé zlomky řady nz knih ze 3. stol. [t. zv. Chester-Beattyho papyry] jsou zlomky kodexů.

Rukopisy řecké jsou dvojího druhu: 1. t. zv. unciální nebo majuskulní, t. j. psané jednotlivými, od sebe oddělenými velkými písmeny řecké abecedy bez rozdělovačích znamének, a 2. kursivní nebo minuskulní, psané běžnými tahy, z nichž vznikla t. zv. malá písmena. Vyznačují se i úsporností písma; užívaly hojně zkrácenin, oddělovaly jednotlivá slova a udávaly obyčejně přízvuky i přídech. Obojího písma bylo užíváno souběžně už v době př. Kr. Přitom krasopisné písmo je písmem unciálním, minuskulní písmo je písmem běžným. Většina minuskul je dosti pozdní, počínaje od 9. století. Celkem je minuskulí na 2500. Nemají takovou cenu jako majuskule, i když některé z nich mají značný význam. Kromě toho i poznáváním rukopisů dosti pozdních lze někdy zjistit pravděpodobné znění mnohem starší předlohy jisté skupiny [»rodiny«] rukopisné. Nejdůležitější majuskule jsou tyto:

Codex Sinaiticus ze 4. století. Ve vědecké literatuře se označuje značkou hebr. Alef nebo někdy také lat. S. Byl nalezen v klášteře sv. Kateřiny na hoře Sinai r. 1844 za podivuhodných okolností německým učencem Tischendorfem. Má 346 a půl listů tenkého pergamenu. Je psán ve čtyřech sloupcích po 48 řádcích. Obsahuje úplný NZ [Žd je za 2Te], list Barnabášův a Pastýře Hermova. Snad je to jeden z 50 výtisků, které objednal císař Konstantin u Eusebia. Podle Tischendorfa měl tento rukopis čtyři písaře, z nichž jeden [pisatel poslední části evangelia Markova] napsal pravděpodobně také

Codex Vaticanus, rovněž ze 4. stol. [značka B]. V seznamu vatikánské knihovny je od r. 1475, ale nikdo neví, kdy se do této knihovny dostal. Je trojsloupečný po 42 řádcích. Někteří učenci tvrdí, že je to athanasiovská bible z r. 331, protože se přidržuje Athanasiova uspořádání nz knih. Několik listů je vytrženo [epištoly pastorální, Fm a Zj. Žd končí v 9,14]. Povstal snad také v Cesarei jako Sinaiticus. Někteří badatelé myslí spíše na Alexandrii.

Codex Ephraemi Syri rescriptus [značka C] je palimpsest NZ [t. j. původně to byl rukopis NZ, ale později byl rukopis pokud možno smyt a přepsán spisem syrského Efré-ma] z druhé polovice 5. stol., uložený dnes v Národní bibliotéce pařížské, egyptského původu, obsahující něco ze Starého a asi polovici NZ, ale tak, že z každého nz spisu je zachováno něco. Je těžko čitelný, ježto i chemickými prostředky se dalo staré písmo obnoviti jen částečně.

Codex Alexandrinus [značka A], nyní v britském museu londýnském, původně celá bible s celým prvním a částečně i s druhým

listem Klementovým; dnes chybí z NZ část Mt, J a 2K. Byl pořízen v Alexandrii rukou Tekla, mučedníka, v 5. století. Je dvousloupcový.

Mnoho rukopisů je ze 6. století [dnes máme přes 72 unciálních textů NZ nebo jeho částí], z nichž nejdůležitější je Codex Bezae [značka D], řecko-latinský text, obsahující evangelia a Sk, lišící se skoro ode všech ostatních rukopisů [také t. zv. cambridžský kodex; byl věnován Theodorem Bezou universitě v Cambridge]. Značkou D se označuje také řecko-latinský kodex Pavlových listů, který asi původně tvořil s Bezovým kodexem jeden celek [t. zv. Claromontanus, nyní v Paříži].

Z 53 papyrových fragmentů NZ jsou nejdůležitější t. zv. Chester Beatty papyry [jsou to zlomky kodexů [viz výše]. Obsahují 30 listů evangelií a Sk, 66 listů z Ř, Žd, 1 a 2K, Ef, Ga, F, Ko, 1 a 2Te [v tomto pořadí], 10 listů ze Zj. Pocházejí ze 3. stol. Nejstarší známý rukopis NZ pochází z doby kolem 130 po Kr. Je to zlomek obsahující část J [18,31-33.37n].

x x

5. Překlady NZ. Pro zjištění pokud možno nejsprávnějšího, původního nz textu mají velký význam staré překlady. Poměrně brzo, jistě již ve II. století, byl NZ překládán do latiny. Pravděpodobně vzniklo nezávisle na sobě několik různých překladů, které potom na sebe navzájem různou měrou působily. Tím se nejlépe vysvětlí nesmírná pestrost zachovaných starolatinských rukopisů NZ. Dříve se těmto starolatinským textům říkalo »Itala«; později se však ukázalo, že většina rukopisů vůbec není z Itálie ani z Evropy, nýbrž z latinsky mluvící severní Afriky. Proto se dnes o »Itale« mluví nanejvýš tam, kde je potřebí stručné zkratky [it], anebo někteří badatelé navrhují užít slova Itala pro textový typ, zachovaný skupinou evropských rukopisů, kdežto pro starobylejší a zajímavější typ rukopisů severoafrických zavést název »Afra«; tento návrh se však nevžil a obvykle se užívá jen termínu »starolatinský překlad« [Vetus Latina], — Rozmanitost, ano zmatek latinského textu byl tak veliký, že římský biskup [papež] Da-masus pověřil r. 382 Jeronýma [Hieronyma], aby latinský překlad zrevidoval a sjednotil. To Jeroným vskutku učinil. Vzal si za základ znění běžné v římském sboru a opravil je podle řeckého textu, který mu byl k disposici; byl to zřejmě text dosti pozdní a ne příliš hodnotný. Je důležité uvědomit si, že v NZ Jeroným provedl pouhou revisi staršího překladu na rozdíl od SZ, který - s výjimkou žalmů - nově přeložil přímo z hebrejštiny. Jeronýmova revise byla kryta autoritou papežského stolce, a proto se v západní církvi prosadila, ne však najednou a bez nesnází: jak je pochopitelné v době před vynálezem knihtisku, všecky jednotlivé církve nemohly ihned odstranit své starší nevyhovující exempláře latinského NZ, nýbrž v nich provedly jen opravu největších nedostatků. Dalším opisováním takových jen částečně korigovaných exemplářů vznikaly t. zv. smíšené texty [podobně tomu bylo ostatně i při rukopisech původního řeckého znění NZ]. Této nejednotnosti se pokoušely čelit několikeré další revisní práce [kolem r. 800 Alkuinova, kolem r. 1200 pařížská]. Těmito zásahy se na základě revise Jeronýmovy ve středověku vžil poměrně dosti jednotný text, kterému se začalo říkat »Vulgáta«, t. j. obecně rozšířená bible. Jednotnost však nebyla úplná. Proto koncil tridentský, který ve svých prvních zasedáních po r. 1545 stanovil rozsah biblického kánonu pro římsko-katolickou církev závazný, zároveň ustanovil, že má být provedena nová revise latinského biblického textu a stanoveno plně jednotné, závazné znění bible. Toto usnesení provedl teprve papež Sixtus V. r. 1590, ale jeho vydání, ač prohlašované za neomylné, mělo mnoho chyb, a proto jeho nástupce Kliment VIII. dal r. 1592 vydati znění lepší [t. zv. klementinská Vulgáta], které je závazným latinským zněním římsko-katolické církve. Dosti dlouho byla závaznost Vulgáty v katolické církvi chápána absolutně, t. j. žádalo se, aby všecky překlady bible do jiných jazyků byly podle Vulgáty, nanejvýš jen »s přihlédnutím« k původnímu znění řeckému [po př. hebrejskému]. Nedávno však byla encyklikou Pia XII. závaznost Vulgáty vymezena v tom smyslu, že Vulgáta je přísně závazná toliko pro latinské obřady církevní, kdežto při překladech do jiných řečí je dovoleno a doporučeno řídit se původním textem, arci s pozorným přihlížením k překladu Vulgáty.

Dalším významným starověkým překladem NZ je překlad syrský, vzniklý pro potřeby církve syrského jazyka, jejíž střed byl v Mesopotamii mimo hranice římské říše a jež měla až do rozmachu islámu značný význam v dějinách starého křesťanství. I zde bylo nejprve několik překladů — odborníci čítají asi čtyři - i zde došlo později k revisním pracím s úmyslem stanovit jednotný syrský text. Nejvýznamnější revisi provedl pravděpodobně v první třetině 5. století biskup Rabbula z Edessy [není to však tak jisté, jako je jistá revisní práce Jeronýmova na latinské bibli!]. Tento revidovaný a poměrně jednotný text, jakási syrská Vulgáta, je znám pod jménem Pešitthá [»prostý« text, snad ve smyslu nezfalšovaného, ale ani to není zcela jisté].

Středověké překlady do národních jazyků byly nejprve zhotovovány podle Vulgáty. Tak i staré překlady české, které jsou v podstatě dílem 14. století. Lze v nich zjistit též několikerou úpravu [t. zv. recense]. Druhá z nich byla asi dílem M. Jana Husa. Je vůbec důležité, že husitské hnutí mělo již v rukou úplnou českou bibli, arci jen rukopisnou. I první české biblické tisky přejímaly tento starý, z Vulgáty pořízený překlad. Hnutí reformační však s vnitřní nutností usilovalo. o znění spolehlivější, t. j. pořízené z původních textů. Bylo to možné teprve tehdy, když světové hnutí humanistické,

znovu odkrývající starověkou kulturu zejména také po stránce literární a jazykové, pořídilo první tisky původního znění biblického. U řeckého NZ je první tisk Erasmův z r. 1516 [viz dole]. Podle něho překládal Luther. V Čechách však Beneš Optat a Petr Gzel r. 1533 překládají toliko z nového latinského překladu Erasmova. První český překlad z řečtiny je dílem Jana Blahoslava a byl v prvním vydání vytištěn 1564, v druhém 1568. Blahoslav měl nejspíše v ruce některý švýcarský biblický tisk, v němž na jedné straně byl řecký text, na druhé nový latinský překlad, patrně z pera Theodora Bezy. Podle této předlohy Blahoslav překládal, ale přihlížel při tom k dosavadním, starším českým překladům, takže lze o jeho díle mluvit také jako o velice důkladné a pronikavé revisi staršího českého textu, provedené na základě soudobých světových vědeckých edicí řeckého Nového Zákona. Blahoslavův text byl s dalšími revisemi převzat jako 6. díl Kralické Šestidílky 1593 a s dalšími úpravami přetištěn 1596, 1601 a 1613. Vydání 1593 a 1601 je opatřeno obsáhlými vykladačskými poznámkami bratrských bohoslovců. Vydání z r. 1613 je v našich církvích nejvžitější, vydání z r. 1593 je s některými změnami přetištěno ve vydáních Biblické práce v Kutné Hoře z r. 1940 a dalších.

Novodobý překlad NZ podle pravděpodobně zjištěného kritického řeckého textu vypracoval František Žilka [1933 a další přetisky]. Novodobé katolické překlady pořídili Jan L. Sýkora [pozdější vydání upravil Jan Hejčl a J. Col], zvlášť zdařilý je překlad Pavla Škrabala z r. 1948. S.

6. Řecký NZ v době knihtisku. Po staletí byl řecký NZ tak jako všechny ostatní knihy rozmnožován jen opisováním. Na rozdíl od ostatních starověkých knih bylo opisů NZ velice mnoho – podnes se jich zachovalo na 2500. Je pochopitelné, že při opisování i do biblických textů vnikla řada písařských omylů i jiných odchylek – na př. vyídadačské poznámky nebo dodatky, které si někdo psal na okraj, mohly být pozdějším opisovačem pojaty do samého textu. Už ve starověku se odpovědní a učení mužové v církvi snažili uvést do textového podání pořádek. Tak vznikaly t. zv. redakce neboli recense a objevovaly se rozličné typy textové. Recense byly konány se značnou měrou kritického důvtipu, ale nelze čekat, že se nikdy nezmýlily, zejména když později v církvi převládala snaha zachovat ve znění NZ všecko, co se jevilo hodnotným a co bylo již v některé důležité části církve vžito. A ovšem, po celá dlouhá staletí, pokud byl NZ jen opisován, nebylo možno dosáhnout znění vskutku do všech podrobností sjednoceného.

To se změnilo s vynálezem knihtisku. Je však zajímavé, že první tisk řeckého NZ je poměrně pozdní, o celou generaci pozdější než vynález knihtisku sám. Souvisí to patrně s tím, že znalost řečtiny byla v západní církvi malá; po staletí byla řečtina takřka zcela zapomenuta, a teprve příliv řeckých učenců do Itálie a jiných západních zemí po pádu Cařihradu r. 1453 oživil zde řecká studia. Trvalo však nějaký čas, než toto studium, nesené t. zv. humanismem, vydalo plné plody. První řecký tisk NZ obstaral slavný humanistický učenec Desiderius Erasmus Rotterdamský pro nakladatelství tiskaře Frobenia v Basileji r. 1516. Nakladatel i Erasmus spěchali, protože věděli, že se ve Španělsku chystá velké vědecké vydání bible v několika jazycích, a chtěli toto vydání předstihnout. To se jim také podařilo, neboť t. zv. Complutenská polyglotta byla sice vytištěna již 1514, ale pro potíže s dosažením papežského povolení byla dána na veřejnost teprve 1520. Ze spěchu pracoval Erasmus dosti povrchně: vzal si za předlohu několik pozdních, středověkých řeckých rukopisů, které měl snadno po ruce, a protože u jeho rukopisu Zj scházelo několik posledních vět, přeložil si je sám do řečtiny, arci s celou řadou chyb. Toto vydání mělo nesmírný úspěch a nadlouho vtisklo svůj základní ráz všem dalším vydáním řeckého Nového Zákona, i když ovšem Erasmus nejvážnější nedostatky ve svých pozdějších vydáních opravil. Zůstalo však, že tisky z počátku novověku přetiskují text pozdních středověkých rukopisů. Důvodem toho je ovšem zvláště to, že tento pozdní typ textový se nijak znatelně neliší od znění, které bylo všem známé z latinské Vulgáty. Ojedinělé rukopisy, které se od tohoto typu výrazněji liší, byly považovány za nespolehlivé, i když byly ve skutečnosti velmi staré a pozoruhodné. Tak si na př. Theodor Beza nikterak zvlášť nevážil starého řecko-latinského kodexu, který měl nějaký čas ve svém majetku a který je dnes podle něho nazýván [viz výše], nýbrž vydával a překládal NZ podle textu v podstatě erasmovského. Stejný typ textový měly tisky vycházející z tehdejších proslulých nakladatelství. V 16. století byla zvlášť známa vydání firmy Stephanovy v Paříži, jehož velké vydání z r. 1550 se nadlouho stalo předlohou dalších tisků. Ve Stephanově vydání z r. 1551 byl NZ po prvé rozdělen na verše; dříve se biblické spisy dělily jen na kapitoly [toto rozdělení je středověké, asi z 12. století], a kapitoly na delší odstavce, označované písmeny. V 17. století byly nejproslulejší tisky nakladatelství Elzevirova v Leydenu. V jejich druhém vydání z r. 1633 se v předmluvě čtou slova, míněná poněkud reklamně: čtenáři, máš nyní v rukou text ode všech přijatý, v němž nepodáváme nic změněného nebo porušeného. Výraz »přijatý text«, latinsky »textus receptus«, od té doby se velice vžil, a podnes se jím označuje znění tohoto v podstatě erasmovského a ovšem pozdního typu. S.

7. Novodobá textová kritika NZ. Trvalo dlouho, než se uplatnilo poznání, že lze zjistit starší a spolehlivější znění NZ, než je t. zv. »receptus«. Jedním z prvních nárazů bylo, že se r. 1628 do Londýna dostal t. zv.

alexandrinský kodex, který patří ke skupině nejstarších nz rukopisů [viz výše]. Už vydavatelé t. zv. londýnské polyglotty [1655-57] poznamenávali pod čarou různočtení tohoto kodexu, a tento materiál posiloval v některých badatelích, k nimž patřil i známý vykladač NZ J. A. Bengel [zemř. 1752] pochybnosti o spolehlivosti receptu. Bylo však ještě potřebí mnoha dalších objevů a výzkumů, než se toto poznání stalo obecným. Velký význam mělo, když r. 1859 C. Tischendorf v klášteře na Sinaji objevil t. zv. Sinajský kodex [viz výše], který se stal základem jeho několika vydání řeckého NZ. Podrobnosti dějin tohoto novodobého textově-kritického zkoumání nelze zde podávat. Stačí uvést, že velký význam měla práce na revisi úředního anglického překladu bible, která se konala již podle nových poznatků a která byla ukončena r. 1881. Přední badatelé, kteří měli podíl na této revisi, B. F. Westcott a F. J. A. Hort, vydali téhož roku pečlivě připravené kritické vydání řeckého NZ a připojili svazek, v němž své znění vědecky odůvodňují. Svou prací shrnuli a kriticky přehodnotili výsledky dosavadního bádání a vyslovili základní rysy pohledu na dějiny nz textu, který je podnes uznáván za správný: 1. Text, známý ze spousty pozdějších, zejména t. z v. minuskulních rukopisů [viz výše] a v podstatě přejatý v t. zv. receptu, je výsledkem poměrně pozdní recensní práce, vyznačuje se snahou zachovat kombinací všecko, co bylo v církvi již nějak vžito, a je ve svém celku málo spolehlivý. Westcott a Hort nazývali tento text »syrským«, dnes se mluví spíše o byzantském nebo »obecném« textu. 2. Text, představovaný kodexem Bezovým [viz výše] a starolatinskými překlady je mnohem starobylejší a hodnotnější, ale ve většině případů přece jen představuje pokažení původního textu. V tomto v celku přece jen nepříznivém hodnocení tohoto t. z v. »západního textu« Westcott a Hort nedosáhli obecného souhlasu, a dosud je tento bod jejich theorie sporný. 3. Nejhodnotnější je text, podávaný kodexem vatikánským a sinajským [viz výše] a některými jinými svědky. Westcott a Hort se domnívali, že je to - s odečtením některých zřetelných opisovačských nedopatření - v podstatě znění původních autorů, které neprošlo žádnou revisní prací. Proto nazývali tento text »neutrálním« a založili na něm své vydání. Dnes se i o tomto textu, nazývaném spíše »egyptským« nebo »alexandrinským«, soudí poněkud zdrželivěji. Mimo to odborníci rozeznávají ještě jiné skupiny a rodiny textové. Přesto však se shodují, že ze všech dostupných textů je »egyptský« nejspolehlivější a původnímu znění nejbližší. Toto znění je otiskováno v novodobém příručním vydání řeckého NZ, jež koncem minulého století pro stuttgartskou biblickou společnost připravil Eb. Nestle a jež je od té doby stále znovu vydáváno a zlepšováno. Od nějaké doby podává zejména velmi obsáhlý a spolehlivý výběr různočtení všech důležitých rukopisů i starověkých překladů a citátů u církevních Otců.

Z dosavadního výkladu by se mohlo zdát, že novodobé bádání uvedlo do nz textu nad měrnou míru nejistoty a že snad tak otřáslo základními rysy našeho obrazu nz poselství. Ve skutečnosti však jsme o textu NZ poučeni lépe než o kterékoli jiné starověké knize: máme rukopisů mnohem více, mnohem starších a mnohem spolehlivějších. Rozdíly jednotlivých textových typů jsou sice četné, ale z naprosté většiny nepatrného dosahu [pravopisné a gramatické odchylky, které se v překladu vůbec neobrážejí]. Závažnější odchylky může čtenář poznati bedlivým srovnáváním Kralického překladu, založeného na textovém typu pozdějšího »receptu«, s překladem Žilkovým, založeným na vydání Eb. Nestleho. Největší odchylky jsou v tom, že nejstarší rukopisy nemají t. zv. doxologii modlitby Páně Mt 6,13 [je to asi okrajový dodatek, později vniklý do samého textu], závěr evangelia Mk [16,9-20], perikopu o ženě cizoložné J 7,53-8,11, slova o Otci, Slovu a Duchu sv. 1J 5,7b-8a [tato slova nejsou vůbec v žádném řeckém rukopise starším než 16. století!] a pod. Ani tyto poměrně velké, ani jiné drobnější odchylky v ničem nezasahují do podstaty nz zvěsti a proto nikterak neotřásají naší vírou. Naopak, textově kritické zkoumání ve svém celku potvrdilo spolehlivost, s jakou nám znění NZ bylo dochováno. S.

8. Nový Zákon, o němž je zmínka v 2K 3,6 neznamená knihu NZ, nýbrž tu jde o překlad řeckého *kainé diathéké,* které je jindy přiměřeněji překládáno »nová smlouva«, jež byla uzavřena v Ježíši Kristu na rozdíl od staré smlouvy, uzavřené pod Sinajem. Užití slova »Zákon« místo »smlouva« 2K 3,6 je pozůstatkem starších překladů, které o »Zákonu« mluvily, na př. i Mk 14,24 [tak ještě Kralická z r. 1593]. x x

Nožný [stč. = u noh]. »Nedal mu [Abrahamovi] šlépěje nožné« [Sk 7,5] = nedal mu ani stopy, ani píď území. x x

Numeri, čtvrtá kniha Mojžíšova, v hebr. *b^{e}midbár* [= na poušti, sr. Nu 1,1], v řeckém překladu nazývaná knihou počtů, lat. *numeri,* podle dvojího sčítání Izraelců [první pod Sinajem druhého roku po exodu z Egypta Nu 1.3.4, druhé u Jordánu ve čtyřicátém roce putování Nu 26]. Obsahuje velmi živý popis událostí z putování vyvoleného lidu od Sinaje po poušti až ke hranicím zaslíbené země. Podle obsahu ji lze rozděliti takto:

1. Přípravy k dalšímu tažení a závěrečná nařízení a zařízení [1,1-10,10],

2. Cestou od Sinaje až k Jordánu [10,11-21,35]. Na pláních moabských [22,1-36,13]. Ad. 1.: Sčítání lidu s vyloučením levitů; určení místa pro každý kmen kolem stánku úmluvy při táboření [kap. 1. a 2.]. - Sčítání levitů, jejich místo v době táboření a popis některých jejich povinností [kap. 3 a 4]. – Ustanovení o nečistých, provinilých a podezřelých z cizolož-

ství [kap. 5]. - Ustanovení o nazarejcích a o formě kněžského požehnání [kap. 6]. – Dary knížat při zasvěcení stánku [kap. 7]. – Ustanovení o lampách [8,1-4]. – Zasvěcení levitů

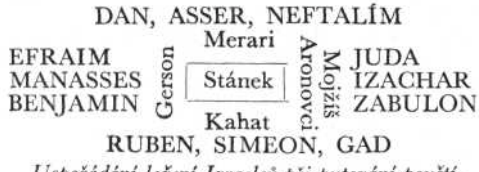

Uspořádání ležení Izraelců při putování pouští.

[8,5-22] a určení věkové hranice pro vstup do levitské služby [8,23-26]. – Ustanovení o slavnosti fáze [9,1—14]. – O oblaku nad stánkem úmluvy [9,15-23] a o signálech stříbrnými troubami [10,1-10].

Ad 2.: Tažení od hory Sinai v ustanoveném pořádku pod korouhvemi Judovou, Rubeno-vou, Efraimovou a Danovou [10,11-28]. –Chobab Madiánský požádán o doprovod [10,29-32]. – Reptání proti Mojžíšovi, ustanovení 70 starších za pomocníky Mojžíšovy, seslání křepelek a trestu proti reptání [kap. 11]. – Vzpoura příbuzných Mojžíšových, Marie a Arona, a potrestání Marie malomocenstvím [kap. 12]. – Z pouště Fárán vysílá Mojžíš vyzvědače do zaslíbené země. Po jejich návratu ztratil lid odvahu a přes povzbuzování Kálefo-vo a Jozuovo reptal proti Mojžíšovi. Nad reptáky byl vynesen ortel, že nevejdou do země zaslíbené [kap. 13 a. 14]. – Některá dodatečná ustanovení kultická a právní [kap. 15]. – Vzpoura Chóreova, Datanova a Abironova, její potrestání a zázračné potvrzení kněžství Aronova [kap. 16 a 17]. – Nové vypočtení levitských povinností [kap. 18] a některých očišťovacích obřadů [kap. 19]. – Návrat do Kádes, smrt Mariina, hřích nedověry u Mojžíše a Arona, vyslání poslů k Edomovi se žádostí, aby povolil průchod zemí [20,1-21]. – Smrt Aronova, obejití území Edomova až k pláním moabským; nové reptání pro nedostatek vody bylo ztrestáno pohromou jedovatých hadů; dobytí území v. od Jordánu [20,22-21,35].

Ad 3.: Balák, král moabský, poslal pro Balá-ma, aby zlořečil lidu izraelskému. Ale marně. Balák byl poražen, ale lid izraelský smilnil zde s ženami moabskými a uctíval s nimi modlu *Belfegor. Všichni tito modláři byli pobiti [kap. 22-25]. – Sčítání nového pokolení [kap. 26]. – Ustanovení dědických nároků dcer [27,1-11]. – Vyhlášení Jozue za nástupce Mojžíšova [27,12-23]. – Další předpisy o denních obětech a slibech [kap. 28-30]. – Boj s Madiánci [kap. 31]. – Přidělení dobytého území v. od Jordánu kmenům Ruben, Gád a polovině pokolení Manassesova [kap. 32]. – Stručné zopakování jednotlivých táborišť od vyjití z Egypta až do Abelsetim [33,1-49] a konečná ustanovení o vyplenění Kananejců a rozdělení země [33,5-56]. – Vytyčení hranic zaslíbené země a ustanovení mužů, kteří měli zemi rozdělit mezi jednotlivá pokolení [kap. 34]. – Zákon o městech útočištných [kap. 35]. – Dodatečná ustanovení o dědických nárocích dcer [kap. 36]

N. je spojovacím článkem ve vypravování, přerušeném knihou Lv, o vysvobození vyvoleného lidu z otroctví, jeho organisaci a výchově k samostatnému náboženskému a občanskému životu. Ukazuje jednak na dílo Boží v dějinách vyvoleného lidu prostřednictvím Mojžíšovým, jednak na zoufalý zápas lidu s těžkostmi života. Tento zápas vedl k častým vzpourám proti vůli Boží. Málokde v literatuře je tak poctivě kreslen charakter »národa« jako v této knize, líčící směs hrdinství s malomyslností, ušlechtilosti se zlobou. Znovu a znovu přes Boží milostivé vysvobozování se stával lid obětí úzkostlivé nevěry a reptáni [kap. 11; 12; 14; 16; 20]. »Ustanovme sobě vůdce a navraťme se do Egypta« [14,4], tak volá lid po zprávě vyzvědačů. Naproti tomu je kreslen Mojžíš jako postava duchovního hrdinství v pokorné zbožnosti [12,3], v neochabující důvěře v Boha [10,29-32] a v důvěrném styku s ním [12,6-8], v lásce k lidu [11,2.10-15; 21,7], za nějž se ustavičně přimlouvá a vůči němuž je velkomyslný [11,27-29; 12]. Přesto však i tento velký vůdce je kreslen jako člověk, jenž z netrpělivosti zhřešil a tak ztratil možnost dosáhnouti toho, več věřil [20,12]. N. je kresbou všeobecně lidského duchovního zápasu církve i jednotlivců a tím daleko přesahuje význam pouhého dějinného dokumentu.

Charakteristikou této knihy jsou básnické úryvky, jež někteří badatelé považují za její nejstarší části: průpověď, která byla říkána při vyzdvihování truhly úmluvy [10,35]; t. zv. Aronovské požehnání [6,24-27]; píseň o studni [21,17n]; posměšná píseň nad porážkou Seonovou [21,27-29]; průpovědi Balámovy [23,7-10.18-24].

Nun [= ryba]. 1. Otec vůdce izraelského lidu Jozue, z pokolení Efraimova [Ex 33,11; Joz 1,1, sr. 1Pa 7,27, kde má jméno Non.] – 2. Čtrnácté písmeno v hebr. abecedě. Zní stejně jako naše n [Ž 119,105].

Nůše [Iz 66,20], krytá nosítka, krytý vůz [sr. Nu 7,3].

Nuziti, stč. = trápiti, tísniti, soužiti [Ž 89,23; Iz 3,15].

Nuzník, stč. = chuďas [Př 21,17].

Nuzný, stč. = chudý, ztrápený. Nejčastěji je tímto slovem přeloženo hebr. *'ebjón* [odtud jméno sekty ebionitů, žijící za Jana Křtitele], které Kral. překládají také *chudý. Výraz znamenal sice i hmotně chudého, ale v prvé řadě ubohého, nešťastného, zvláště zbožného trpitele [Iz 14,30], Jiný hebr. výraz, překládaný slovem n., je *dal* [= slabý tělesně, chu-ravý, sr. Gn 41,19; bezvýznamný, Kral. chatrný, sr. Sd 6,15:Jr 39,10; potřebný 1S 2,8; Jb 5,16; Ž 72,13; 82,3n]. A konečně hebr. *'ání* [Dt 24,14; Jb 24,14, pokořený, Kral. soužený

Ž 18,28, chudý Ž 72,2; ve smyslu pokorný Za 9,9]. Všecky tyto výrazy ukazují, jak snadno se mohl stát n. výrazem pro zbožného trpitele, takže »chudý a n.« bylo označením zbožného vůbec: Ž 40,18; 70,6; 86,1; 109,22; Iz 32,7 Kral.: ponížený a nuzný; Jr 22,16. V NZ jde vesměs o hmotně potřebné [Sk 4,34; Ef 4,28].

Nůž v Kral. je po každé překladem jiného hebr. výrazu. K obřízce se užívalo nožů zhotovených z pazourku [Ex 4,25; Joz 5,2], krátkých nožů ke kultické porážce dobytka [Kral. Obyčejně překládají: meč Gn 22,6; Sd 19,29; sr. Př 30,14]; o zahradnickém noži mluví Iz 18,5, o břitvě Ez 5,1. V domácnosti se užívalo nožů při úpravě jídla v kuchyni, ale jedlo se rukama.

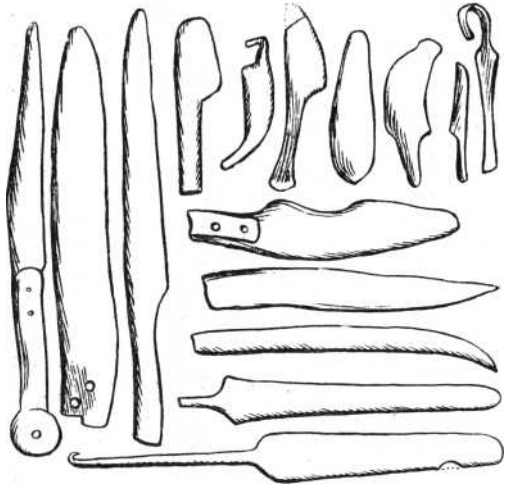

Různé podoby železných a bronzových nožů vykopaných Macalisterem v Gezeru.

Nymfas, zámožný a horlivý křesťan v Laodiceji nebo v Kolossách [Ko 4,15], jemuž Pavel posílá pozdrav.

Nyní. Toto příslovce času ve smyslu teď, v přítomnosti [Nu 24,17; 1Kr 2,26; Ž 119,67; Kaz 1,9] v protivě proti minulosti [Iz 48,7] a budoucnosti [nynější proti budoucímu Ř 8,18] ztrácí namnoze svůj časový význam a může býti užito jako spojky ve smyslu »a tak tedy«, »nuže tedy« [Jk 5,1; Sk 4,29; 5,38; 20,22.25; 22,16], »tedy« [Sk 16,36; 23,15 sr. 2Kr 18,20] nebo »protož« [1K 14,6], »aj« [1Te 3,8; snad i L 11,39]. N. v 1K 13,13 má téměř význam »ale« [přes všechnu pomíjitelnost a nedokonalost všeho pozemského zůstávají víra, naděje, láska], nikoli časový [ve smyslu: pro tento stávající čas]. Kraličtí také řecké výrazy *nyn* a *arti* překládají různě.

Nz n. má však také hlubší význam. Vedle prostého n. ve smyslu teď, právě, nedávno [Mt 26,65; J 8,52; 11,8; 21,10; Sk 7,52; sr. Ex 9,15; Joz 5,14], pro tento čas [Ř 11,31] může být n. označením Boží rozhodující hodiny, v níž zasáhl do dějin buď milostí nebo soudem [sr. Jr 4,12]. Toto rozhodující n. nastalo příchodem Ježíše Krista a zvláště jeho smrtí a zmrtvýchvstáním [Ř 5,9; 16,25n; Ko 1,21n; 2Tm 1,10; Žd 9,26], kdy se člověk musí rozhodnout buď pro Krista nebo proti němu [Ř 11,30; 1Pt 2,15 sr. Ř 11,31]. Je to doba utrpení, ale současně oslavení Kristova [J 13,31, sr. 17,5; 16,5; 17,13], přechodná doba mezi prvním a druhým příchodem Kristovým, v níž žijí křesťané. A právě proto, že je to doba přechodná, v níž doposud Kristu není poddáno všecko [Žd 2,8], dotýká se jí ještě to staré se vším utrpením [Ř 8,18 sr. 3,26; Mk 10,30 sr. L 6,21.25; 18,29n; J 16,22 sr. v. 20; 2K 4,17; 1Pt 1,6n], ale také to nové, k němuž všecko směřuje. Ještě působí ďábel [Ef 2,2, sr. Ř 11,31; 2K 3,14; J 8,52], ale vítězství Kristovo je nepochybné [2Te 2,6-8]. Pro tuto dobu je třeba se vyzbrojit [L 22,36]. Ještě nevidíme Krista [1Pt 1,8], poznáváme jen matně jako v zrcadle [1K 13,12], ale je to doba, která ještě dává možnost obrácení k Bohu [Sk 17,30; Ř 13,11] a podstatně se liší od toho, co bylo v minulosti, takže Pavel může mluviti o protikladu tehdáž: nyní [Ga 4,29; Žd 12,26, sr. 1Pt 3,20n]. Jde tu o nový poměr k Bohu [Ř 11,30n; Ga 4,8n; Ef 2,12; Ko 1,21n], z něhož plyne nový život nikoli už v*otroctví hříchu [Ř 6,20] a pod Zákonem [Ř 2,21; 7,1.6], ale ve spravedlnosti [Ř 3,21; 5,9], ve svobodě od hříchu [Ř 6,22] a v novotě ducha [Ř. 7,6], jež vede k svatosti [Ko 1,21n]. Je to stejný div u bývalých pohanů [Ko 3,7n sr. Ef 2,1nn] jako u bývalých Židů [Ř 6,21n]. Toto kristovské »nyní« znamená i zdroj nového duchovního poznání [od věků skryté tajemství bylo zjeveno Ř 16,26; Ef 3,5; Ko 1,26n; moudrost Boží oznámena Ef 5,10], jež převyšuje i nedokonalé zjevení sz [Ef 3,5]. Je to poznání podle ducha, ne podle těla [2K 5,16], umožněné tím, že Bůh vyšel vstříc člověku proměňujícím poznáním, činem lásky [»jste poznáni od Boha« Ga 4,8n]. Teprve teď se lze modliti v duchu a v pravdě [J 4,23], teprve teď lze dosáhnouti vzkříšení z mrtvých [J 5,25], teprve teď lze viděti Boha [J 14,7]. Ovšem, toto vlomení nové skutečnosti do světa může vést i k zatvrzení [J 8,52; Mt 26,65] a soudu [1J 4,3;J 12,31 sr.J 3,19].

Toto nz »nyní« má různé stupně intensity: Petr n. zatím nemůže jít za Ježíšem [J 13,36n], učedníci n. ještě nedovedou pochopit mnohé [J 16,12.25; 1K 3,2], ale n. je blíže spasení [Ř 13,11n], takže apoštol může rozeznávat mezi dříve a nyní ve vlastním životě [Ga 1,23; 2K 5,16] a ovšem i v životě těch, kterým píše dopisy [Ř 5,9; 6,22; 7,6; Fm 11, sr. 1Pt 2,25]. Ale právě pro přítomnost této nové skutečnosti může Pavel vyzývat k usilovnějšímu vzrůstání jejích darů [Sk 17,30n; Ř 6,19; 7,6; Ko 3,8, sr. 2Pt 3,18; 1J 2,28], než přijde nová skutečnost, nové »nyní« [1J 3,2] při posledním soudu [Ř 5,8n], kdy vítězstvím nad »žalobníkem bratří« [Zj 12,10n] bude zrušeno mezidobí, v němž křesťané doposud žijí [Ř 8,18; 2Pt 3,7.13].

O

Obadiáš [= ctitel Hospodinův]. Karafiát v 2Pa 17,7, zatím co Kral. mají všude *Abdiáš. Neopravil však znění tohoto jména i jinde, na př. v nadpisu knihy proroctví Abdiášova! Běžný kralický tvar jména navazuje na řecké *Abdeiú,* jež předpokládá původní hebrejské *'abdijjá* [= služebník Hospodinův] místo *'óbadjá* [= ctitel Hospodinův].

Obal, syn Jektana, zakladatele jektanských kmenů arabských [Gn 10,28]. V 1Pa 1,22 se jmenuje Ebal.

Obávati se *Bázeň.

Obcování. Obcovati. Těmito slovy překládají Kral. několik různých hebr. a řeckých výrazů, jež znamenají jednak chování, způsob života [Ž 37,14; 119,1; Ga 1,13; Ef 4,22; 1Tm 4,12; Žd 13,5.7; 1Pt 1,15.18; 2,12; 3,2.16], jednak obecenství, spojení, styk, účast na něčem [1S 26,19; Př 22,24; J 4,9; 2K 6,14;F 1,5], jednak pohlavní styk [Lv 18,20.22n; 19,20 a j.] a konečně občanské právo, občanství [F 3,20 = máme svou vlast v nebesích a tvoříme zde na zemi kolonii nebeských občanů]. Zvláštní je případ Ef 3,9. Tam Kraličtí ve svém řeckém textu [t. zv. receptu, viz *Nový Zákon, odst. 6 a 7] četli *koinónia* = obecenství. V původním znění však stálo *oikonomia,* což znamená správu, uspořádání, v užším slova smyslu řád spásy. Žilka překládá: »Přinésti jim světlo o tom, jaká je nová správa tajemství skrytého od věků v Bohu«. Hejčl-Sýkora srozumitelněji: »Objasniti všem, jak bylo uskutečněno to tajemství od věků skryté v Bohu«. »Obcování v evangeliu« [F 1,5] může znamenat buď »míti účast na hlásání evangelia« [jež podepřeli svým darem, zaslaným Pavlovi?] nebo vroucí, nikdy nepřerušenou věrnost k evangeliu. *Obecenství. *Společnost. *Tovaryšiti se. *Účastenství, účastník, účastniti se. x x

Občerstviti, též očerstviti ve významu posilniti, potěšiti [Jr 8,18; Fm 7],

Obdarování. V Ef 4,7 jde o překlad řeckého *dórea,* v Ř 12,6 je to *charisma,* ale v obou případech jde o *duchovní dary, dary milosti, které uděluje v různé míře Kristus k budování církve.

Obdržení [Žd 6,18] má význam pevného uchopení, dosažení. Hejčl-Sýkora překládá: »Abychom se pevně drželi naděje«, Žilka: »Abychom dosáhli naděje«.

Obdržeti (dědičně) *Dědic, dědictví.

Obec [stč. = sbor, shromáždění, stát, obecný lid]. Iz 14,31 překládají Kral. dnes už nesrozumitelně: »Aniž bude, kdo by stranil z obcí jeho«. K slovesu »stranil« připomínají, že hebr. má »samotný byl« a k výrazu »obcí« přidávají výklad: »houfů neb pospolnosti«. Orelli překládá: »Nikdo se neztratí z jeho [válečných] houfů«, t. j. z pevně uzavřených řad ukázněného vojska, jež se nezadržitelně žene kupředu [sr. Iz 5,27]. - O. ve Sk 19,39 znamená zákonité shromáždění lidu.

Obecenství. Řecké *koinónia,* které Kral. v 1J 1,3.6.7 překládají slovem o., tlumočí jinde výrazy společnost [Sk 2,42; 1K 10,16; F 2,1; 3,10; Fm 6], účastenství [1K 1,9; 2K 13,13], *obcování [2K 6,14; F 1,5], tovaryšství [Ga 2,9], sdílnost [2K 9,13; Žd 13,16] a konečně i sbírka [Ř 15,26; 2K 8,4]. Podobně i sloveso *koinónein* překládají obcovati [Ř 15,27; 1Tm 5,22; 2J 11], býti účasten [1Pt 4,13], míti účastnost [Žd 2,14], sdělovati [Ř 12,13], sdíleti [Ga 6,6], uděliti [F 4,15]. Tato překladová bohatost nám umožní pochopiti význam a obsah pojmu o.

Koinónia znamenala jednak spoluúčast na něčem, podílnictví, spolupracovnictví, jednak nejužší životní společenství, jako je na př. v manželství a p., kde jde o pospolitost tělesnou i duchovní. Řekové znali také pospolitost s božstvy, zvláště v kultu, kdy se účastníci stali spolustolovníky bohů. Plato ovšem mluví nezávisle na kultu o o. s božstvem jako o nejblaženější a nejvyšší pospolitosti. Ve SZ není nikdy tohoto pojmu užito o o. s Bohem. Jen s modlami je možno »se tovaryšit« [Oz 4,17], »přiúčastnit« [Iz 44,11], ale vůči Bohu je možno být jen služebníkem. I při obětních slavnostech se Izrael raduje pouze »před Hospodinem« [Dt 12,12], jí »před Bohem« [Dt 12,7.18], i když ví, že v obětech uzavírá Bůh s lidem smlouvu. Vědomí odstupu od Boha panuje v celém SZ. Lidé mezi sebou mohou mít o., mohou si být navzájem tovaryši [hebr. *chábér* Kaz 4,10; Ez 37,16.19; Iz 1,23], přáteli [Pís 8,13], účastníky [Ž 119,63], ale ne s Bohem. Ani u Iz 41,8 není užito výrazu *chábér,* když se mluví o Abrahamovi jako o příteli [= milovníku] Božím. Ne že by Izrael neprožíval blízkost Boží, ale ostýchal se pro tuto blízkost užíti výrazu, který označuje blízkost mezi lidmi. Pojmy »služebník« i »smlouva« zdůrazňují víc nerovnost a odstup než pojem o. Teprve hellenistický Žid Filón Alexandrinský užívá pojmu o. i o vztahu člověka k Bohu.

NZ, jak je patrno z přehledu v čele tohoto článku a jak by se ještě patrněji ukázalo, kdybychom vypočetli všecky složeniny a odvozeniny kmene *koinón-* a příbuzných kmenů, užívá těchto výrazů nejen pro styk člověka s člověkem [L 5,7.10 překládají Kral. jako tovaryš], nýbrž převážně pro o. mezi křesťany, jež má svůj základ ve společném účastenství

na Kristu a jeho darech. Křesťané společně mají podíl na milosti Boží [F 1,10], na evangeliu [1K 9,23 sr. F 1,5 *Obcování], na zaslíbeních [Ef 3,6], na budoucí slávě [1Pt 5,1], na tělu a krvi Kristově při Večeři Páně [1K 10,16n], na Duchu sv. [F 2,1; 2K 13,13], dokonce i na božské přirozenosti [2Pt 1,4], a ovšem na Kristu [1K 1,9; Žd 3,14]. Toto nejužší spojení s Kristem je názorně vyjádřeno obrazem vinného kmene a ratolestí [J 15] a těla Kristova [Ř 12,5; 1K 12,12nn]. Při tom jde nejen o spoluúčast na Kristu ve smyslu Pavlova pojmu »v Kristu«, nýbrž i na účast s Kristem na jeho utrpení a smrti [F 3,10; snad i 1K 1,9 a Žd 3,14 sr. 2K 1,5.7; Ko 1,24] a ovšem i vzkříšení a slávě [Ř 6,4n.8; 8,17; 2K 7,3; Ef 2,5n; Ko 2,12n; 3,1; 2Tm 2,11n; 1Pt 4,13]. Toto vzájemné sdílení je oboustranné: i Kristus má účast na našem životě [Žd 2,14. 17n; 4,14nn]. Nejjasněji je tato myšlenka vyjádřena v 1J 1,3, kde se mluví dokonce i o o. s Otcem. Mezi SZ a NZ došlo totiž ke vtělení [inkarnaci] Kristovu, takže nz pisatelé mohou užíti výrazu, jemuž se SZ vyhýbal, aniž upadli v nebezpečí bezbožné neuctivosti. O. s Bohem je možné jen v Kristu a skrze Krista.

Toto společné podílnictví na Kristu a jeho darech, styk s Kristem, jakož i spoluúčast s Kristem na utrpeních a slávě a Kristova účast na našich slabostech vede nutně k proměně života člověkova [1J 1,6], a zvláště k o. křesťanů mezi sebou. Projevuje se láskou a jednotou [J 17,21nn; Ef 4,1-4; Ř 15,5], vzájemným pochopením a službou [1J 1,3.7; 1K 1,9n; 10,17; F 2,1-5]. Je to o., jež vyvolává Duch svatý [Kral. »účastenství Ducha« 2K 13,13] a jehož základem je láska Kristova [J 13,13nn.34]. Odtud to množství výrazů, vytvořených s předložkou spolu- [spoluvězeň Ř 16,7; spoluslužebník Ko 1,7; 4,7; Zj 6,11; spoluměšťan Ef 2,19; spolurytíř F 2,25; spolunásledovník F 3,17; spoluděd ic a spoluúčastník Ef 3,6; spolu trpěti 1K 12,26; spolu se radovati 1K 12,26; F 2,17n; býti spolupotěšen Ř 1,12; spolupracovati F 4,3; spolu se vzdělávati Ef 2,22 a p.]. V řečtině je těchto výrazů víc, než je patrno z českého překladu, a mnohé jsou utvořeny teprve NZ-em, takže je jasné, že jde o pospolitost, která je něčím jedinečným a novým.

Vnějším výrazem tohoto o. byl t. zv. křesťanský koinonism jerusalemského sboru, který se projevoval v zespolečenštění hmotného majetku [Sk 2,42nn; 4,32nn], v práci pro druhé [Sk 6,1-6; 9,36.39] a ve sbírkách, jež Pavel s oblibou nazývá *koinónia* [Ř 15,26; 2K 8,4; 9,13., Kral.: sdílnost, sr. Žd 13,16]. Neboť i sbírka je výrazem hlubšího o. mezi sbory [Ř 15,27; sr. 2K 8,9; Ga 6,6]. *Koinónikos* v 1Tm 6,18 překládají Kral. »snadní, t. j. ochotní, pohotoví k udílení,« Žilka: »sdílní« o lidech, kteří se rádi dělí s druhými o své.

Obecný [stč. = obyčejný, prostý, všední, veřejný, společný]. Ve SZ označení prostého lidu na rozdíl od knížete [Lv 4,27] nebo povýšeného [Ž 49,3; Iz 2,9; Ez 23,42], příslušníka nerozlišeného množství [2Kr 25,11] nebo řemeslnického stavu [? Jr 52,15]. Hebr. tu užívá různých výrazů. »Obecná silnice« [Nu 20,19] = hlavní silnice. »Obecné užívání« [Dt 20,6] souvisí už s druhým významem pojmu o. ve smyslu profánní, nezasvěcený. Ovoce se totiž smělo jísti až pátého roku po štípení stromu nebo zasazení révy [Lv 19,23nn]. Jasný je tento význam v 1S 21,4; Ez 42,20; 48,15. O kulticky nečistých rukou mluví Mk 7,2; o kulticky nečistých zvířatech [Kral. obecný] Sk 10,14n; 11,8n.28. Křesťanství ovšem tento názor zásadně přemohlo [Ř 14,14 sr. v. 2].

O. ve smyslu společný Tt 1,4; Ju 3. Zvláštní pozornosti zaslouží Sk 2,44; 4,32, kde je kreslen »náboženský komunismus lásky« [Troeltsch] jerusalemského sboru. Jde tu jednak o pokračování pospolitostního života, který vedli učedníci za dob pozemského pobytu Ježíšova [L 8,1-3; J 12,4nn; 13,29], jednak o výraz lásky, vyvolané ve věřících Duchem svatým. Nešlo tu o právní socialisaci majetku ani o závazné sborové zřízení [sr. Sk 5,4; 4,36n], nýbrž o důsledek bratrské lásky, jež vedla k tomu, že »nikdo nepokládal nic ze svého majetku za vlastní« [Žilka Sk 4,32], a k ochotě zříci se v duchu Ježíšově pozemských statků [L 12,33; 14,33] ve prospěch potřebných [Sk 2,45; 4,35] a nespoléhati na majetek [Mt 6 19-25].

Obéd [= uctívající bohoslužebně].

1. Syn Bozův a Rut Moabské [Rt 4,13]. Z rodokmenů Rt 4,21; 1Pa 2,12; Mt 1,5; L 3,32 jde najevo, že O. byl otcem Jesse = Izai.

2. Potomek Jarchy, egyptského otroka Sesanonova a dcery Sesanovy, potomka Jerachmeele, prvorozeného syna Ezronova z pokolení Judova. O. byl vnukem Zabady, který je jmenován mezi udatnými rytíři Davidovými [1Pa 2,34-38; 11,47].

3. Vrátný chrámu, syn Semeiáše, prvorozeného Obededomova [1Pa 26,4-7].

4. Otec Azariášův [2Pa 23,1], setník, spojenec Joiadův ve vzpouře proti Atalii.

Obededom [= klanějící se, sloužící Edomovi nebo Edom slouží]. - 1. O. Gittejský [2S 6,10-11], rodem z levitského města Gat Rimmon [Kral.: Getremmon Joz 21,25n], přiděleného čeledi Kahat v pokolení Manassesově. Bydlel někde mezi Kariatjeharim a Jerusalemem. Vypravuje se, že truhla Hospodinova byla zatímně uložena v domě O-a Gittejského, když byla nešťastně přenášena z domu Abinadabova do Jerusalema. Po 3 měsících byla slavnostně dopravena na Sión [2S 6,10-12; 1Pa 13,13n; 15,25]. Byl-li tento O. levitou, pak byl patrně totožný s

2. O-em, synem Jedutunovým [1Pa 16,38] z čeledi Merari. Byl vrátný u truhly Boží [1Pa 15,18.24]. Zúčastnil se přenosu truhly Boží do Jerusalema [1Pa 15,24]. On a jeho potomci v počtu 62 patřili k těm, které David ustanovil ke službě stánku u j. brány [1Pa 26,8.15] a u zásobišť pokladů. Tuto službu zastávali ještě v době Amaziášově [2Pa 25,23n].

3. Levita druhého pořadí [1Pa 15,18], který se zúčastnil přenosu truhly Boží do Jerusalema a později byl jedním z hudebníků na loutny a harfy [1Pa 15,21; 16,5].

Obejíti, jíti okolo, otočiti se. O slunci [1S 11,9; Neh 7,3; Ž 19,7]. Ab 2,16 mluví o kalichu Boží odplaty [sr. Ž 75,9; 51,17.22; Jr 25,15], který byl dosud podáván druhým, obcházel druhé, konečně však bude podán, obejde i k Babylonu.

Obestření [1K 11,10], doslovně »moc« [Žilka: »znak mužovy moci«], nejde-li tu o chybný překlad aram. slova, jež znamenalo »závoj«. Závoj je tu obrazem provdanosti a tudíž nadřízenosti mužovy. Andělé, kteří jsou neviditelně přítomni křesťanské bohoslužbě, byli svědky stvoření prvních lidí [sr. Jb 38,7] a tudíž i správného poměru ženy a muže. Mohli by svědčiti proti ženám u Božího soudu, kdyby neuznávaly svou podřízenost [katol. výklad]. Jiní vykladači mají neprávem na mysli Gn 6,2, jiní myslí na ochranu proti zlým andělům [amulet]. Ještě nikomu se nepodařilo toto záhadné místo uspokojivě vyložiti, ale Kittelův Theolog. slovník k NZ se kloní ke katol. výkladu a má za to, že tu jde prostě o závoj.

Obezříti [Mk 3,34] = obhlédnouti.

Obezříti se [Mk 9,8] = ohlédnouti se, rozhlédnouti se.

Oběť patří k nejstarším a nejvšeobecnějším projevům náboženského života. Její podstatnou známkou je snaha působiti na božstvo, aby utvrdilo a rozmnožilo život, po případě snaha doprovoditi modlitbu účinným prostředkem a vyjádřiti pocity díků a vděčnosti. Bible svým vypravováním o oběti Ábelově a Kainově naznačuje, že obětní bohoslužbu předpokládá už ve druhé lidské generaci, aniž se nějak snaží vyložiti její původ. Konstatuje prostě fakt, že oběť byla zjevem, vyskytujícím se už na počátku lidských dějin. Ze všeobecného rozšíření obětní činnosti i u národů odloučených od ostatní kultury soudí katoličtí bohoslovci na to, že člověku je vrozen zvláštní obětní pud, kdežto orthodoxní protestantští bohoslovci minulého století pokládali obětní činnost za něco tak odporujícího přirozenému lidskému rozumu, že po pádu prvních rodičů v ráji bylo obětováno teprve na přímý rozkaz Boží. Je patrno, že v obou případech rozhodují dogmatické předpoklady.

Úvahy o tom, jaký smysl měla o. v době vzniku – tedy v dobách předhistorických – jsou více méně theoretické. Dnes stojí v popředí dvě theorie, z nichž první tvrdí, že všechny o-i lze vysvětliti jako svátostné obecenství mezi kmenem a s ním pokrevně příbuzným božstvem, kdežto druhá usiluje naopak o to, aby dokázala, že v době historické u kořene všech o-í [aspoň ve SZ] leží myšlenka daru. Obě theorie jsou podporovány některými skutečnostmi : 1. Na touhu po obecenství s božstvem prostřednictvím o-i by ukazovalo obětní hodování. Část obětního zvířete stráví božstvo [po případě jeho zástupci kněží], část snědí obětující. Božstvo i obětující jsou syceni týmž prostředkem života, touž potravou; jejich příbuznost vzájemná a tedy i vzájemná závaznost se utvrzuje anebo znovu zakládá. Manipulace s krví [kropení oltáře anebo obrazu božstva a obětujících] měla snad stejný smysl. Ale při výkladu manipulace s krví musíme být opatrní: zdá se totiž, že krev jako nositel života byla spojována s kultem mrtvých jak v babylonské, tak v řecké a snad i ve starohebrejské literatuře [Ex 24,8; sr. Dt 21,1—9; snad i krevní rituál při první slavnosti pascha (fáze Ex 12,7.13) nebo rituál »červené jalovice« (Nu 19,9n)]. Proto snad byla krev vylévána na zem, aby se vpila do podsvětí, a na oltář, aby vnikla do dutého vnitřku, kde sídleli podzemní bůžkové, snadno později zaměnění za duchy zemřelých. Kananejské oltáře byly většinou duté a věřilo se, že jsou osídleny duchy [sr. Zj 6,9-10, kde se mluví o duších mučedníků, sídlících pod oltářem]. Jisto je, že tato theorie o krvi, obětované nikoli božstvu, ale zemřelým, by vysvětlila i mnohé dosud nevysvětlené a jinak nevysvětlitelné prvky ve SZ, které byly ustavičnou prací kultických škol všelijak retušovány, když už hrubý názor byl nepřijatelný. Všeobecné jméno pro tuto o. obecenství bylo *zebach* [poražení dobytka].

Pro druhou theorii mluví o-i, jež byly na oltáři cele spáleny [odtud jméno *'ólá* = zápal nebo *kálí* = celopal 1S 7,9], takže o nějakém obecenství na podkladě společného pokrmu

Assyrský relief z Chorsabadu představuje krále obětujícího před chrámem božstva kadidlo, úlitbu a zvíře.

nelze mluvit. Jde tu patrně o dar. Jako dary byly přinášeny prvotiny všech věcí, jež nějak projevovaly život, od prvorozeného člověka až do prvotin z úrod. O-i byly pokrmem božstva a jako takové darem, který měl za účel nakloniti božstvo člověku. Zdá se však, že o. je počin tak složitý, že při nejmenším nutno předpokládati oba zmíněné prvky při každé o-i už proto, že žádný druh o-i nebyl přinášen

Oběť prvotin pod posvátným stromem (ašerou) božstvu, které sídlí ve stromě. Malba z egyptského hrobu v Beni Hassan.

samojediný, nehledě k jiným pohnutkám, jež byly také přítomny [smíření s božstvem, zpřítomnění božstva, zničení pro božstvo, odříknutí se ve prospěch božstva atd.].

Samo sebou se rozumí, že největší vliv na utváření obětních theorií mělo rozličné pojetí božstva. Bylo-li božstvo chápáno jako náladová bytost, jež svou přízeň nebo nepřízeň projevovala v případných nevysvětlitelných vítězstvích nebo porážkách kmene, úrodě nebo neúrodě, pak o. byla buď prostředkem vděčnosti nebo úplatkem anebo dokonce magickou silou, jež sama nějak působila na božstvo; bylo-li božstvo chápáno jako majitel země, staly se o-i povinnými dávkami; stalo-li se božstvo nejvyšším zákonodárcem, proměnily se o-i v pokuty nebo zadostučinění s více nebo méně právnickým pozadím. Vysvitla-li někde božská všemohoucnost a soběstačnost, pak byly o-i výrazem vděčnosti a poslušnosti. Byl-li chápán Bůh jako bytost svatá, stala se o. prostředkem očišťování. Bůh, nenávidící hřích, bude patrně potřebovat o-i smíření. Myšlenka zástupné smrti u o-i mohla vzniknouti při o-i prvorozených, kteří mohli býti vykoupeni zvířetem. Dějiny nám ukazují, jak různý názor na božstvo i o-i souvisí jak se sociálním složením národa a se státním zřízením, tak s náboženskou a mravní vyspělostí těch, kteří obětují.

1. O. ve SZ-ě.

Z nejobvyklejších jmen pro o-i ve SZ-ě jsou tyto: a] věci svatosvaté *[k^{o}dáším* Nu 18,8n], jež zahrnují nejen obětní zvířata, nýbrž i dary jako desátky, které vůbec nepřišly do styku s oltářem; b] o-i ohnivé *[’iššé* Lv 7,35; Dt 18,1] jsou o., jež nějak přišly do styku s oltářním ohněm, takže příležitostně i »chleby předložení«, které přicházely do styku s ohněm jen prostřednictvím kadidla, byly nazývány o-í ohnivou [Lv 24,7.9]. Je zajímavé, že jméno této o-i se vyskytuje více než 60krát v t. zv. kněžském kodexu [část Levitika]. Jinak je zmínka o ní jenom v Dt 18,1; Joz 13,14; 1S 2,28, což ukazuje, že tento výraz patří do okruhu Levitika; c] o. suchá [hebr. *minchá*], původně označení »daru« nejen božstvu, ale i králům, tedy poplatek, pocta [1S 10,27; Am 5,25], později jméno o-í rostlinných [Gn 4,3; Lv 2,1n]; d] t. zv. *korbán,* jež je ve SZ překládáno prostě o. [Lv 7,38] nebo dar [Nu 7,3; Lv 2,1.4]. Jméno toto se vyskytuje pouze v Lv., Nu a u Ez [40,43].

Zvláštní jména pro o. chtěla naznačiti, jak bylo zacházeno s obětním darem, zda byl prostě spálen na oltáři nebo zda obětní zvíře bylo rituálně poraženo před spálením, zda obětním darem bylo sem a tam pohybováno nad oltářem, zda byly přinášeny denně anebo jednou za čas, a co měly za účel. Podle toho možno rozeznávati:

a] o-i dobrovolné [*n^{e}dábá* Lv 23,38], viz o. zápalná;

b] o-i chvály [*tódá* Lv 7,12], viz o. pokojná;

c] o-i mokré [*nesek* = úlitba Lv 23,18], viz o. suchá;

d] o-i ohnivé [*’iššé* Ex 29,18];

e] o-i pokojné [*š^{e}lámím*], jimiž člověk vyjadřoval svůj vlastní dík nebo své zvláštní přání. V čem se lišila od obvyklé o-i, jejímž účelem bylo obecenství, není dosti zřejmo. »Při této o-i tuk, bránice, ledviny a ocas byly spáleny; pravé plece a hrudí zůstalo kněžím; ostatní maso ti, kdož přivedli o., jedli, s potěšením hodujíce, Bohu za pokoj a opatrování i vítězství nad nepřáteli děkovali, odkudž o. pokojná, vítězná, díkůčinění i odměnná slove. K ní když připojena byla o. suchá, slula židovsky *tódá,* t. j. o. vyznávání, chvály a děkování« [Kral. Lv 3; 7,12]. O. pokojná časem úplně zatlačila o. obecenství *[zebach];*

Oběť prvotin z úrody ovoce, obilí, vína, z chleba, ptactva a masa. Dvě kněžky přinášejí papyrovou třtinu, hrozny, voňavky, chléb a pór (!), T. zv. pohřební hostina z hrobní malby v Thébách.

e] o. sem i tam obracení *[t^enúfá* Lv 7,30]. Tento obřad obracení a »vzhůru pozdvižení« [Ex 25,2] byl neodlučitelnou součástí o-í pokojných. »Hrudí sem i tam obracení a pravé plece vzhůru pozdvižení« jsou svatou věcí Hospodinu. Proto je smějí jísti pouze kněží. Ostatní maso z obětního zvířete požívají obětující. O. byla přinášena v druhý den přesnic: obětován byl snopek, prvotiny žně a zároveň roční beránek bez poskvrny. O letnicích [t. j. po sedmi týdnech] byla obětována nová o. suchá, dva bochníky z nové mouky zároveň s o-í zápalnou, a sedm beránků ročních bez vady. I tyto věci se směly sem i tam obracet. O obřadu se zmiňují tato místa: Ex 29,24-28; Lv 7,30-34; 8,27; 9,21; 10,14n; 23,10.15.20; Nu 6,20; 18,11.18 a j. Záležel v tom, že se pohyby k oltáři a od oltáře naznačovalo, že o. náleží Hospodinu, ale je jím postoupena jeho služebníkům, kněžím. Miklík má za to, že šlo o obracení ke čtyřem světovým stranám. Touto součástí pokojných o-í měla býti uznána nejen Boží svrchovanost a jeho právo nad stvořením, nýbrž i vyjádřena touha člověka o obecenství s Bohem;

f] o. suchá, hebr. *minchá* popsaná v Lv 2 a 6,14-23, skládala se z bělné mouky nekvašené, soli a oleje. Byla obyčejně provázena o-í mokrou, vínem, jehož část byla vylita na oltář, zatím co ostatek náležel kněžím. Suchá o., kterou přinášeli kněží, byla cele spálena. Význam její vyjádřen je slovy Davidovými v 1Pa 29,10.14. Byla výrazem uznání Boží vznešenosti a lidské nízkosti. O-i suché byly přinášeny s oběťmi zápalnými. Samy o sobě se nevyskytovaly, leda šlo-li o prvotiny žně a sklizně,

g] o. večerní *[minchá há'ereb* Ezd 9,4] je oběť zápalná, obětovaná denně večer vedle obdobné ranní; před zajetím je známa toliko ráno [Ex 29,28; Lv 6,12];

h] o. vzhůru pozdvižení [hebr. *t^erúmá* Ex 25,2]. Viz o. sem i tam obracení; obřad záležel v tom, že kněz vložil jednotlivé části masa do rukou obětujícího, podložil své ruce a pozdvihl všecko k nebesům;

ch] o-i za hřích a za vinu [hebr. *chattá't* a *'ášám* Ex 29,14 a Lv 5,15] náležely k o-em svatosvatým [Lv 6,25; 10,17]. Obřad o-i za hřích je popsán v Lv 4. O. za vinu je úzce spojena s o-í za hřích, nevíme však přesně, čím se obě o-i liší [Lv 14]. O. za hřích byla o-í jednak pravidelnou, jednak mimořádnou. Pravidelně byla přinášena za celý »národ« o velikonocích, letnicích, novměsících, o slavnosti troubení a slavnosti stánků [Nu 28,15-29,28], zvláště však jednou do roka v den *očišťování [Lv 16]. Slavnostně bylo při tom provedeno kropení krví. Nejvyšší kněz při své vlastní o-i za hřích kropil sedmkrát krví před oponou svatyně a sedmkrát za shromáždění lidu. Nato pomazal krví rohy oltáře. O. za hřích byla pravidelně přinášena za kněze a levity při jejich posvěcování [Ex 29,10-14.26]. Mimořádná o. za hřích byla přinášena a] za hříchy z nevědomosti [Lv 4] ; b] pro odepření svědectví [Lv 5,1.6.8] ;

c] pro dotknutí se těla nebo věci nečisté [Lv 5,2.3; 12,6-8; 14,19-31; 15,15.30; Nu 6,6-11. 16]; d] pro zrušení přísahy [Lv 5,4]. Zdá se, že tato o. vstoupila do popředí zvláště v poexilní době.

O-i za vinu byly vždy mimořádné: a] pro svatokrádež z nevědomosti [Lv 5,15-16];

b] pro nevědomé přestoupení [Lv 5,17.19];

c] pro oklamání bližního, nátisk, podvod, falešnou přísahu [Lv 6,1-6]; d] pro zprznění otrokyně bližního [Lv 19,20-21]; e] při očišťování malomocného [Lv 14,12] a nazarejského [Nu 6,12]. Proti svévolnému hříchu nebylo žádné o-i [Nu 15,30].

i] o. zápalná [hebr. *'ólá]*. Je to označení o-i, jež byla cele spálena na oltáři; kouř stoupající z o-i vzhůru byl nazýván vůní příjemnou Hospodinu. Nejprve se tato o. uvádí v Gn 8,20 jako o. díkůčinění po potopě; ale teprve zákonem Mojžíšovým stala se tato o. pravidelnou. Její obřad je popsán v Lv 3-8. Veřejné zápalné o-i byly tyto: a] denní zápalná o. [Ex 29,38-42; Nu 28,3-8]; b] sobotní o-i zápalné [kromě denních Nu 28,8.10]; c] o-i při slavnostech novměsíce, třech výročních svátcích, v den smíření,

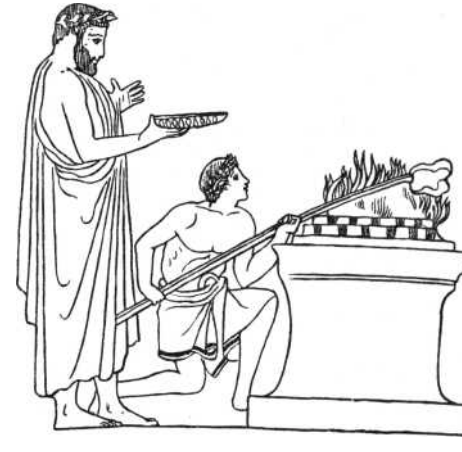

Zápalná oběť podle malby na starořecké váze. Jeden kněz pálí na oltáři kus masa napíchnutý na vidlici, druhý se modlí se současným prováděním úlitby vína nebo oleje.

při slavnosti troubení [Nu 28,11-29,39]. Soukromé o-i zápalné, ustanovené pro svěcení kněží [Ex 29,15n; Lv 8,18], pro zrušení slibu nazarejského [Nu 6]. O-i dobrovolné z volů nebo drobného dobytka [Lv 1,2], t. j. ovcí neb koz, a to samce bez vady, bývaly obětovány při různých slavnostech [Nu 7; 1Kr 8,64]. Postup a obřad byl tento: zvíře, určené k o., bylo postaveno před svatyni. Ten, jenž obětoval, položil ruku na jeho hlavu na znamení ztotožnění se zvířetem. Pak bylo obětní zvíře na severní straně oltáře

zabito. Zatím, co kněz kropil krví zvířete na oltář, stáhl obětující kůži zvířete, rozsekal na kusy, střeva a nohy umyl. Kněz položil potom to vše na dříví na oltáři i s hlavou a tukem a cele vše spálil [Lv 1-5]. Význam tohoto spálení je celé oddání Bohu.

Záleželo i na tom, jaký byl vztah k *oltáři: 1. Některé o-i byly odváděny přímo kněžím jako dávka na jejich vydržování, a to buď po určitém obřadu nebo bez tohoto obřadu, nikoli však ve vztahu k oltáři. 2. Jiné byly kladeny před oltář, ale pak odevzdány kněžím [Dt 26,1-11]. 3. Jiné byly poráženy ve svatyni a pak teprve zčásti spalovány na oltáři, zčásti snědeny jednak kněžími, jednak obětujícími laiky. 4. Jiné byly částečně spáleny ohněm, částečně snědeny kněžími, nikoli laiky [o-i za hřích a za vinu]. 5. Konečně o-i, jež byly cele spáleny na oltáři [o. zápalná, celopal].

Materiál obětní se skládal hlavně z věcí, jež bylo možno jísti a jež sloužily k obživě člověka [Lv 1-7; Nu 7 a 31]. Někdy mohly býti obětovány i těžké stříbrné mísy [Nu 7], ovšem jen jako přídavek rostlinných a zvířecích o-í; někdy i zlaté náramky [Nu 31,50]. Zvláštní obětní třídu tvořily prvotiny plodin, zvířat a lidí. V době sz mohli býti prvorozenci zvířat i lidí vykoupeni pevně stanovenou částkou peněz.

Den *smíření se stal zvláště v době poexilní jedním z nejdůležitějších obřadních dnů židovské obce [Lv 16 sr. Ex 30,10 »den očišťování«; Lv 23,27-32; 25,9; Nu 29,7-11; v NZ »půst« Sk 27,9]. Byl slaven 10. dne sedmého měsíce. Nejvyšší kněz zabil volka k očištění svému i své rodiny. Za hříchy lidu zabíjí jednoho ze dvou kozlů, určeného losem. S krví těchto zvířat provede očištění, smíření [*kappárá*] a to a] ve stánku úmluvy, b] ve svatyni svatých a c] na oltáři. Ve svatyni svatých za oponou, kam smí vejíti pouze v tento den smíření, kropí jednou t. zv. slitovnici a sedmkrát kolem ní. Oltář potře krví na rozích a pak prstem sedmkrát pokropí oltář. Potom vloží obě ruce na hlavu druhého kozla, vyzná nad ním hříchy Izraele, vloží je na jeho hlavu a potom člověk, k tomu určený, vyžene kozla na poušť ke knížeti zlých duchů, Azazelovi. Pak svlékne nejvyšší kněz lněná roucha, umyje se vodou, obleče obyčejné kněžské roucho a obětuje o. zápalnou za sebe i za lid. Tím je očištění tohoto dne ukončeno.

2. Smysl sz obětí.

Několik sz pojmů a vypravování naznačuje smysl sz o-í, jaký v různých okruzích náboženských jim byl připisován. V době sz nejméně asi platil názor, že o. je »uklidňující vůní« pro Boha [Gn 8,21: »vůně příjemná«; 1S 26,19], ačkoli pro okruh Levitika je každá o. vůní uklidňující [Lv 1,9.13.17; 8,21.28; 23,18; 26,31] vyjma o. za hřích a za vinu [výjimka v Lv 4,31 prý vznikla omylem opisovačů], což by ukazovalo na to, že o. za vinu a za hřích neměly uklidňovat Hospodina! Ezechiel spojuje výraz »vůně příjemná« pouze s o-mi modlám [Ez 16,19; 6,13; 20,28] jen s jedinou výjimkou [Ez 20,41].

Že i v Izraeli byly o-i považovány za dary, je patrno nejen z toho, že je bylo možno vykoupiti stříbrem, nýbrž zvláště z toho, jak proroci bojovali proti o-em. Nejpatrnější je to u Mi 6,6-8, kde prosvítá populární názor, že o. je darem, jenž má tím větší vliv na Boha, čím je cennější pro člověka věc obětovaná [lidské o-i, sr. 2Kr 3,27].

V náboženském okruhu, kde se věřilo, že všecko pochází od Boha [1Pa 29,14], staly se oběti výrazem vděčnosti za dary a skutky Boží [Dt 26] a prostředkem sociálního soucítění [Dt 16,10-11]. V okruhu Deuteronomia byla o. spíše slavnostní příležitostí k projádření radosti než darem a usmiřováním Boha. Radovati se před Hospodinem bylo totéž jako jísti před Hospodinem nebo obětovati [Dt 26,11 sr. 16,16n].

V okruhu Levitika měly o-i jiný smysl. Jejich účelem bylo zachovati a obnovovati »svatost« Izraele [Lv 17-26]. Proto v tomto okruhu stojí v popředí o. za hřích a za vinu. O. za vinu byla přinášena zvláště v případech, v nichž šlo o takové zasažení do práv božských nebo lidských, jež bylo možno vyplatiti penězi. V tomto případě musel hříšník vyplatit nejen zadrženou hodnotu, zvětšenou o jednu pětinu, nýbrž i přinésti o. [Lv 5,14-16]. Při tom bylo pamatováno na to, aby o. měla určitou hodnotu. O. za hřích byla prostředkem rituálního očištění [na př. po dotyku s mrtvolou]. Sloveso, jež doprovázelo tuto o., značí v češtině »odhřešiti«. Je příznačné, že jak o. za hřích, tak o. za vinu byla omezena na okruh, v němž kněžský systém byl plně vybudován [Ez 40,39; 42,13; 44,29; 46,20; 43,19 - 25; 44,27; 45,17-25; Ezd 8,35; Neh 10,34; 8,7; Lv 6,18.23; 5,15.18.19.25; 6,10; 7,1-2. 5.7.37; 14,12.13; 19,21; Nu 6,12; 18,9]. Obě o-i se shodovaly v tom, že obětující neměl na nich žádného podílu. Část byla obětována na oltáři, ostatní připadly kněžím [Ez 44,28n]. V okruhu Ezechielově nebyl jasný rozdíl mezi oběma o-mi.

Od o-i za hřích a za vinu očekávaly kruhy Levitika především kultické očištění. Toto očištění očekávaly však i od o-i zápalné [Lv 1,4 sr. Ez 45,15-17], od skopce, jenž byl zabit, uvařen a sněden při posvěcování kněží [Ex 29,31-33], od obřadu se dvěma vrabci k očištění od malomocenství [Lv 14,53], od kouře kadidla, vzatého z oltáře [Nu 16,46], od půllotu, který musel zaplatiti každý Izraelec jako výkupné za svůj život [Ex 30,15], od ozdobných předmětů nebo vzácných kovů [Nu 31,50], Fínesova horlení pro Hospodina [Nu 25,13], krve vražedníkovy [Nu 35,33], všech o-í [Ez 45,15-17], krve kterékoliv o-i [Lv 17,11]. Z toho můžeme soudit, že nejde o hřích v našem slova smyslu, nýbrž skutečně jen o hřích kultický, už proto ne, že se působnost o-í nevztahovala na hříchy smrtelné, úmyslné [Ž 19,13n], na něž jediným trestem bylo vyhla-

zení z prostředku lidu Božího [Nu 15,30n; Dt 17,12]. Je důležito si připomenouti, že žádná ze sz o-í nevede nutně k pojmu zástupného utrpení nebo zástupného nesení trestu. Vkládání rukou na hlavu zvířete neznamenalo vždycky přenášení hříchů, ježto by pak obětní zvíře nemohlo býti pojídáno kněžími a obětujícími. Jediné přenášení hříchů prostřednictvím vkládání rukou bylo možno předpokládati u kozla, který byl po ceremonii vyhnán na poušť ke knížeti ďáblů *Azazelovi. Nebyla to o. Už ta okolnost, že obětní systém sz byl určen pro vyvolený lid, jemuž platila Boží zaslíbení a spasení Hospodinovo, by nás měla vésti k tomu, že při o-ech nešlo o to, jak získati Boží milost, nýbrž o to, jak ji udržet. O-i nepřinášely „vykoupení»«, nýbrž byly přinášeny těmi, kdo už stáli ve smlouvě s Bohem, a pouze utvrzovaly milost Boží. O-i sz jsou prostředky milosti nebo svátostmi SZ.

3. Prorocká polemika proti obětem.

Uprostřed organisované obětní bohoslužby, jak se s ní setkáváme v Lv, Dt a u Ez, působí prorocké kázání proti o-em jako něco nesourodého. Důvody proti obětnímu řádu, které můžeme vytušiti z prorockého kázání, lze shrnouti takto:

a] o-i jsou výrazem lidské pýchy, jež byla prorokům nesnesitelná. Člověk se opovažuje přinášeti Bohu dary! Sr. Iz 1,10-17; Mi 6,6-8 s Dt 16,16!

b] Proroci byli přesvědčeni, že obětníci přinášením o-í slouží nejvíce sobě [obětní hodování Jr 7,21];

c] prorocké kruhy cítily, že o-i a obětování souvisely s místními kulty kananejskými. Proto znovu a znovu zdůrazňují, že obětní systém nebyl zaveden Mojžíšem [Am 5,25n; Jr 7,22];

d] to, co prorocké kruhy žádaly ve jménu Božím, byly jednoduché nábožensko-mravní povinnosti, vyplývající ze známosti Boží. Bůh odpouští i bez o-í! I Ezechiel, v jehož knize se octla ustanovení o o-ech v budoucím chrámu, docela jasně věří v odpuštění bez o-í: Ez 18,21n. Souvisí to jistě s poznáním pravé podstaty hříchu, s poznáním Boha jako stvořitele a svrchovaného Pána. O-i k odstranění hříchu a viny nestačí. Je třeba Božího zázraku, aby hřích vůbec zmizel [Jr 31,33; Iz 32,15; 44,3; 59,21; Ez 11,19n; Jb 3,1n]. Nová smlouva přinese proměnu nejen přírody [Iz 11,6-8; 4,3; Jl 4,18], nýbrž i člověka [Iz 65,20; Za 8,4; Iz 25,8; 4,2-6] a jeho hříšné přirozenosti. O-i v tomto novém řádu nemají vůbec místa, leda o. v přeneseném slova smyslu jako sebeobětování [Iz 53], jež vede současníky k pokání. Dotýkáme se tu otázky utrpení Mesiášova. Iz 53 neobsahuje příslušné obětní výrazy; ani v. 6 a 7 není nutno vykládat obětní terminologií. V. 10 pak je tak porušen, že jeho překlady se naprosto rozcházejí. Nadto není tento verš v NZ vůbec citován!

I ve zpěvníku druhého chrámu [žalmech] se mluví o o-i spíše ve smyslu přeneseném než původním. Žalmy vůbec mluví velmi málo o kněžích a jejich činnosti [Ž 115,9.12; 118,3; 132,9.16; 133,2]. Zpěv žalmů při kultu je tu a tam pokládán za důležitější než o. nebo aspoň za nejdůležitější část o-i [Ž 50,8-23; 69,31-32; 51,18n]. Souvisí to s tím, že jádrem žaltáře jsou t. zv. žalmy královské, kde ovšem žalmista-král jako zástupce Boží na zemi pochopitelně stál nad běžnou praxí obětní. A ostatní žalmy více nebo méně se přizpůsobily literárně právě žalmům královským. Proto to někdy vypadá dokonce tak, jako by šlo o polemiku proti o-em [Ž 40,6nn; 50,7-15]. Zato se užívalo slova o. ve smyslu přeneseném [Ž 50,8-15; 119, 108; 141,2]. To odvracelo pozornost od o-i kultické. Tomuto směru napomohla hellenistická literatura židovská tou měrou, že v době Ježíšově kultická zbožnost značně vyvětrala. Zato se mluví o zástupné zbožnosti a zástupném utrpení. Ježíš navazuje především nikoli na obětní řád sz, nýbrž na o. v přeneseném slova smyslu [Iz 53].

4. Obětní terminologie v NZ.

Není sporu o tom, že NZ užívá obětní terminologie sz, když mluví o smrti Kristově [J 1,29; Ř 3,24n; 1Pt 1,18n; Zj 5,6-9], ale je otázka, zda tato terminologie není víc spojena s myšlenkou výkupného z otroctví [Mk 10,45] než s o-í za hřích. I Ř 3,24n; 1Pt 1,18n; Zj 5,6-9 lze opravdu takto vykládat. Připomenutá skutečnost, že Iz 53,10 není ani jednou NZ-em citována, ač je jinak citována téměř celá kapitola, je jistě příznačná. A kde je citována, jde o o. v přeneseném slova smyslu jako o sebeobětování. Příznačné je i to, že NZ na osmi místech srovnává život a činnost pravých věřících s obětní činností sz kněží: Ř 12,1; 1Pt 2,5; Ř 6,19-23 [tedy sebekázeň a sebeobětování Bohu!]. I svou apoštolskou činnost srovnává Pavel s přinášením o-í: F 2,17 [sr. 2Tm 4,6; Ř 15,16] [sr. Ř 12,1]. Dokonce i sbírku Filipských [F 4,18] nazývá Pavel o-í. Má zřejmě na mysli o. zápalnou [Ex 29,18]. Podobná myšlenka je v Žd 13,15.

Smrt Ježíšova je srovnávána s o-í v Ef 5,2. Ovšem, jde tu o to, co mají dělat efezští křesťané. Mají milovat jako Ježíš, t. j. vydati sebe samé v lásce. Je to ilustrováno výrazy »dar a o. Bohu u vůni rozkošnou«. V 1K 5,7 se mluví o Kristu jako o *beránku velikonočním, obětovaném za nás. Ale i zde je souvislost příznačná. Šlo o hříšníka v Korintě, k jehož vyloučení neměl korintský sbor dosti odvahy. Pavel nařizuje vyloučení. A aby svému rozkazu dal patřičný důraz, zdůvodnil jej ilustrací ze SZ o velikonočním beránku. Snad ho k tomu přiměla i blízkost velikonoc. 1K 5,7 je narážka na Ex 12,19; 13,7. Kristus je podle Pavla náš beránek velikonoční. Jím nastala doba nové svobody. Ale tato svoboda zavazuje k vyčištění všeho pohanského a nečistého. Nevykládá se tu význam smrti Ježíšovy, už proto ne, že beránek nebyl o-í za hřích. Také mu nebyla přikládána moc smiřující nebo očišťující.

Chceme-li pochopiti obětní terminologii

v ep. Žd, musíme míti na paměti, že byla psána lidem, kteří ke křesťanství přistoupili z židovství a procházeli dobou náboženského zvlažnění: Kristus nepřicházel, ač byl toužebně očekáván na základě apoštolského kázání. Křesťanství bez kněze a obětního rituálu se zdálo čtenářům epištoly jakoby prázdné. Proto pisatel epištoly hledá důkazy o tom, že Kristus učinil svým dílem konec nutnosti sz o-í. Má na mysli den smíření. Při tom je si vědom, že sz o-i nebyly s to odstraniti skutečné hříchy [Žd 9,9; 10,1.4.11], že Bůh o-í nechtěl [Žd 10,5nn], že jsou jen připomínkou hříchů [Žd 10,3] a že jsou s to v nejlepším případě přinésti jen kultickou čistotu [9,13], ale zdůrazňuje, že to, co nebyly s to vykonat sz o-i, vykonal Kristus [Žd 9,14]. Celé srovnání smrti Kristovy s o-mi má smysl kontrastu, ne srovnání. A nadto je přesvědčen, že Zákon byl jen »stínem budoucího dobrého« [Žd 10,1]. Stánek podle Ex 25,40; 26,30 byl zhotoven podle nebeského modelu, který byl zjeven Mojžíšovi. A právě tento nebeský originál má na mysli [Žd 9,24], když staví Krista jako velekněze v protiklad k pozemskému velekněžství: Kristus je Syn [kap. 1], jeho kněžství je věčné [7,23n] podle řádu Melchisedechova [5,10; 6,20]. Pozemský velekněz musel obětovat nejen za hříchy druhých, ale i za své hříchy [5,3]. Kristus nevešel do svatyně [pisatel tu myslí na svatyni svatých] udělané lidskou rukou – pouhé to napodobeniny té pravé –, nýbrž do samého nebe, aby se zjevil před tváří Boží v náš prospěch [Žd 9,24 Žilkův překlad]. Do této svatyně vstoupil oponou svého těla [10,19nn], t. j. svou smrtí na kříži, kterou prolomil omezení pozemského života. Jeho pozemský život je tu myšlen jako opona, jež mu na čas bránila v dokonalém obecenství s Bohem. Tato opona byla roztržena jeho smrtí. Velekněz musel vstupovati do svatyně svatých každého roku. Účinnost krve, kterou kropil slitovnici, nevydržela déle než dvanáct měsíců, a také to nebyla krev jeho, ale krev zvířat. Kristus však se zjevil jednou na konci věků, aby svou sebeobětí zrušil hříchy [9,25n]. A konečně smrt Kristova způsobila to, co nemohla způsobiti žádná o. Jediný, kdo směl vstoupit do pozemské svatyně svatých, byl velekněz. Ale Kristus otevřel do nebeské svatyně »novou a živou cestu«, kterou mohou jít všichni, muži, ženy, Židé i pohané [10,19nn], jen když přijdou s opravdovým srdcem v plné jistotě víry.

Kristovo dílo je tedy víc než o. On sám je *slitování [*hilasmos*] Boží, jak to vyjadřuje 1J 2,2, kde Kral. vsunuli slovo o. právě tak jako v 1J 4,10 [v některých vydáních však je tato vsuvka kursivou, aby bylo zřejmo, že v řeckém textu není]. »Slitování« má tu význam odstranění hříchů jako viny vůči Bohu, jež věřícímu umožňuje »pevné doufání v den soudný« [1J 4,17; 2,28] a projevuje se láskou k bratřím [1J 7,7.11.20n]. Ježíš Kristus není jen zvěstovatelem Božího odpuštění, nýbrž inkarnací jeho slitování [1J 4,9n]; je smířením nejen pro svou smrt [1J 5,6; sr. 3,16; 1,7], ale pro svůj život [J 6,35; 11,25; 14,6] a zmrtvýchvstání [1J 2,1].

Sr. hesla: Krev Kristova, Očištění, Smírce, Smíření, Večeře Páně, Beránek.

Obětující, obětník [Kaz 9,2; Mal 2,12]. Původně směl v Izraeli obětovat otec jako hlava rodiny [Gn 8,20; 22,13], ano, zdá se, že obětníkem mohl být každý, kdo byl oprávněn účastniti se kultu [Gn 4,3n; Sd 6,18nn]. Teprve vznikem stálých svatyň vznikli i stálí obětníci. *Kněz, *Levita.

Obhoření [Iz 3,24], doslovně: vypálená znamení na čele zajatců, jež jednou pro vždy zničí krásu.

Obchod [stč. = zaměstnání, stav, živnost, Gn 34,10; 46,33; Jon 1,8] v době před zajetím babylonským se týkal hlavně produktů hospodářských; Izraelci se živili dobytkářstvím [Gn 46,23] a polním hospodářstvím. Olej prodávali do Egypta [Oz 12,1] a Fénicie [Ez 27,17]; víno, pšenici, ječmen dováželi z Fénicie [2Pa 2,10; Ez 27,17]; rovněž kadidlo a med, víno a kůže, ovoce a myrha a písek pro sklářství byly předmětem izraelského o-u [Ez 27,17; Gn 43, 11]. Příznačná je poznámka v 1S 13,19, že za Saula nebylo v Izraeli kováře. Ještě za Šalomouna bylo nutno povolati cizí řemeslníky ke stavbě královského paláce a chrámu. Náznaky průmyslu můžeme viděti v Př 31,22.24; 1Pa 4,21 [koberec, kment, šarlat, plátno a j.]. I hrnčířství kvetlo v Palestině za všech dob.

Dováženy byly tyto produkty: »prostěradla« z Egypta [Př 7,16], slonovina z Ethiopie, koně z Egypta, dále železo, dříví, zlato a stříbro. Potraviny byly dováženy v době neúrody. Jinak snad bylo obilí i vyváženo. Vyváženy byly i mohutné duby bazánské [Ez 27,6]; zato bylo dováženo dřevo cedrové a jehličnaté [2S 5,11], později vzácnější látky, slonovina [Am 3,15] a různé koření [Iz 60,6]. U proroků najdeme narážky na spekulace s obilím [Am 8,4-8; Mi 6,10; Př 11,26].

Za Davida byla stanovena jakási »daň z obratu«, jež byla ovšem i za Šalomouna a jeho nástupců [1Kr 10,14-15]. Šalomoun učinil s Chíramem, králem tyrským, obchodní smlouvu [1Kr 10,22], jež ho opravňovala i k zámořskému o-u [sr. 1Kr 9,26n; 10,22; 22,49n]. Kupoval koně v Egyptě a prodával je Amorejcům a Hetitům [1Kr 10,28n]. Zdá se, že soukromým kupcům bylo zakázáno obchodovati s koňmi. Miklík připomíná, že je to u Židů první pokus o státní monopol. Totéž se snad týkalo i zlata [1Kr 9,28].

Hlavními obchodníky byli Tyrští [Iz 23; Ez 27], kteří obchodovali s Jerusalemskými, převážejíce zboží od moře přes Palestinu do Indie a naopak. V době Nehemiášově [Neh 3,32; 13,16-22] po návratu ze zajetí byly v Jerusalemě obchodní čtvrti a ulice. Jinak byl pěstován obchod pouliční. Nejvíce se prodávalo o výročních slavnostech v Jerusalemě. Izraelská říše měla tu výhodu, že všechny

obchodní cesty na východ a do Egypta táhly jejím územím. Mojžíšův Zákon zdůrazňoval správná závaží a míry s odůvodněním, že Bůh nenávidí každý podvod [Lv 19,35nn; Dt 25,13-16].

Po zajetí babylonském a zvláště po vyvrácení Jerusalema stali se Židé lidem speciálně obchodnickým. Zdá se, že právě babylonské zajetí tu znamená hluboký přelom v duši lidu, jemuž pozdější isolování Židů od všech národů silně napomáhalo, takže časem se u nich vyvinula jejich zvláštní povaha, vyznačující se přirozenou chytrostí, zálibou v cestování a odporem proti tělesné práci a namáhavému povolání.

Původně byl o. jen výměnný. Později se platilo nejčastěji stříbrem, které bylo odvažováno kameny [Dt 25,13] nebo olověným a cínovým závažím [Za 4,10; 5,7]. Ještě později se prodávalo za »peníze« různé podoby. Je možné, že »ovce« v Gn 33,19 byly takovými penězi, jež měly podobu ovcí. Větší koupě byly uzavírány před svědky [Gn 23]. O kupní smlouvě čteme v Jr 32,7. *Kananejský.

Obil [snad poháněč velbloudů] Izmaelský, který měl na starosti Davidovy velbloudy [1Pa 27,30].

Obilí [Kral. stč.: obilé]. Nejznámějšími druhy v Palestině byly pšenice, ječmen, špalda [druh pšenice] a proso [Ex 9,32; Dt 8,8; Iz 28,25; Ez 4,9]. O. bylo v Palestině zjevem tak obecným, že rčení: »obilí a víno« bylo označením pro všechny plodiny země [Gn 27,28; Dt 7,13]. Ječná zrna se jedla i syrová [Dt 23,25; sr. Mk 2,23]. Jinak bylo ječmene užíváno jako pícniny. »Sedm klasů ze stébla jednoho« [Gn 41,22] nebylo zjevem v Egyptě tak neobyčejným. Víceklasá stébla ječmene jsou dodnes ukazována v Palestině. Pšenice byla ukládána v domácnostech pro běžnou potřebu [2S 4,6]; také byla uschovávána ve vyschlých cisternách [2S 17,19]. Za časů Šalomounových bylo zemědělství v Palestině tak pokročilé, že obilí bylo vyváženo do Tyru na výměnu za jiné zboží [Ez 27,17 sr. Am 8,5]. »Hojnost obilí« tvoří část Jákobova požehnání [Gn 27,28]. Podle Am 8,6 vyděračští obchodníci prodávali i obilné plevy, jež byly obyčejně vyhazovány.

Obilnice, skladiště obilí [Gn 41,56; Jl 1,17; Am 8,5], ale v Oz 9,1n jde o mlat, *humno, na němž se odbývala nemravná kananejská modloslužba. Mzdou je míněna mzda nevěstčí [Mi 1,7].

Obláčeti se, oblékati se. *Oděv.

Oblak je ve SZ jednak nositelem deště, zvláště přicházel-li ze západu [2S 22,12; 1Kr 18,44 sr. L 12,54; Jb 26,8; 37,11; 38,8-9; Kaz 11,3 sr. Sd 5,4; Ž 77,17n], jednak obrazem lidské nestálosti ve slibech [Oz 6,4], takže jsou podobni o-u bez vody [Ju 12]. Ale i lidská pomijitelnost je připodobňována o-u [Jb 7,9; 30,15; Oz 13,3 sr. Jk 4,14] právě tak, jako lidská pýcha [Př 25,14; Jb 20,6; Iz 14,14]. Rychlost o-u je obrazem spěšnosti, se kterou podmanění národové přinášejí poplatky do Jerusalema [Iz 60,8].

Přívětivost králova je připodobňována osvěžujícímu o-u [Př 16,15]. Hospodin zahladí přestoupení Izraele jako oblak [Iz 44,22]. Bůh je vyšší než o-y [Jb 30,15] a jeho věrnost, milosrdenství a pravda sahají až do nejvyšších o-ů [Ž 36,6; 56,11].

Jako u všech starověkých národů, tak také u Izraelců byl o. pojat do mythologických představ. Ale Bůh na rozdíl od názorů pohanského okolí byl Pánem také o-ů [1Kr 17,1; 18,1.44nn; Iz 5,6; Jr 10,13; Jb 26,8; 36,27.29; 38,9]. Husté oblaky tvoří Hospodinu stánek [Ž 18,12 sr. 2S 22,12]. O-ů užívá jako vozů [Iz 19,1; Ž 104,3 sr. Sd 5,4n] nebo jako prachu svým nohám [Na 1,3]. Sám vystupuje z o-ů [Ez 1,4.28] a jejich hustota je tak veliká, že Jb 22,13n vyslovuje pochybnost, zda je Bůh s to vidět vše, co se děje na zemi, a Pl 3,44 má obavy, že pro o-y nemůže k Bohu proniknouti modlitba. Ale Ž 18,13 se těší, že Boží blesk, nádhera a jas rozptylují o-y. O. naplňuje chrám jako okraj Božího roucha [1Kr 8,10n; 2Pa 5,13n; Ez 10,3n sr. Iz 6,1]. Sláva obklopuje postavu Boží v podobě o-u [Ez 1,28]. Zvláště den Hospodinův bude dnem »oblaku a mrákoty« Jl 2,2; Sof 1,15; Ez 34,12; 38,9 sr. *Ž 97,2]. Také »podobný synu člověka« t. j. mesiáš ztělesňující Boží vládu na zemi, přichází s »nebeskými o-y« [Dn 7,13]. Snad i za 2Kr 2,1-11 stojí představa ohnivých o-ů [sr. Gn 5,24], i když to není výslovně řečeno.

Zvláštního významu nabývá o. v dějinách lidu smlouvy ve SZ. Už Gn 9,13nn tuto okolnost naznačuje, ale teprve během putování po poušti je oblakový sloup symbolem Božího ukazovatele cesty a průvodce [Ex 13,21n; Nu 10,34; 14,14] nebo Boží ochrany [Ex 14,19nn sr. Ž 105,39]. Při každém zvláštním zjevení Božím sestupoval oblakový sloup na stánek úmluvy nebo na vyznačenou osobu [Ex 16, 10; 33,9n; 34,5; 40,34; Lv 16,2; Nu 11,25; Dt 31,15 sr. Ž 99,7] a dával znamení k dalšímu tažení [Ex 40,36n; Nu 9,15-23 sr. Ž 78,14].

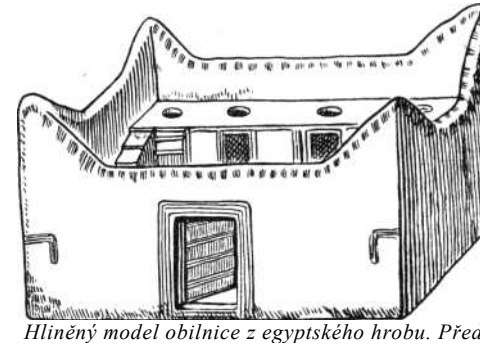

Hliněný model obilnice z egyptského hrobu. Představuje menší typ sýpky, jaké bývaly v každém městě. Vzadu je vidět násypné otvory a okénka pro vybírání obilí.

Přítomnost Boží byla znázorněna o-kem při vydání Zákona [Ex 19,16; 24,15nn; Dt 5,22]. Izrael čekal, že v době mesiášské bude toto znamení Boží přítomnosti obnoveno [Iz 4,5].

V NZ čteme o o-u při proměnění Ježíšově [Mk 9,7]. O. zastěňoval Ježíše, Mojžíše a Eliáše, takže učedníci, kteří stáli mimo tento o., »slyšeli hlas z o-u« [Mt 17,9; L 9,34]. Učedníci si byli vědomi Boží slávy a blízkosti. Proto se báli [Mt 17,6]. O. byl odpovědí na návrh Petrův [Mt 17,4]; je obrazem Božího stánku s lidmi [sr. Zj 21,3; Ž 27,5], který je uskutečněn právě v Ježíši Kristu. Motiv o-u se vyskytuje také při nanebevstoupení Ježíšově [Sk 1,9; sr. L 24,51; Mk 16,19, kde o o-u není řeči] a při předpovědi jeho druhého příchodu [Mk 13,26; 14,62; Mt 24,30; 26,64; L 21,27]. Jde tu o navázání na Dn 7,13. sr. Zj 1,7; 14,14-16. Ovšem, o-y jsou doprovodem i nanebevstoupení věřících při druhém příchodu Kristově v slávě [1Te 4,17; Zj 11,12]. O. je také oděvem andělů [Zj 10,1]. Je to symbol přítomnosti nebeského světa a obraz obecenství, které Bůh nabízí a uskutečňuje v Ježíši Kristu.

Svérázným způsobem vykládá Pavel onen o., pod nímž prošli Izraelci mořem. Vidí v tom předobraz křtu v Krista a výstrahu, že svatostná milost není s to zachránit všecky [1K 10,1-12], žije-li člověk starým životem.

Obléci, obléci se, oblečen. *Nahý. Už ve SZ se mluví o oblečení v roucho spasení [Iz 61,10 sr. 2Pa 6,41]. Tohoto obrazuje plně užito v NZ. Učedníci Ježíšovi mají býti oblečeni mocí s výsosti, t. j. Duchem svatým [L 24,29]. Pavel touží po tom, aby byl oblečen nebeským tělem [2K 5,2n sr. 1K 15,53n], vyzývá, aby křesťané oblékli křesťanskou zbroj [Kral. »odění světla« Ř 13,12; sr. Ef 6,11.14], pancíř víry a lásky a lebku naděje spasení [1Te 5,8], milosrdenství srdce [Kral.: »střeva milosrdenství« Ko 3,12] a nade vše Krista [Ř 13,14; Ga 3,27]. Ve výroku Ga 3,27 je oblečení Krista popisem toho, co se s člověkem stává při křtu; i jinde jsou náznaky, že obraz oblečení souvisí se křtem [Ko 2,11-12; 3,10]. Snad už od počátku se křtěnec po křtu odíval novým rouchem, což je ovšem doloženo teprve z pozdějších dob staré církve. Bylo to obrazem toho, že je křtem uváděn v novotu života [Ř 6,4], a to na základě toho, že je vštípen v Krista, pravého nového člověka, ano nového Adama [Ko 3,10; Ef 4,24; sr. 1K 15,45]. Oblečení Krista je tedy obrazným vyjádřením toho, co se jinak nazývá prostě »býti v Kristu« [na př. 2K 5,17; Ga 3,28 a j]. Křesťan je v Krista oblečen tím, že uvěří a pokřtí se [Ga 3,27; Ko 2,11], ale přitom musí Krista vždy znovu a znovu oblékat, dokud je v těle. *Oděv. xx

Obléhati, oblehnouti. Města, opevněná hradbami, musela být ve válce obléhána, aby byl zamezen přísun potravy [2Kr 6,24n] a jiných pomocných zdrojů. První starostí obléhajících bylo zbaviti město vody. Kolem obléhaného města byly nakupeny hliněné náspy [Dt 20,20], vyztužené poraženými stromy. Tyto náspy dosahovaly výše až poloviny hradeb. Sloužily k umístění bořících *beranů, z jejichž střech byly vrhány hořící látky na obležené město [Ez 4,2]. S náspů stříleli také

Senacheribovi lučistníci, krytí štíty (pavézami), obléhají město (Jerusalem?). Reliéf ze Senacheribova paláce v Kujundžiku.

lučistníci a prakovníci, zatím co jiní bojovníci přikládali k hradbám vysoké žebříky na ztečení města. K trhání hradeb sloužily železné háky na dlouhých provazech [2S 17,3]. Brány byly často zapáleny [Sd 9,52], Assyřané a později Řekové užívali při obléhání pojízdných věží, jimiž se co nejvíce přiblížili k hradbám a v nestřeženém okamžiku mohli na ně vtrhnouti po padacím můstku. Bič I., 327 připomíná, že Alexander Veliký při obléhání Tyru užil prý věží 50 m vysokých. Ovšem, že obléhaní se snažili proti takovým nástrahám čeliti všemi prostředky. Ezechiáš na příklad dal zasypati studně, ležící kolem Jerusalema, aby nepřítel neměl vody [2Pa 32,3-5]. Pobořené hradby byly ihned spravovány. Výpady z města bylo překáženo nepříteli ve stavbě náspů. Na obléhající byly házeny kameny [Sd 9,35; 2S 11,21], vrhány šípy a oštěpy a zapálené pochodně [2S 11,24; 2Pa 26,15]. Bylo-li město dobyto, bývalo často srovnáno se zemí [2Kr 14,13] a posypáno solí na znamení, že má zůstati na věky pusté [Joz 6,26], obyvatelstvo ve starších dobách bez ohledu na pohlaví a stáří vyhubeno [Joz 6,21.24; 8,24-29; 10,22-27; 2Kr 15,16] nebo odvedeno do otroctví. Ovšem podle Dt 20,10-20 byla pro Izraelce stanovena určitá omezení.

Obléknouti. *Obléci. *Oděv.

Obleviti, oblevovati = popustiti, pole-

viti. V bibli vesměs v záporu ve smyslu nepopouštěti, nepolevovati [Rt 3,18]. K Jb 29,24 připojují Kral. tento výklad: »V takové jsem vážnosti u nich byl, že i když jsem co pod žertem mluvil, neměli to za žert. Ve vážnosti mne [hebr. světla obličeje mého] nezamítali.« Jiní vykladači chápou smysl tohoto místa takto: »Usmál-li jsem se na ně, pokládali to za takovou laskavost a blahosklonnost, že se jim zdály až neuvěřitelné. Nikdy nezachmuřili mou tvář tím, že by odporovali mým názorům anebo se stavěli proti mně«. Hebr. slovník Gesenius-Buhl překládá: »Světlo mého obličeje nezkalili.«

NZ v Kral. znění tak překládá řecký výraz *[enkakein],* který je mimo řeckou bibli jen řídce doložen a jehož přesný význam není zcela zajištěn, takže jen ze souvislosti lze vystihnouti jeho smysl. L 18,1 dává podle souvislosti radu učedníkům, aby místo všech výpočtů o konci světa neustávali, nebyli unaveni v modlitbách [Žilka: »Nutno se modliti bez omrzení«]. V podobném smyslu užívá výrazu Pavel v 2K 4,1, když mluví o povinnosti služby, kterou z milosrdenství Božího přijal a v níž »neztrácí mysli« [Žilka], »nemalomyslní« [Hejčl-Sýko-ra], »nepolevuje« [Grundmann]. Žádnou špatností se nedá apoštol odvrátit od této služby. Ga 6,9 a 2Te 3,13 vyzývají sbory, aby bez ustání, bez ochabnutí činily dobré. Tentýž řecký výraz překládají Kral. v Ef 3,13 jako »nehynouti«, t. j. neochabovati v práci, neklesati na mysli.

Oblézti [Lv 13,41; Ez 29,18] = zplešatěti.

Obležení. *Obléhati.

Oblíben, oblíbení, oblíbiti. Tak překládají Kral. hebr. a řecké výrazy, které jinde tlumočí slovy libovati si [1S 18,22], zamilovati si [Ž 44,4], míti libost [Ž 102,15; 147,11; 2K 12,10], líbiti se [Sd 17,11; Mal 2,17], laskavě přijmouti [Gn 33,10], *zalíbiti se [Ž 68,17 sr. Mt 12,18; L 12,32; Ga 1,15; Ko 1,19; 2Pt 1,17]; dobře se zalíbiti [Mt 3,17; 1K 10,5]; příjemný [Iz 56,7; Jr 6,20]; přívětivost [Ž 5,13; Př 16,13]; přízeň [Dt 33,23], dobrá líbeznost [Ž 30,6.8; 69,14; Iz 60,10]; dobře líbezná vůle [Ž 145,16]; dobrá vůle [L 2,14]; libost [Est 9,5], vůle [Dn 8,4; 11,3]; láska [Př 8,35; 12,2; 18,22]; milost [Ž 51,20]; z dobré vůle [Lv 19,5; 22,19n] a p. Všecky tyto výrazy, z nichž některé budou osvětleny v samostatných heslech, ukazují, že jde o projevy vůle, spojené s *libostí, příjemností, takže mohou u Boha označovat milostivé rozhodnutí, úradek. Kral. v Ž 40,19 překládají tentýž výraz jako »ráčiti«. Jazykozpytci tvrdí, že synonymem těchto slovesných pojmů je vyvoliti, adoptovati, jde-li o Boha [Nu 16,5.7; Dt 12,5. 14; 1Pa 28,6;29,1]. V záporu může označovat nechtění [Sd 11,17; 19,10.25].

V NZ jde o překlad slovesa *eudokein* a substantiva *eudokia.* Kral. překládají sloveso většinou *zalíbiti se [Mt 3,17], za dobré viděti [Ř 15,26], a subst. dobrá *vůle [L 2,10], dobře líbá vůle [Ef 1,5] a pod. Ve smyslu uznati za dobré, rozhodnouti se jest chápati sloveso oblíbiti v Ř 15,27, jež se vyskytuje i ve v. 26, přeložené Kral. »za dobré viděti«. Podobně je tomu v 2K 5,8, kde jde o volbu, rozhodnutí mezi dalším životem na zemi nebo smrtí. Hejčl-Sýkora překládá: »Jsme sice plni důvěry, ale chtěli bychom se raději vystěhovati z těla«. V Žd 10,6.8 jde o citát ze SZ [Ž 51,18 sr. 40,7]. 2Te 2,12 překládá Žilka: »Nalezli zálibu v nespravedlnosti [sr. 2Pt 2,15]. Praví-li Pavel F 1,15, že někteří káží Krista z oblíbení, myslí tím na jejich dobrou vůli, čisté smýšlení [»z lásky« F 1,17] na rozdíl od těch, kteří zvěstují Krista »ze závisti a řevnivosti« [Kral.: *navzdoru].

Kral. přeložili také jiné řecké výrazy slovem oblíbiti, na př. Sk 16,3 [»toho oblíbil sobě Pavel«, doslovně: » Pavel chtěl ho vzíti na cestu«]; v 1Te 2,4 jde o oblibu na základě vyzkoušení a tedy o uznání za hodné. Bůh zkoumá [Kral.: libuje] srdce. Žilka překládá: »Byli jsme od samého Boha vyzkoušeni, aby nám bylo svěřeno evangelium, a tak mluvíme, ne jako bychom se snažili zalíbiti lidem, ale Bohu, který zkoumá naše srdce«. O jiné sloveso jde v 1Tm 1,4 ve smyslu všímati si, dbáti na něco [ve Sk 16,14: pilně rozsuzovati; Tt 1,14: šetřiti]. »Řeč oblíbení hodná« [1Tm 1,15 sr. 4,9] = uznání, přijetí hodná je zvěst, že Kristus přišel na svět, aby hříšné spasil, a že zbožnost je užitečná ke všemu. *Líbeznost. *Líbiti se. *Libovati si. *Vůle.

Obličej, tvář. Tak překládají Kral. aramejské *^{a}naf* [Dn 2,46] a hebrejské *'af* [= nos Gn 3,19; 19,1; 24,47!; Neh 8,6 a j.], *'ajin* [= oko 1Kr 20,41; 2Kr 9,30] a *páním* [= obličej, tvář ve většině případů]. Zakrytí tváře bylo výrazem zármutku [2S 19,4] nebo úcty [Ex 3,6; 1Kr 19,13; Iz 6,2]; z Mk 14,65 jde prostě o zakrývání očí [sr. Jb 9,24]. Padnouti na tvář je výrazem orientální úcty [Gn 17,3; Lv 9,24; 1S 20,41; 25,23; 1Kr 18,7]. Plíti na tvář je znamením nejvyššího pohrdání [Nu 12,14; Dt 25,9; Mt 26,67]. Orientálec ovšem ve skutečnosti plil na zem, ale řekl při tom: »Pliji ti na tvář«. Opadlá tvář je výrazem nelibosti [Gn 4,5], zatvrdit tvář znamená zatvrzelost v hříchu [Př 21,29; Jr 5,3]; pošmuřit tvář = znešvařovat tvář při postu [Mt 6,16]. Obracet se tváří k Bohu = míti k němu správný poměr [Jr 2,27; 32,33], odvrátit tvář = zapomenout [Ž 51,9 sr. 90,8], zavrhnout [Ž 132,10]. Viděti tvář = býti připuštěn na př. před krále nebo vládce [Gn 33,10; 43,3.5; Est 1,14]. Obrátit tvář na někoho = přízniv býti [1Kr 2,15]. Před tváří = před [Dt 8,20; Mk 1,2 sr. Ex 14,25].

Zvláštní pozornosti zasluhují tyto výrazy ve vztahu k Bohu. V pohanství šlo skutečně o doslovné vidění tváře božstva ve svatyních, kde stála modla, jež byla zpřítomněním božstva. Snad také u Izraelců lze najíti stopy tohoto názoru ve výrazech »ukázati se před tváří Boží« [Ex 23,15.17; 34,23n; Ž 42,3],

»modliti se tváři Hospodinově« [1S 13,12], »hledati tvář« [Ž 27,8n], »viděti Boha tváří v tvář« [Gn 32,31; Fanuel = tvář Boží, sr. Sd 6,22], ale už Babyloňané užívali těchto výrazů v obrazném smyslu. Což teprve Izraelci, kteří měli zakázáno zobrazovat Boha [Ex 33,20]! V přeneseném slova smyslu »ukázat se před tváří Boží« = přijíti do svatyně [Ex 32, 17; 34,23n; Dt 16,16 a j.], setkati se s Bohem, »přijít k audienci« [sr. Gn 43,3.5; 44,23.26; Ex 10,28n; 2S 14,24.28.32]. »Spatřovat tvář« = míti nejužší modlitební spojení s Bohem [Ž 17,15 sr. 11,7], který dává pomoc a utěšuje svou přítomností. »Hledati tvář Hospodinovu«, »kořiti se tváři Hospodinově«, »ponižovat se před o-em« = modliti se [2S 21,1; Ž 27,8; 105,4], činit pokání [Oz 5,12; 2Pa 7,14; Za 7,2;8,21n; Mal 1,9; 2Pa 33,12; Dn 9,13]. »Osvítiti tvář nad někým«, »obrátiti tvář k někomu«, »pozdvihnouti o. nad někým« = obnoviti milostivý poměr [Nu 6,25n; Ž 4,7; 67,2; 80,4.8.20; 119, 135; Dn 9,17]. Osobní styk s Bohem je vyjadřován větou »Hospodin mluví tváří v tvář« [Ex 33,11 sr. Dt 12,8; 34,10 o Mojžíšovi; Dt 5,4 sr. Ez 20,35n o Izraelovi]. Před tváří Boží, t. j. přítomností Boží nikdo nemůže uniknout [Ž 139,7]. Tvář Boží ovšem může znamenat také pohromu [Ž 34,17; 1Pt 3,12; Zj 20,11].

Z tohoto obrazného pojetí se snad vymyká Ex 33,14n, kde se mluví o tom, že tvář Hospodinova má předcházeti Izraele. Patrně tu jde o něco, v čem byla zřetelná přítomnost nadsvětného Boha; snad o truhlu úmluvy, jež také »předcházela« Izraele [Nu 10,33]. Je známo, že truhla měla význam trůnu Božího mezi dvěma cheruby. Když pak truhla úmluvy zmizela ve svatyni svatých, vzniklo obrazné rčení o tváři Boží.

Zajímavý je výrok Jákobův k Ezauovi: »Viděl jsem tvář tvou, jako bych viděl tvář Boží« [Gn 33,10]. Podle toho Boží laskavá tvář se obráží ve tváři člověka, jedná-li milostivě tak jako Bůh. Je to ojedinělé místo ve SZ.

V NZ se vyskytují výrazy o., tvář v podobných obratech jako ve SZ. Tvář udává směr, cíl, úmysl [L 9,53]; přítomnost někoho [Sk 3,13.20; 2K 2,10; 8,24; Zj 6,16; 12,14; 22,11], před nímž anebo kvůli němuž se něco děje [L 2,31]. »Před tváří« může znamenat prostě před [Mt 11,10; Mk 1,2; L 1,76; 7,27 sr. 9, 52; Žd 9,24; Ju 24]. »Viděti tváří v tvář«, t. j. osobně se setkati [Sk 20,25; Ko 2,1; 1Te 2,17; 3,10], viděti pravou skutečnost [1K 13,12]. Podle 2K 4,6 poznal Pavel slávu Boží na tváři Kristově, který se mu zjevil před Damaškem, zatím co satan oslepil mysl nevěrců [2K 4,4], takže slávu ve tváři Kristově neviděli. Sláva, tvář = přítomnost Boží [Mt 18,10; Žd 9, 24; Zj 22,4]. Někdy řecké *prosópon* [= obličej] překládají Kral. výrazem osoba [2K 1,11] nebo způsob, postava [Jk 1,11], neboť tvář, vzezření je to, co charakterisuje člověka [Mk 12,14; L 20,21; Ga 2,6; Ju 16] nebo věc [Mt 61,3; L 12,56]. »Na tváři země« [Sk 17,26] = na povrchu země, na zemi.

Obloha. *Nebe, nebesa.

Obloupiti = oloupiti [Ex 3,22; Lv 19,13]. L 10,30 doslovně: do naha vysvléci [sr. 2K 5,4; Ko 3,9]. – V Ko 2,15 ve smyslu odzbrojiti. Kristus odzbrojil svou smrtí na kříži moci světa, které ho přivedly na kříž [1K 2,8], a vystavil je na pranýř [Kral. »na odivu, zjevně«, Žilka: »Vydal je veřejnému posměchu«] svým zmrtvýchvstáním. Ko 2,8 užívá řecký NZ slovesa, jež znamená »odvésti jako kořist« do otroctví [bludu]. Žilka překládá: »Aby vás nikdo za sebou nestrhoval filosofií, která je prázdným klamem«, Hejčl-Sýkora: »Ať vás nikdo neošálí světskou moudrostí«.

Obluda = marnivé zjevení, přízrak, přelud, strašidlo, fantom [Mt 14,26; Mk 6,49].

Oblysení = lysina, pleš [Lv 13,42].

Obmeškati = zanedbati [Sk 20,27], promarniti čas [Ex 21,19]. Obmeškávati = zdržovati se, býti zdlouhavý [2Pt 3,9].

Obmezení = mez, hranice [Ez 43,12].

Obmysl [stč. = důvtip] ve smyslu úklad [Pl 3,60n].

Obmyslnost = obratnost, úsudek, obezřetnost [Dn 8,25].

Obmýšleti = zamýšleti, připravovati [Neh 6,2; Ž 35,4; Př 12,20; Iz 32,7; Jr 38,4; Žd 11,40]. »Láska neobmýšlí zlého« [1K 13,5] = nepřemýšlí o zlém, nepočítá zlo, jež nám bylo způsobeno, nepěstuje vzpomínky na utrpěné křivdy.

Obmyt, obmýti. Nz křest je přirovnáván ke sz kultickému obmývání [Nu 31,23; Ez 16,4], jež už ve SZ bylo symbolem obmývání od hříchu [Ž 51,4; Jr 4,14]. Křesťané se dali ve křtu omýti od hříchu [1K 6,11 sr. Sk 22,16]. Smrt Kristova je předpokladem účinnosti křtu [Ef 5,25n; sr. Ko 2,12] skrze slovo, jež vede k posvěcení a znovuzrození [Tt 3,5]. *Umývati.

Obnažiti se, obnažování, obnažovati = svléknouti do naha, odkrývati [Gn 9,21; Ex 32,25; Lv 18,6; Iz 47,2 a j.], uvésti v potupu [Iz 3,17; Jr 49,10; Jl 1,7]. Ab 3,13 mluví o obnažení základu domu, t. j. o zničení domu od střechy až po základ. »Hrdlem« je tu snad míněna nejspodnější část zdi, nemíní-li se tu skála [toto slovo má v hebr. tytéž souhlásky jako hrdlo], na níž dům stojí. Sof 2,14 mluví o obnažení cedroví; t. j. paláce budou tak zničeny, že bude vidět i cedrové taflování, jež bude vydáno na pospas živlů. »Obnažování« [Ezd 4,14] = královo zneuctění nebo poškozování. »Hlas Hospodinův obnažuje i lesy« [Ž 29,9] = lesy se stávají holé, vichr z nich dělá mýtiny.

Obnovení, obnoviti (se), obnovovati (se). *Nový, novota. Ve smyslu znovuzříditi [2Pa 15,8; Iz 1,26;61,4], učiniti novým, změniti [Ž 51,12; 104,30], osvěžiti [Ž 103,5; Pl 5,21]. Podle Žd 6,6 je nemožné, aby ti, kteří odpadli od Krista a tím jej vydali v posměch a jakoby znovu ukřižovali, nabyli příležitosti k novému počátku, t. j. k novému pokání. Div, kterým se stává člověk novým stvořením

[2K 5,17 sr. Ga 6,15], se neopakuje. Nový člověk, vnitřní člověk, k jehož stvoření došlo oním divem, se však obnovuje den ode dne [2K 4,16; sr. Ko 3,10], zatím co zevnitřní [= zevnější] člověk útrapami pozemského života odumírá. Toto obnovování vnitřního člověka působí Duch svatý [Tt 3,5; Ř 8,9-13]. Právě proto, že Duch sv. přebývá ve věřícím křesťanu, může Pavel vyzývat k obnovování mysli, t. j. k myšlení a chtění [Ř 12,2; Ef 4,23; Ko 3,10] a k mrtvení pozemských údů, smilstva, nečistoty atd. [Ko 3,5], aby dokázal, že patří novému věku, novému lidstvu.

Oboječek [Jr 27,2], pouto, okov [sr. Iz 52,2; »svazek« Ž 2,3; 107, 14; 116,16].

Obojek znamená někdy otvor v oděvu pro hlavu a krk [Jb 30,18]. Otvor v kněžském rouchu má být vyztužen látkou, aby byl pevný a netrhal se [Ex 28,32].

Obor [stč. = houf], hebr. *'am* = lid [Sof 1,11]. *Kupec.

Oboření, stč. = zboření, zničení; zbořenina, ruina [Iz 30,13].

Obořiti se, stč. = vrhnouti se [Gn 19,9; Ex 19,22; 1S 4,19; 22,17; 1Kr 2,29; Jb 20,22; Mt 7,25; Sk 7,57], přivaliti se [L 6,48], shluknouti se [jako stádo k útoku Sk 14,5 sr. Mt 8,32, hnáti se], skočiti [Sk 19,16], ale také zbořiti se, padnouti [Joz 6,5.20; Iz 3,8]. Jde tu o různé hebr. a řecké výrazy.

Obot [= kožený vak na vodu?], tábořiště Izraelců při pohoří moabském [Nu 21,10; 33,43n], dnešní oasa el-Veiba.

Obr. 1. Hebr. *n^{e}fílím* v Gn 6,4 jacísi polobohové, vynikající mocí a pověstí. Může se při tom mysliti na pravěké lidi, o nichž v pověstech zůstala stopa, anebo na výklad o původu siláků, mezi něž patřili synové Enakovi [Nu 13,34]. Mnozí se domnívají, že v Gn 6,4 jde o pád andělů, o němž se děje později zmínka v apokryfní židovské literatuře a v Ju 6 a v 2Pt 2,4.

2. Hebr. *r^{e}fá'ím,* často nepřekládáno a užito ho co jména vlastního pro označení předkananejských ras v Palestině. Bible je umisťuje do míst, odkud pocházejí největší a nejbohatší pravěké nálezy. Podle některých badatelů byli původci ohromných stolců a nakupených kamenných ploten [t. zv. dolmen], jež snad byly hroby. [Hebr. *r^{e}fá'ím* označuje též duše zemřelých!]

Po prvé o nich čteme v Gn 14,5. Chedorlaomer a jeho spojenci je porazili v Astarot Karnaim. Vytlačeni z východu, usadili se na západní straně Jordánu [2S 21,15nn; 1Pa 20,4-8] a v městech filištínských [Joz 11,22]. Z nich prý pocházel i Goliáš. Po Refaimských, poblíž Jerusalema a na území pokolení Efraimova je pojmenováno »údolí Refaimské« [2S 5,18; 1Pa 14,9; Iz 17,5]. Některé jejich čeledě se usadily v úrodném údolí jihozápadně od Jerusalema, tři dokonce v Hebronu [Kirjat-Arba]. Z jejich kmenů jsou vypočítáváni Enakové [Nu 13,33-34; Joz 5,13], jimž Moabští říkali Emim [Dt 2,11]; Amonitští je nazývali Zamzomim [Dt 2,20]. Snad jsou totožní se Zuzimskými v Gn 14,5. Jeden z těchto o-ů., král *Og, přebýval v Bazánu [Joz 13,12; Dt 3,11.13]. *Peklo.

Obrácen, obrácení, obraceti (se), obrátiti (se). Tyto výrazy mají v bibli rozmanitý význam: otočiti [Ž 78,26; Ab 1,9]; otočiti se [2Pa 29,6; Ž 114,3; Mt 7,6;9,22; L 7,44; J 20,14; Sk 9,40; Zj 1,12]; proměniti [Gn 50,20; Ex 17,17; Dt 23,5; Jb 17,12; Ž 30,12; 64,10; 66,6; 69,11; 78,44; 114,8; Jr 48,9; J 16,20; Sk 2,20; 2Pt 2,6; Zj 11,6]; zahnati [Ž 6,11; 9,18; 35,4; 56,10]; v nic obrátiti = zničiti [Jb 5,12; 6,18; 14,19; Ž 33,10; Iz 41,11; Sk 5,36]; získávati [2S 15,6; Sk 5,37; 20,30]; seslati, vrátiti [Dt 28,60; 2S 16,8; Neh 4,4; Ž 94,23; Mt 26,52]; navrátiti se [Jr 11,10; Ga 4,9]; uchýliti se [Sd 19,11nn; Rt 1,16; 1S 14,7; L 19,7]; věnovati pozornost, dbáti na někoho, věnovati se [2Kr 18,7; Jr 15,19; Sk 13,46; 2Tm 4,4]; útočiti [řečí Jb 32,14]; hledati pomoc [Iz 19,22; Jr 3,10]; upříti [oči Ž 34,16; tvář Nu 6,26; Jr 44,11; zřetel Iz 45, 22]; odvrátiti se [pro hanbu Pl 1,8] a pod.

O-ní ve smyslu náboženském zahrnuje v sobě vše, co SZ vyžaduje a pokládá za osobní odpověď člověka na Boží pozvání k osobnímu obecenství a nabídku odpuštění: pokání a vyznání hříchů [Lv 5,5; 16,21; Nu 5,7 sr. 1S 7,5n; Jl 2,12-14 a zvl. v žalmech, na př. 25,7; 32,5;51,6nn], hledání Boha [2S 21,1; Iz 55,6; Oz 5,6.15; Am 5,4; Sof 2,3]; ponížení před Bohem [Lv 26,41; 1Kr 21,29; 2Kr 22,19; 2Pa 7,14; 12,6], upření srdce na Boha [1S 7,3], obměkčení srdce [2Kr 22,19], půst, stud, roztržení roucha, kvílení, spaní na zemi a p. [1Kr 8,47; 21,27; Iz 46,8; Oz 7,14], učit se, dobře činit a přestat zle činit [Iz 1,16n sr. Ž 34,15; 37,27], poslouchat [Iz 1,19], polepšit se [Jr 7,3; 26,13], naklonit srdce k Hospodinu [Joz 24,23], učinit si nové srdce [Ez 18,31], obřezat srdce [Jr 4,4; sr. Dt 10,16], zorat ouhor [Jr 4,3; Oz 10,12], obmýti srdce [Jr 4,14], umýti se a očistit se [Iz 1,16] a p. Ve všech těchto výrazech jde o nejvnitřnější účast toho, jenž hledá odpuštění.

Všecky tyto opisy pravého postoje člověka k Božímu nabídnutí spásy jsou obsaženy v hebr. výrazu *šûb* [obrácení, vrácení] a v jeho odvozeninách. Jde o návrat poddaného, který se vzbouřil proti svému pánu, nebo o návrat nevěrné ženy k svému muži, tedy o odvrácení od dosavadního životního směru a současně o obrat, návrat k Bohu [Joz 24,23; 1S 7,3; 1Kr 18,37].

Zvláště proroci [Am 4,6.8nn. 11] a mezi nimi na předním místě Ozeáš [Oz 3,5; 5,4; 6,1n; 7,10; 14,2n] a Jeremiáš, jimž byla zjevena Boží láska jako záchranná, spasitelná moc, tvořící nové srdce, užívali rádi tohoto výrazu. Vědomí Boží lásky vedlo k hlubšímu poznání hříchu a k nutnosti naprostého životního obratu. Předním úkolem proroků je podle Jeremiáše [Jr 23,14.22; 25,4n; 26,3; 35,15; 36,3.7] výzva k rozhodnutí srdce pro Boha,

[Jr 25,5 sr. 3,21]. Jeremiáš je si ovšem vědom toho, že i toto rozhodnutí pro Boha, k němuž ve svých kázáních vyzývá, je možné jen slitováním Božím [Jr 31,18-20] a stvořením nového srdce [Jr 24,7; 31,31nn; sr. 15,19; 17,14; 1Kr 18,37].

Podobně je tomu i u t. zv. druhého Izaiáše, u něhož je jasné, že obrácení k Hospodinu je odpovědí na Boží vykoupení [Iz 43,23nn; 44,22; 53,1-6; 55,7]. Známkou toho, že si dal člověk Bohem posloužiti k obrácení, je vstup do svědecké služby Boží [Iz 41,9.26n; 42,19; 43,10.12.21; 44,8.21.26; 45,23-25; 48,6]. Obrácení není sice podmínkou spásy – spása je nepodmíněným darem Božím – ale spása není možná bez svobodného a vědomého přitakání k Boží milosti [sr. podobenství Ježíšovo o člověku, který neměl roucha svatebního Mt 22,1-14]. Proroci trvají na obojím: na svobodném rozhodnutí Boží svrchovanosti i na ochotném přitakání se strany člověka.

Ezechiel měří o. konkrétně na odvratu od model a ohavností života [Ez 14,6 sr. 11,18; 20,7] a na zachovávání Božích ustanovení [Ez 18,21.27.30n; 33,14]. Podobně i Dt 4,39n; 30,2.10 [sr. 2Kr 17,13]. Přes tuto konkrétnost však neztrácí bible vědomí, že nejde jen o jednotlivé činy, ale o nové srdce a nového ducha [Ez 18,31], o obřezání srdce [Dt 10,16], jež je dílem Božím [Ex 11,19; 36,26nn; sr. Dt. 30,6], za něž nutno prosit [1Kr 8,33.35.47, sr. Sd 10,10; Lv 26,40]. Některá místa pak zřejmě ukazují na »poslední dny«, jež přinesou pravé obrácení [Dt 4,30; Ez 36,25nn; sr. 11,19; 37,24].

Ovšem v konkrétním vypočítávání určitých .známek o. spočívalo jakési nebezpečí, zvláště v době, kdy se zbožnost soustřeďovala na Zákon, takže hledání Hospodina se rovnalo horlivému studiu Zákona [Ž 119,2.10] a odpadnutí od Hospodina znamenalo odpadnutí od Zákona [Neh 9,29; 2Pa 12,1]. Zvláště pak rozdělení lidu na »zbožné« a »bezbožné«, při čemž »zbožní« necítili potřebu obrácení [Mt 3,7], mohlo přispěti k tomu, že se zapomínalo na podstatu o.: návrat celého člověka, obrat srdce k Bohu. Toto nebezpečí je patrno zvláště v apokryfní literatuře židovské a v kasuistických předpisech rabínských.

Hebr. výraz *t^{e}šúbá [šúb]* je překládán v řeckém NZ výrazem *metanoia,* jež Kral. všude tlumočí pojmem *pokání. Ale nejde tu jen o vnitřní, duchovní změnu, hnutí mysli, lítost, změnu smýšlení, nýbrž, jak ukazuje SZ, o základní, radikální obrat v celém životě, který je přiměřenou odpovědí na obrat v situaci člověka, nastalý příchodem, po př. přiblížením království Božího. Je to odvrat od všeho, co člověka zdržuje a poutá na cestě k Bohu, a rozhodný obrat k Bohu v celé poslušnosti. Jde tu o obrat, který se týká celého člověka, nejen jeho nitra [Mt 12,33nn; Mk 7,15], ale potom i všeho jeho počínání [Mt 18,23-35; L 19,1-10]. Jde o novou orientaci celého života, z níž roste víra jako rozvinutí obrácení k Bohu [Mk 1,15; Sk 11,21; 26, 18 sr. L 22,32]. Ježíš mohl účinněji volat k pokání než Jan Křtitel [Mt 3,2] a ovšem než proroci, kteří o-ní viděli v eschatologických dálavách, kdy Bůh dá nové srdce, protože v něm bylo eschatologické království Boží přítomno jako Boží nabídka a požadavek.

Řecký výraz *epistrefein* překládají Kral. v NZ slovem obrátiti, odvrátiti se a p. Jde tu většinou o obrat z falešného směru k Bohu ve smyslu *metanoia* [L 1,16.15; Jk 5,19n; 1Pt 2,25 sr. J 12,40; Iz 44,22; 55,7]. U pohanů [Sk 15,3] jde prakticky o odvrat od model a obrat k Bohu [Sk 14,15; 15,19; 1Te 1,9], od moci ďábelské a temností k světlu [Sk 26,18], u Židů od nepravostí [Sk 3,26] ke Kristu [Sk 9,35; 11,21; 2K 3,16]. Někde jsou spojeny oba výrazy: pokání a obrácení [Sk 3,19]. Že jde nikoli jen o vlastní rozhodnutí, ač ne bez vlastní osobní účasti, [člověk se vůči Boží nabídce a ponoukání může zatvrdit: Mt 13,15; Mk 4,12; Sk 28,27 sr. Iz 6,9n; Mt 23,37], je vidět na formulaci Sk 5,31; 11,18; Ř 2,4; 2Tm 2,25 a zvláště 1Pt 2,25: »obráceni jste ku pastýři duší svých« [sr. Pl 5,21; Mal 3,17n; Ez 34,16]. S obrácením souvisí shlazení hříchů [Sk 3,19; 26,18; Jk 5,20], protože o. znamená návrat z odcizenosti a vzdálenosti od Boha [1Pt 2,25] do obecenství s Bohem skrze Krista [sr. 2K 3,14-18].

Praví-li se u L 1,17, že Jan Křtitel »obrátí srdce otců k synům« [Mal 4,5n], myslí se tím sotva jen návrat pokoje do rozvrácených rodin [Mk 9,12], nýbrž spíše naplnění proroctví z Iz 29,22n a 63,16. Praotcové se nebudou muset stydět za své nábožensky degenerované potomky; neboť přijetím Krista bude navázáno spojení věřících s patriarchy [Godet].

Obraceti sem i tam. *Oběť.

Obradovati, stč. = radostí naplniti, potěšiti [Ž 30,2; Jr 20,15].

Obrátiti [se]. *Obrácen, obrácení.

Obraz. Izrael měl zakázáno jakékoli zobrazování Boha [Ex 20,4.13; Lv 26,1; Dt 27,15]. Souviselo to jednak s vírou v duchovnost Boží, jíž se nelze zmocnit ani myšlenkově, ani obrazově, jak naznačují místa, mluvící o vidění [Ex 24,9n; Iz 6,1nn] nebo slyšení Boha [Dt 4,15n], kde postava Boží vůbec není popisována, jednak s vírou, že Bůh je Stvořitelem všeho viditelného, takže přírodní živly jsou přesně od Boha odlišeny a nemohou ho zpřítomnit [1Kr 19,11n; Iz 40,12-18]. Bůh se rozhodl »přebývati v mrákotě« [1Kr 8,12] a je tudíž nezobrazitelný. Ani zlaté tele nebylo patrně o. Božím, nýbrž pouze jakýmsi trůnem a podnoží právě tak jako truhla úmluvy, jež symbolisovala Boží duchovní přítomnost. Zobrazování Boha je výrazem neposlušnosti a svéradnosti [Oz 8,4n; 11,1n; Am 5,26].

Prorocká kázání ovšem naznačují, že Izrael nedovedl vždy zůstat v mezích bezobrazového kultu [Iz 10,11; 17,8; 27,9; 45,16; Ex 6,4; 7,20; 23,14; Oz 10,1n; Mi 5,13]. I když nezobrazoval Hospodina, přece jen se

neubránil poskytovat pohostinství kultu cizích božstev [Oz 13,2] dokonce i v chrámu jerusalemském [2Pa 33,15; Jr 8,19], ale oficiální kult Hospodinův, pokud můžeme soudit ze SZ, zůstal vždy bezobrazový. Zvěrokruh a souhvězdí na chrámové oponě byly jen umělecké symboly, nikoli zobrazení Boží. Mosaiky, nalezené v mimopalestinských synagogách a znázorňující sluneční vůz s Heliem, jistě nebyly míněny tak, že by měly představovat nějaké sluneční božstvo. To jediné, co se umělci v těchto synagogách odvážili znázornit, je ruka Boží v obraze obětování Izáka a Ezechielova vidění [Ez 8,3] jako symbol Božího jednání. Ne nadarmo popisoval druhý Izaiáš se sžíravým posměchem zhotovování model [Iz 44,12-21], takže se zdá, že u poexilního židovstva bylo nebezpečí i pokušení zobrazovati Hospodina překonáno.

V důsledku Ex 20,23 se pozdní židovstvo ostýchalo znázorňovat i člověka. Byť přece obrazem Božím! Ovšem, jak už bylo řečeno, setkáváme se i s výjimkami, ale po pravidle jen k znázornění Božího jednání s lidmi. Je jistě příznačné pro palestinské poměry, že ani Herodes Veliký, ani římští prokurátoři v Palestině se neodvážili raziti mince se svými obrazy nebo s obrazy římských císařů. Teprve nástupci Herodovi, zvl. Herodes Filip, neostýchali se raziti na mincích obraz svůj i císařův. To pohoršovalo Židy také proto, že šlo o symbol pohanské nadvlády, ale hlavní důvod byl náboženský. Na mincích byly totiž také obrazce pohanských chrámů a nápisy, jež musely urážet náboženský cit [»božský« césar, sr. Mk 12,16]. Je známo, že Pilát pro zuřivý odpor lidu musel odstranit obrazy císařovy na vojenských standartách v Jerusalemě, zatím co lid židovský v synagogách alexandrinských – dokonce s dovolením místodržitelovým – stavěl – aspoň na čas – o-y císařovy. Klanění o-ům panovníků bylo jasně odsouzeno v Dn 3,5nn, kdy bylo vynucováno syrskými panovníky. Do podobné situace se dostali křesťané, když císařové vyžadovali pro své obrazy božskou úctu. »Obraz šelmy« = obraz císařův [Zj 13, 14n; 14,9.11; 15,2; 16,2; 19,20; 20,4].

Také první křesťanská církev důsledně zachovávala zákaz Ex 20. Teprve v 2. a 3. stol. docházelo v katakombách ke kreslení křesťanských symbolů a symbolických postav [zvl. dobrého pastýře] a konečně i k zobrazování Ježíše a jeho učedníků. Teprve pak byla rozvířena na synodách otázka, je-li podobné zobrazování přípustné. Pro porozumění některých míst NZ je třeba si uvědomit, že antickému člověku, zvláště Řekovi, nebyl o. jen podařenou nebo nepodařenou napodobeninou věci, jakýmsi jejím stínem, nýbrž přímo jejím jádrem, podstatou, na níž má věc sama bytostní podíl. Svět [kosmos], ale i. člověk je v tomto smyslu o. Božím. Má podíl na jeho podstatě. Tak je rozuměti na příklad Žd 10,1, kde SZ je označován jen za »stín budoucích hodnot« [Žilka], nikoli za sám o. [»jejich podstatu«, Hejčl-Sýkora]. Je jen nutným předobrazem milostí doby mesiášské. Podobně Ř 1,23: Kral. výraz »podobenství obrazu člověka atd.«. znamená napodobenina o-u, t. j. originálu, za nějž pohané vyměnili »slávu Boží« [= Boha sr. Ž 106,19n], čímž má být zdůrazněna nesmyslnost a odpornost modlářství. Nejde v něm ani o originál, nýbrž o pouhou napodobeninu! Mluví-li 2K 4,4; Ko 1,15 o Kristu jako o o-u Božím, míní se tu podobně jeho rovnorodost s Bohem [sr. F 2,6; J 14,9; 12,45], jeho synovství. V Kristu si pořídil Bůh o. kvůli nám, abychom na něm viditelně poznali, co koná a žádá. Zároveň je ovšem Kristus i obnovením a uskutečněním toho obrazu Božího, k němuž je stvořen Adam, ale z něhož svou vinou vypadl. Kristus je tedy i zjevením pravého určení člověka.

I v některých jiných místech, kde mluví o *člověku [oddíl 3], navazuje Pavel přímo na Gn 1,27. Tak podle 1K 11,7 je muž o. a sláva Boží, z něhož odvozuje, že muž si nemá »zavíjeti« [pokrývati] hlavy. Ale i tento o. je něco nedokonalého, zemského; křesťan očekává, že jednou ponese o. nebeského [1K 15,49], kdy se staneme Kristovými bratřími, takže se budeme podílet na jeho podstatě [Ř 8,29]. Toto připodobnění o-u Božího Syna je cílem Božího předzvědění a předzřízení, čímž se v pravdě uskuteční Gn 1,27 jako »svoboda slávy synů jeho« [Ř 8,21; 2K 3,18]. O., ve který má být křesťan proměněn, je sláva Boží a Kristova. Jde o oblečení nového člověka [Ko 3,10], který bude vpravdě o-em Božím. Toto oblékání nového člověka začíná ovšem už na této zemi [sr. Ko 3,5.8.9; 2K 3,18]. *Obléci.

Obraziti, udeřiti, hebr. doslovně: dotknouti se [Gn 32,25]. Téhož hebr. výrazu je užito na př. Gn 3,3; Ex 19,12; Ez 17,10 a j., kde Kral. překládají dotknouti se.

Obroditi se, stč. = uroditi se [Ž 4,8].

Obřezání, obřízka je zvláštní, ne výhradně izraelský, obřad náboženský, jemuž se museli podrobit mužští členové kultického společenství. Je známa od prastarých dob u Egypťanů, Arabů, Habešanů, Kafrů a jiných afrických kmenů, dnes u australských domorodců a některých domorodců jihoamerických. Ač Mohamed nepojal o-u do koránu, patří přece mezi mohamedánské zvyklosti. Dokonce i habešští křesťané doposud zachovávají obřad o-y. Obřad záležel v odříznutí předkožky na pohlavním údu. U mimožidovských národů byla o. znamením toho, že mladík je považován za příslušníka kmene a může vstoupiti ve sňatek. U Izraelců byla znamením příslušnosti k vyvolenému lidu [smlouvy] a nároku na Boží zaslíbení. Obřad prováděl obyčejně otec dítěte nebo některý Izraelec, dokonce někdy i matka [Ex 4,25] pazourkovým nožem, později byl k tomu ustanoven člověk, jenž míval službu v chrámu nebo synagogách. Také pazourkový nůž ustoupil noži kovovému.

Původ obřadu je jistě prastarý a souvisel u pohanů s kultickými zvyklostmi při pohlav-

ním dospívání chlapců. U Izraelců byly obřezávány děti. Bible připisuje tento obřad jednak nařízení Božímu Abrahamovi [Gn 17,10-14], jednak Mojžíšovi [Ex 4,25-26] na svědectví smlouvy s Bohem, podle níž byl potomkům Abrahamovým zaslíben Mesiáš. Podle Lv 12,3 [sr. L 1,59; 2,21] měl býti každý chlapec osmého dne obřezán; to platilo, i když osmý den připadl na sobotu [J 7,22.23]. Podle Joz 5,5-9 se zdá, že na poušti děti obřezávány nebyly. Teprve po usazení v zemi nabyl obřad o. všeobecné platnosti. Podléhali mu i otroci doma zrození nebo koupení [Gn 17,12-13.23nn], cizinci, kteří se chtěli zúčastniti slavnosti fáze [Ex 12,48]. Zdá se, že bylo zvykem dávati dětem při obřízce jméno [L 1,59].

Ve SZ se mluví obrazně o neobřezaném, t. j. zatvrzelém srdci [Lv 26,41; Dt 10,16; 30,6; Jr 4,4; 9,26 sr. Ř 2,28n], neobřezaných uších [Jr 6,10]. »Neobřezaný«, »neobřezanec« znamenalo totéž co pohan [Gn 34,14; Sd 14,3; 15,18; 1S 17,26.36; 31,4; 2S 1,20; 1Pa 10,4; Ez 28, 10; 31,18; 32,19-32; Ga 2,7], zatím co »obřízka« v době nz bylo označení židovské náboženské i národní pospolitosti [Ř 3,30; 4,9.12; Ef 2,11; Tt 1,10; v řeckém textu i na jiných místech, na př. Ga 2,8; Ko 4,11, kde Kral. mají: Židé]. N.

V době nz byl sveden boj o o-u. Zvítězilo Pavlovo stanovisko, podle něhož pohané, kteří uvěřili v Ježíše Krista, nejen nejsou vázáni obřadním zákonem Mojžíšovým [Sk 15], nýbrž ani nesmějí chtít víru a křest doplňovat o-ou [Ga 5,2nn]. Pavel uvažoval takto: o. u Abrahama byla nařízena až potom, kdy byl prohlášen za spravedlivého na základě víry. O. byla pečetí, znamením, t. j. ověřením spravedlnosti [Ř 4,11], jež mu byla přiřčena už před obřízkou. Není tedy obřízka podmínkou ospravedlnění. Tak se stal Abraham otcem věřících mezi pohany [neobřezanými], tak i věřících ze židovstva ne pro jejich obřízku, ale pro jejich víru v Ježíše Krista. [Viz *Ospravedlnění, 4a].

O. sama o sobě není nic platná [Ř 2,25-29; 1K 7,19; Ga 5,6; 6,15; F 3,5nn]. Také však není sama o sobě překážkou příslušnosti ke Kristu, a proto nemá býti odstraňována ani zastírána [1K 7,19]. Pavlovi šlo o obřízku srdce [Ř 2,28n], kterou uskutečňuje Kristus [Ko 2,11] a teprve činí z člověka pravého Izraelce i bez vnějšího znamení [F 3,3].

Křesťanský křest nenavazuje přímo na o-u, nýbrž spíše na židovský »křest«, jenž doprovázel přijetí proselytů do náboženského společenství. Přesto je Ko 2,11-12 křest uveden v těsný vztah k o-ce. »Obřezání Kristovo«, o němž je zde řeč, je možná přímo označením křtu jakožto úkonu, který nastupuje na místo židovské o-y. Možná však, že je to vztah složitější. »O. Kristovo« může totiž býti též označením Kristovy smrti. Na kříži Kristus svlékl své pozemské tělo [»tělo svého masa«; Kralické tělo hříchů je překladem pozdější vsuvky do původního textu], a tím otevřel cestu k novému životu. Vstupujeme na tuto cestu tím, že se při křtu stáváme účastni Krista, zejména jeho obřízky, t. j. smrti. Proto se i křest může nazvati obřízkou, arci o-ou ne rukou učiněnou.

x x

Obsáhnouti, obsahovati. Tak překládají Kral. ve SZ dva hebr. různé výrazy, jež znamenají jednak o. v dnešním slova smyslu [pojmouti, zahrnouti 1Kr 8,27; 2Pa 2,6; 6,18], jednak odměřovati, vyměřovati [jiní: obklopovati]. Ž 139,3 chce říci, že tak jako si lidé při podnikání delší cesty předem vyměřují délku denního pochodu [Kral.: chození] a místa noclehu [Kral.: ležení], tak Bůh vyměřuje jednotlivé úseky našeho života. V NZ je tak přeloženo řecké *katalambanein* [J 1,5] = uchopiti, zmocniti se, přemoci, přistihnouti, ale také pochopiti. Tmě hříšné neznámosti Boha a odvrácenosti od něho se nepodařilo pohltiti a potlačiti to světlo, jež od věků vychází ze Slova, Krista. Zároveň však má čtenář vyrozumět, že tma lidské hříšnosti a slepoty není schopna postihnout a pochopit světlo, jež je v Ježíši Kristu dáno světu, pokud není tato slepota vyléčena zásahem Ducha. x x

Obtěžovati, obtížení(ý), stč. = zatěžovati, přitěžovati, těžším činiti, zatížiti; potíž učiniti; urážeti; obtíž, břemeno. V Kral. překladu celkem srozumitelné. Jen s Iz 58,6, kde se mluví o »snopcích obtěžujících«, má dnešní čtenář potíž, neví-li, že snopek se dostal do Kral. textu přes Vulgátu, která tu má fasciculum = svazek. Hebr. výraz označuje pouta na jhu. Heger právem překládá »provazy« [bezpráví]. V Poznámkách Kral. vysvětlují: »Břemena těžká, manství a v službu podrobení nesnesitelné, čímž nad míru častokrát lidé jedni druhých obtěžují proti Božím přikázáním« [sr. Lv 25,39, Dt 15; Neh 5,2]. »Obtěžovati srdce« [1S 6,6; Ex 7,14; 8,32; 9,7.34; 10,1.20] = zatvrzovati [sr. Ex 8,15]; »o. ucho« [Iz 59,1; Za 7,11] = býti nedoslýchavý, tupý, zacpávati ucho [Iz 35,15]. Podobně o obtížených, unavených, ospalých očích [Mt 26,43; Mk 14,40; L 9,32].

Mluví-li L 21,34 o obtížených srdcích, nemyslí se tu ve smyslu Ex 7,14 na zatvrzelost, nýbrž na otupělost z alkoholu a starostí o živobytí. – U Mt 11,28 máme velké pozvání Ježíšovo, obracející se na »pracující a obtížené«, t. j. na ty, kteří jsou zatíženi neunesitelnými břemeny farizejských ustanovení [Mt 23,4], jež nevedou k pokoji duše. Metla Zákona jim nedá odpočinout. Ježíš nabízí jiné jho, jež nezatěžuje. – V 2K 5,4 mluví Pavel o tom, že v pozemském těle jsme obtíženi [= skličeni těžkým břemenem]; myslí tu patrně na úzkosti před smrtí, ačkoli ví, že závdavek Ducha, který má, ručí za to, že bude oblečen v nesmrtelné tělo [2K 5,1.5]. Jiní toto těžko srozumitelné místo vykládají tak, že tu Pavel myslí na beztělnost existence v mezidobí mezi smrtí a posledním soudem, která ho leká.

Obuv. Podnebí v Palestině vedlo k tomu, že chudí lidé chodili většinou bosky. Známy

byly dřevěné nebo kožené opánky, upevňované řemínky. Tyto opánky mohly nabýti podoby střevíců [Pís 7,1]. Na obelisku krále assyrského Salmanasara III. jsou zobrazeni vyslanci krále Jehu s nízkými botkami, vybíhajícími v zahnutý roh [asi plátěný]. Vešlo-li se do domu nebo zasedalo-li se ke stolu, byly opánky sundávány [sr. L 7,38; Sk 12,8]. V bohatších domech mívali služebníky, kteří hostům pomáhali při rozvazování a zavazování řemínků u o-i a za pány ponášeli o. i na cestách [sr. ťanovu v Ef 6,15. Navazuje tu na Iz 52,7. Jde o plnou pohotovost ke zvěstování evangelia, jež potřením satanských mocí přináší pokoj. Možná, že měl Pavel na mysli i římské legionáře, kteří nosili polobotky se silnou podešví a dírkovaným svrškem.

Obveselovati *Veseliti se.

Obviňován, obviňování, obviňovati. Tak překládají Kral. dva hebr. a tři řecké výrazy

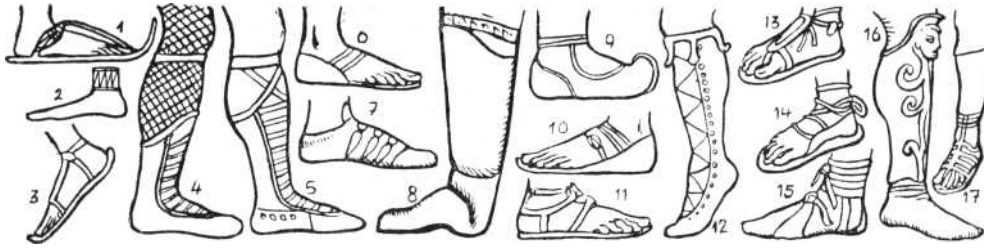

***Různé** tvary starověké obuvi. 1 — 3. Egyptské sandály kněžské a královské. 4 — 5. Assyrská válečná obuv. 6. Assyrský královský sandál. 7. Perský královský sandál. 8. Pozdně perská jezdecká bota. 9. Hetejská vojenská obuv. 10. Babylonský královský sandál. 11 —14. Řecké sandály a holenice. 15. Římský sandál. 16—17. Římská vojenská holenice a sandál. Podle Layarda a Woermanna.*

Mt 3,11; Mk 1,7; L 15,22; J 1,27]. Také na posvátných místech se nesměla nositi o. [Ex 3,5 sr. Sk 7,33; Joz 5,15]. Není divu, že ve výpočtu kněžského oděvu nejsou vypočítávány opánky. Kněží vykonávali chrámovou bohoslužbu bosky. Váleční zajatci byli ovšem zbavováni o-i a šatů [2Pa 28,15; Iz 20,2nn]. Boso se chodilo i na znamení smutku [2S 15,30; sr. Ez 24,17.23]. Podle Rt 4,7n bylo starodávným zvykem při uzavírání koupě nebo směny nebo nějaké smlouvy vyměňovati o. Také v levirátním právu měl střevíc důležitou úlohu: vdova, s níž nechtěl příbuzný mrtvého, bezdětného manžela uzavříti sňatek, zula mu střevíc a plivla do tváře [Dt 25,9n]. Vrhnouti na někoho nebo něco o. znamenalo zabrati to anebo učiniti z něho otroka [Ž 60,10]. Je nesnadné uspokojivě vysvětlit různost nařízení Ježíšových při vyslání učedníků: podle Mt 10,10; L 10,4; 22,35 zakázal bráti s sebou o. a hůl, podle Mk 6,9 to však přikázal. Ježíš ovšem žádal na učednících, aby brali s sebou jen to nejnutnější. Cestovatelé tvrdí, že delší cesty v Palestině nebylo možno podniknouti bez nějaké o-i. Upozorňuje se také na to, že rabíni dovolovali i truchlícím nositi o. za městem. Není však vyloučeno, že znění Mt [zápověď o-i] má na mysli ne tak vlastní cestování jako misijní vystoupení učedníků: při něm se měli přizpůsobit pravidlům o vstupu na posvátnou chrámovou horu, na kterou podle Mišny nesměl nikdo vstupovat obut a s holí. Tím měli učedníci dát najevo, že zvěst evangelia je projevem posvátné přítomnosti, jejímž znamením je chrám. – Pavel mluví o o-i obrazně, když popisuje výzbroj [*odění] křesrůzných významových odstínů: Za 11,5 mluví o svévolnosti pánů, kteří nejsou voláni k odpovědnosti přesto, že mordují ovce Hospodinovy, jako by se nijak neprovinili [Kral. »aniž bývají obviňováni«, hebr. *'ášam*]. U Jb 6,25 a v Ž 50,8 je užito slovesa *jákach* = zasazovati se o právo, přiti se, činiti výčitky, kárati.

V NZ má J 16,8 řecké *elenchein,* jež neznamená pouze kárati, usvědčovati, veřejně vystaviti, nýbrž někoho usvědčit z hříchu a vyzvat k pokání [sr. Mt 18,15; Tt 1,13], vésti od hříchu k pokání. Duch sv. přivede svět k poznání, že nevěra v Krista je hříchem. Jde o výchovnou kázeň, kterou prostřednictvím Ducha provádí vyvýšený Kristus na své církvi [Zj 3,19]. Kraličtí tentýž řecký výraz překládají nejčastěji trestati [Mt 18,15; Ef 5,11; 1Tm 5,20; 2Tm 4,2; Žd 12,5; Jk 2,9]. Staročeské »trestati« však znamenalo spíše »kárati«. *Katégorein* = obžalovati před soudem [Sk 25,16 sr. Mk 3,2; 15,3; L 11,54; 23,10.14] anebo před svědomím [Ř 2,15]. Třetí sloveso, které Kral. překládají o., je *memfesthai* – činiti výtku, vytýkati [Žd 8,8]. Komu nelze činiti výtky, je bez úhony [v řečtině má slovo tentýž kořen Žd 8,7; F 3,6].

Obyčej [stč. = zvyklost, způsob, zvyk]. Ve smyslu právo *[mišpát]* v 1S 8,9-17;ve smyslu požadavky 2Kr 17,25. Jinak vystačíme s naším výrazem zvyklost, zvyk. »Podle obyčeje« = podle zvyku [L 22,39; Sk 25,16], »míti o.« = navyknouti si [Žd 10,25]. O kultických o-ích [řádech] mluví J 19,40; L 1,9; 2,42; Sk 15,1; 16,21; 26,3; 28,17]. Kral. někdy překládají ustanovení [Sk 6,14; 21,21].

Obydlí = bydliště, místo přebývání

[Jb 18,15; Ž 26,8; 76,3; 132,14; Iz 32,18 a j.]. Zajímavý je Kral. překlad Ezd 9,8. V hebr. je »dal nám hřeb, kolík«. Míněn je kolík, jímž se upevňuje stan, takže stojí pevně. *Stavitelství.

Obývati = pohlavně obcovati [Nu 5,13; Dt 22,22; 1S 2,22; 2S 11,4 a j.], ale také přebývati, bydleti [Ž 65,5].

Obzvlášť, obzvláště, obzvláštně = stranou [2Kr 15,5], mimo houf [Gn 21,28n; 30,40; Sd 7,5], o samotě [Za 12,12; L 9,18], na jiném místě [J 20,7], v podrobnostech, dopodrobna [Žd 9,5]. »Pojďte vy sami o.« = pojďte stranou [Mk 6,31], »obzvláštně jedni druhých oudové« [Ř 12,5] = každý jednotlivec údem jeden druhého.

Obžalovati *Žalobník.

Obžerný, stč. = hltavý, žravý [Iz 56,11].

Obžerství, stč. = nadměrné jedení, pití [L 21,34].

Obživiti, stč. = oživiti, opět přivésti k životu [opak: usmrtiti]. O Bohu: Dt 32,39; 1S 2,6; 2Kr 5,7; 1Tm 6,13. Zákon nemůže dáti život, nemůže o. [Ga 3,21], ale Bůh, který obživuje mrtvé [Ř 4,17], může o. i smrtelná těla věřících pro přebývajícího v nich Ducha [Ř 8,11] a skrze Krista [1K 15,22]. Obživiti = křísiti mrtvé [J 5,21; sr. 2K 1,9 s Ř 4,17]. I Kristus byl obživen Duchem [1Pt 3,18]. Toto vzkříšení Kristovo je zárukou našeho vzkříšení [Ko 2,13; Ef 2,5n], jehož předjímku okoušíme už nyní [J 5,21; 6,63; 2K 3,6]. Druhý Adam se stal duchem oživujícím na rozdíl od prvního, od něhož jsme přijali pouze živočišnou duši [1K 15,45].

Obživující [1K 15,45] *Obživiti.

Ocel, ocelivý. Tak překládají Kral. hebr. *n^{e}chóšet, n^{e}chúšá, náchúš* [Jb 41,18; Jr 6,28; 15,12; Ez 1,7 a j.], jež ve skutečnosti znamenají bronz. O. byla ve SZ neznáma. Jediné místo, kde by mohlo jít o o., je Na 2,3 [kde Kral. hebr. *p^{e}ládá* překládají pochodeň], ale i zde vyslovují badatelé pochybnosti.

Ocet, hebr. *chómes* — kyselé víno [Nu 6,3; Rt 2,14; Ž 69,22; Př 10,26; 25,20], méněcenný lidový nápoj v horkých krajinách, utišující žízeň a horečku. Bylo obyčejně míšeno s olejem a vodou. Chléb býval namáčen do této tekutiny [Rt 2,14]. Vojáci mívali o. jako samozřejmý příděl. Ježíšovi na kříži byla podána houba, nassátá octem, k utišení žízně [Mt 27,48], ne k prodloužení bolestí. Potupa spočívala však v tom, že »král židovský« je napájen méněcenným nápojem. Tak se naplnila předpověď Ž 69,22 o nevinném trpícím. Zahn vidí v podání octa Ježíšovi prostředek k udržení plného vědomí při umírání. O. s myrhou, který byl podáván odsouzeným před popravou k otupení mysli, Ježíš odmítl [Mk 15,22n; Mt 27,34].

Očekávání, očekávati. Trpělivé vyhlížení Boží pomoci a jeho spasitelných činů je ve SZ vyjadřováno výrazy o. na Boha, který s Izraelem uzavřel smlouvu. Ne nadarmo je Bůh nazýván nadějí Izraelovou [Jr 14,8; 17,13], od něhož lze očekávat milosrdenství a dokonalé vysvobození [vykoupení Ž 130,5-8]. Izrael a zbožný jednotlivec proto očekává na Hospodina ve všech těžkostech a úzkostech života [Ž 9,19; 25,3.5; 37,9.34; 39,8; 62,6; Mi 7,7]. Toto vyhlížení Boha a jeho činů je zvláště živé tam, kde jde o realisaci dávných slibů, podle nichž budou uskutečněny Boží cíle se světem i s Izraelem [Ab 2,3; Iz 25,9; 49,23; 51,5]. Kdo takto očekává na Boha, nedá se mást nepřátelskými silami; nabývá naopak nové síly [Ž 27,14; Iz 40,31; 49,23] a vytrvá v naději, že Bůh své cíle uskuteční.

V NZ se soustřeďuje o. na Krista a jeho příchod [2Te 3,5]. Toto o. vede k *trpělivosti a vytrvalosti. *Čekati. Zde jen doplňkem k tomuto heslu upozorňujeme na jemný rozdíl mezi nadějí [*elpis*] a očekáváním [*apokaradokia*] ve F 1,20 a Ř 8,19. Naděje je zdůvodněná, křesťanská jistota [Ř 8,24] toho, co přijde, o. je tu neurčité vyčkávání a vyhlížení všeho tvorstva i křesťanů, kteří dosud trpí pod protibožskou mocí tohoto eonu.

Očerstvení, očerstvovati = občerstvení, občerstvovati ve smyslu posilnění, potěšení [Sd 19,22; Rt 4,15; Ž 23,3; Př 17,22 a j.].

Očišťování, očišťovati. Podle výpočtu míst v české Biblické konkordanci překládají tak Kral. pět hebr. kořenů: 19krát *thr;* 13krát *kpr,* 12krát *cht',* 5krát *zkh,* 4krát *nkh.* Nejvýznamnější z nich jsou *cht',* doslovně od-hřešiti [Ex 29,36; Lv 8,15; 14,52; Nu 8,21; 19,9. 12.13.19; 31,19n; Ez 43,20.23; 45,18; tentýž kořen má výraz pro *oběť za hřích] a *kpr,* o jehož původním významu nebylo doposud dosaženo jednoty mezi badateli. Někteří se domnívají, že jde o přikrytí [Gn 32,20, kde Kral. mají ukrotiti tvář = přikryji tvář jeho darem; Gn 20,16 mluví Kral. o »zástěně očí«; sr. Jb 9,20], jiní o smazání, vymazání, potírání, v přeneseném slova smyslu smíření. Tentýž kořen překládají Kral. také jako výplata [Ex 21,30; Nu 35,31n], vyplacení [Ž 49,8-9; Jb 33,24; Iz 43,3.4], dokonce i úplatek [1S 12,3; pocta Am 5,12], nejen očistiti, očišťování, očištění [Ex 29,33; 30,10; Lv 1,4; 9,7; 17,10; Nu 16,46; Dt 32,43; 2Pa 30,18; Ž 65,4; Př 16,6; Iz 27,9; Ez 16,63; 45,15]. Sloveso *kpr* překládají také spokojiti [= uspokojiti, příznivě nakloniti 2S 21,3], ukrotiti [Gn 32,20; Ex 32,30; Př 16,14], sejmouti vinu [Dt 21,8], býti milostiv [Ž 79,9; Jr 18,23], odpustiti [Iz 22,14; Ž 78,38], shladiti [= zahladiti Iz 6,7] a p. Už tyto překlady ukazují, že se od kultického očišťování obětmi [1S 3,14] a jinými prostředky, z nichž zvláště krev měla význačnou úlohu podle pravidla krev za krev, život za život [Lv 17,11; *Oběť, odstavec o dni smíření], postupovalo k vědomí, že je třeba mravně náboženského očištění [Ž 51,4n; Iz 1,15n; Jr 33,8], jež může způsobit jen Bůh [Ž 19,13n; Jb 10,14; Jl 3,21]. *Čistý. *Nečistota. *Smí-ření. *Umývati.

V NZ máme několikrát zmínku jednak o kultickém očišťování po porodu [L 2,22], před

jídlem [J 2,6 sr. Mt 23,25n], po uzdravení z malomocenství [Mt 8,2-3; 10,8; 11,5; Mk 1,44], jednak o mravně náboženském očištění, jež bylo spojováno se křtem [Ef 5,26; 2Pt 1,9 sr. J 3,25n] a zvláště se smrtí Ježíšovou [Tt 2,14; Žd 1,3 sr. 2,17, kde se myslí na velekněžskou úlohu Ježíšovu; 1J 1,7nn]. Nejde tu jen o kultické očištění [Žd 9,13n.22n], nýbrž o zneškodnění hříchu. Proto Pavel místo kultického výrazu o. užívá raději výrazu posvěcení [1K 1,30; 1Te 4,3.7] a spravedlnost [Ř 6,19] tam, kde jde o dílo Kristovo. Jen když vyzývá křesťany k opuštění bezbožnosti anebo vyloučení bezbožníka, uchyluje se ke kultickým výrazům [1K 5,7; 2Tm 2,21].

Podle J 15,2n [sr. 13,10] je očištění věřících způsobeno obecenstvím s Kristem [sr. 1J 1,6n; 2,10; 3,6] skrze jeho slovo [J 17,14nn]. To ovšem neznamená, že věřící už nezápasí s hříchem [1J 1,7nn; 2,1nn; J 13,10n], ale Kristus po obmytí křtem, t. j. po zapojení do sebe, denně čistí, obmývá hříchy ne k smrti [J 15,2 sr. 1J 5,16] u toho, kdo si dá jím posloužit [J 13,6-11].

Ve Sk 15,9 je očištění srdce výslovně spojeno s vírou [sr. Žd 10,22; 1J 3,3], což se v celém NZ mlčky předpokládá.

Odcizen, odcizený [stč. = odloučený, oddělený]. Tímto výrazem je vyjadřován stav pohanů, kteří nepatří k lidu Božímu, Izraeli, kteří však nyní v Ježíši Kristu byli učiněni účastníky nového lidu Božího, církve [Ef 2,12]. Jinde se tímto slovem vystihuje obecně stav lidí, kteří jsou svým hříchem odloučeni od pravého života v Bohu [Ef 4,18; Ko 1,21].

Odčísti se. Jb 8,18 překládají Kral. pro nás dnes nesrozumitelně: »Bývá-li zachvácen z místa svého, až by se ho i odečtlo: Nevidělo jsem tě«. Sloveso *káchaš,* které Kral. překládají o. se, překládají jinde lháti [Oz 4,2], klamati [Za 13,4], zapírati [Gn 18,15], takže lze Jb 8,18 překládat: »Je-li smeten z místa svého, zapře jej: Nevidělo jsem tě.« Samo místo se bude stydět za strom tak bezcenný a chatrný, že jej zapře.

Oddán, oddaný [stč. = určený, ustanovený], ve smyslu určený, vydaný, odsouzený [k smrti, na př. Ž 102,21, kde se v hebr. textu mluví přímo o synech smrti, nebo Př 31,8, kde má hebr. text: synové pomíjení; Ez 31,14], půjčený, propůjčený [1S 1,28; 2,20], oddělený [o Nazarejských, kteří se zavázali slibem Nu 6,2 sr. Oz 9,10], přidělený [Dt 4,19], ale také ve smyslu našeho »věnovati se«, oddati se něčemu celým srdcem [2Pa 11,16; Ž 119,38; Oz 9,10]. Zvláštní význam má hebr. *cherem,* které Kral. také překládají o. [Lv 27,28n; Nu 18,14]. Jde tu o věci prokleté, určené k zničení, »vyvrácení z gruntu« [Nu 21,2n; Dt 13,15; 20,17; Joz 6,21; 1S 15,3], zasvěcené zkáze kvůli Bohu. *Proklínati.

V NZ ve smyslu určený [na smrt, odsouzený, 1K 4,9] vydaný [»k mučení« 2Pt 2,4. Žilka překládá: »Svrhl je do propasti temna Tartaru (pekla) a vydal, aby tam byli hlídáni k soudu«; Hejčl-Sýkora: »Vydal (k mučení) temným propastem, aby byli drženi k soudu«] ; ve smyslu oddaný celým srdcem [Sk 17,16. Ale Žilka překládá správněji: »Město je samá modla«; Hejčl-Sýkora: »V našem městě je plno model«].

Oddávání [Pís 3,11] jest posvěcení sňatku manželského. Stopy žehnacích formulí můžeme viděti v Gn .24,58.60. Svatební průvod je popsán v Ž 45,15 [sr. Mt 9,15; J 3,29; Jr 7,34; Zj 18,23; Mt 25,1n]. Svatební hostina byla obvyklým zakončením svatebních obřadů: Gn 29,22; Sd 14,10. Odmítnouti pozvání na svatbu bylo vypovězením přátelství [Mt 22,1-14 sr. J 2,1n]. Svatební hostina trvala někdy až sedm dní [Gn 29,27; Sd 14,15]. Zdá se, že Píseň Šalomounova je sbírkou svatebních písní, jejichž původ nutno arci hledati v kultických slavnostech a ne v milostné lyrice. Připomíná silně ještě i dnešní svatební písně syrské. Do dnešního dne ženich a nevěsta na východě hrají krále a královnu, kterým přátelé postaví trůny na mlátě a zpívají písničky k jejich chvále. Ovšem, nesmíme zapomínat, že svatební obřady mají na východě podnes kultický význam a že tedy v Písni Šalomounově šlo původně o božské nebo aspoň královské zásnuby. Tak pochopíme, že se Pís octla v bibli. Vždyť i NZ mluví o poměru Krista k církvi v obraze manželství [2K 11,2; Ef 5,22-28]!

V prvotní křesťanské církvi nebylo pro sňatek žádného předpisu, ale rozumělo se samo sebou, že tato životní změna měla býti posvěcena modlitbou, díkůčiněním a prosbou [1Tm 4,4n]. Snoubenci přišli společně do shromaždiště bohoslužebného, a když prohlásili ochotnou vůli k uzavření sňatku, přijali požehnání od biskupa. Později předcházela oddávací řeč, podání pravic, výměna prstenů a po oddavkách zpěvy. Teprve v pátém století byly k platnosti sňatku zákonem předepsány církevní oddavky.

Oddĕliti [se], v původním smyslu: stanoviti hranice, meze, odloučiti navzájem [Gn 1,4.7; 13,9.11.14; Ex 8,22; Lv 20,24; Joz 18,20; 2Pa 33,8; Ezd 10,11; Jr 15,19; Mt 13,49; 25,32; 2K 6,17 a j.], zvláště ve smyslu kultickém o tom, kdo anebo co je určeno výhradně ke službě Boží nebo jinak pro Boha [Ex 13,12; Nu 8,14; Dt 10,8]. Jde-li o činnost Boží, lze mluviti o vyvolení k určité službě [Ř 1,1] od samého početí [Ga 1,15]. Někteří vykladači v Pavlově řeckém *afórismenos* [Ř 1,1 »oddělený«] vidí narážku na farizejství [hebr. *párúš* = »oddělený«, Sk 23,6]. Pavel byl i jako křesťan farizeus – oddělený, ale na jiném základu a v jiném smyslu. Neoddělil se sám, nýbrž byl oddělen Ježíšem Kristem ke službě evangelia [Sk 13,2]. Ovšem i věřící, které Bůh oddělil pro sebe [sr. 1Kr 8,53], mají tomuto Božímu činu přitakat tím, že se sami budou oddělovat ode všeho, co je určeno k záhubě [2K 6,17; 2Te 3,6; sr. Iz 52,11; Jr 51,45: Sk

2,40; 19,9], ne však od spoluvěřících, byť byli původu pohanského [Ga 2,12].

U Mt 24,51 má o. význam rozčtvrtiti, rozseknouti. Byl to starověký trest pro zradu a nevěrnost [sr. Sd 19,29; 20,6; 25,12.31; 1Pa 20,3; L 19,27; Žd 11,37].

Oddíl, úděl, los [Ž 17,14; v Jb 20,29; 27,13 a j. překládají Kral. tentýž výraz slovem podíl].

Oded. 1. Otec Azariáše proroka, který žil v době kralování Azova v Judstvu [2Pa 15,1]. 2. Prorok Hospodinův v Samaří za vpádu krále Pekacha izraelského do Judstva [2Pa 28,9nn]. Když se setkal s vojskem Pekachovým, jež přivádělo množství judských zajatců, vyzval – ještě i s jinými proroky – jménem Božím vůdce vojska, aby zajatce poslal zpátky. Setkali se s takovým porozuměním, že zajatci byli oblečeni, nasyceni, opatřeni mezky a dovedeni až do Jericha, kde byli propuštěni.

Odepříti se [stč. = brániti se], ve smyslu zřeknouti se, zapříti [Sk 3,13n] odmítnouti [Sk 7,35].

Odevstávati = pošinouti se, pohybovati se, odstávati [Ex 28,28; 39,21].

Oděnec = zbrojnoš, ozbrojený silák [Sd 7,11; 1S 14,7.14; 16,21; 31,4-6; L 11,21].

Odění [stč. = zbroj sr. Ez 32,27; 39,9n; Nu 32,20n.27]. Pavel v přeneseném smyslu mluví o o. křesťanského bojovníka, jež je sice s to zbořiti hradby [Kral. ohrady 2K 10,4], ale není tělesné, hmotné, nýbrž duchovní [2K 6,7]. Každý křesťan má své údy propůjčit Bohu za zbraně [Kral.: odění; Žilka: nástroje] spravedlnosti [Ř 6,13] a světla [Ř 13,12; sr. 1Te 5,8]. Jde o poslední boj mezi Bohem a satanskými mocnostmi, na němž má křesťan podíl. Podobně je tomu v 1Pt 4,1, kde jsou křesťané vyzýváni, aby se vyzbrojili týmž smýšlením, jakým byl vyzbrojen Kristus. Ovšem, zde nejde o útočnost, nýbrž o utrpení bez odporu, o odumření hříšným žádostem.

Výraz celé odění, které Pavel popisuje v Ef 6,11-13, je překladem řeckého panoplia, k němuž patřily štít, meč, dva oštěpy, helmice, kovové pláty na ochranu noh, pancíř na ochranu prsou a břicha, dobré boty a p. Také Izraelci znali tyto zbraně [štíty různé velikosti 2S 1,21; 8,7; Jr 46,3; helmice (lebky) Ez 23,24; 27,10; pancíře 1S 17,38; Jr 46,4; plechovice na nohy 1S 17,6; meče, kopí, luky a praky 1S 17,5nn.45.51]. Také Hospodin je obrazně popisován jako válečník v plné zbroji [Iz 42,13; 59,17; Ž 35,1-3 sr. Iz 34,6; Ez 21,9; Ž 7,13n; Zj 1,16; 2,12.16; 6,2; 19, 11-21] k naznačení toho, že Bůh vynaloží celou svou spravedlnost, aby svému lidu – a tím celému světu – přinesl spásu a potřel všecko, co se mu staví na odpor [Ž 89,17; 98,2; 145,7; Iz 5,16].

Všimněme si podrobněji jednotlivých částí zbroje křesťanského těžkooděnce. Především tu jde o pás pravdy [Ef 6,14 sr. Iz 11,5]. Pavel má na mysli spíš kalhotovou zástěru římského vojáka, zhotovenou z volných nebo sešitých pruhů, než pás, jaký nosili vojáci v době, kdy nebyl ještě nošen pancíř. Pravdou mínili starší vykladači spolehlivost, opravdovost, evangelium jako ztělesnění nejvyšší pravdy, novější vykladači Boží skutečnost, kterou je věřící chráněn tak jako vojín svou zástěrou. Jako by Pavel řekl: »Spolehněte na to, že Bůh je s vámi; opásejte se touto spolehlivou skutečností« – Dále tu jde o pancíř spravedlnosti. Starší bojovníci nosili kožené, kovem pobité brnění, jež chránilo prsa, břicho i záda; později šlo o celokovové brnění nebo železnou kroužkovou košili anebo brnění z kovových plátků, jež mělo tu nevýhodu, že bylo příliš těžké [brnění Goliášovo vážilo podle 1S 17,5 60 kg!] Bylo výsadou šlechty [1S 17,38; 1Kr 22,34], později je prý měl i u Izraelců každý voják [2Pa 26,14; zbroj železná u Jb 20,24]. Spravedlností tu myslí Pavel *spravedlnost před Bohem nebo od Boha, jíž dosahuje křesťan vírou v Krista [Ř 3,22]. Ta chrání před útoky zlých mocí [Ř 8,38n]. V 1Te 5,8 mluví Pavel o pancíři víry a lásky. – *Obuv pohotovosti k evangeliu pokoje [Ef 6,15]: křesťan má býti vždy připraven ke zvěstování evangelia, jež přináší pokoj. – Štít víry [Ef 6,16]. Štíty bývaly různé velikosti a různého tvaru, od štítu, chránícího celé tělo [1Kr 10,16; 2Pa 9,15; braň v 1S 17,7.41] až po kruhovitý nebo čtvercový lehký štít dřevěný, potažený kozí [Kral. překládají nedůsledně štít i pavéza; toto: Sd 5,8; Ž 35,2; Ez 23,24]. Spojení věřícího s Bohem skrze víru zneškodňuje i ohnivé šípy ďáblovy [sr. 1J 5,4; 1Pt 5,9]. Dále *lebka [= přikrývka lebky, přilba] spasení. Lebka bývala kožená, později kovová [1S 17,38; 2Pa 26,14], připevněná řemínky kolem krku nebo pod bradou a chránící hlavně zátylek a hlavu. Iz 59,17 označuje v obrazném smyslu Boha jako toho, jenž má lebku spasení, když se chystá k soudu světa a vysvobození svého lidu. Obraz vyjadřuje Boží spasitelnou vůli. Pavel užívá téhož obrazu o věřících, při čemž myslí na už přijatou, ale také na konečnou spásu [1Te 5,8], jež posiluje v boji proti temným mocnostem. Pavel se zmiňuje ještě o *meči Ducha [slovu Božím], sr. Žd 4,12.

Oděv. Způsob, jak se lidé v různých zemích a dobách odívali a jak svůj oděv ozdobovali, řídil se vždy podnebím, mravem, výrobou a způsobem života. První, nejjednodušší oděv byl podle biblické zprávy zhotoven z listí stromu [Gn 3,7] v podobě jakési zástěry. Zvířecí kůže poskytovala trvanlivější látku [Gn 3,21]. Eliáš nosil plášť z kůže se srstí [vlnou] ovčí anebo některého jiného zvířete. Byl to vlastně kožich [hebr. *'adderet* 1Kr 19,13.19 sr. Joz 7,21; Jon 3,6, kde je tak označen královský plášť]. S úřadem prorockým byl pravidelně spojen zvláštní šat ze srsti [Za 13,4; Mt 7,1.5]. Kožichy z ovčí kůže jsou dosud obvyklou součástkou oděvu na východě. Izraelci dovedli zhotovovati i houně z předené ovčí vlny a kozí srsti [Ex 26,7; 35,6]. Proto pastýřské rodiny již záhy chovaly stáda ovcí

a koz pro vlnu [Gn 38,12]. Egypťané užívali látek vlněných i bavlněných, národové východní dávali přednost vlně, teprve později hedvábí. Jemných vlněných látek užívali Římané. Izraelci se naučili od Egypťanů zhotovovati dílo kmentové, plátěné a snad i bavlněné [Lv 13,47]. Užívati látek ze smíšeného

Pečetní váleček z Ur. Bůh měsíce Sin přijímá prosebníka (krále Ur-Engura) a jeho manželku. Za ruku jej vede bohyně. Dobový kroj asi kolem r. 2400 př. Kr.

materiálu, vlny a lněné příze, bylo zakázáno [Lv 19,19; Dt 22,11]. Barva izraelských oděvů byla většinou přírodní, barva užité látky. Není známo, kdy se Izraeiti naučili barvířství. Josef nosil suknici proměnných barev [Gn 37,3.23], t. j. sukénky s rukávy sahajícími až po kotníky, nejde-li tu o obřadní roucho kněžské. Nejčastěji se mluví o barvě bílé, purpurové, šarlatové a modré. Dělání šarlatu se ujalo patrně záhy. Barevné látky přicházely hlavně z ciziny [Sof 1,8], zvláště z Fénicie. Ale jen bohatí lidé a vysocí hodnostáři užívali příležitostně šarlatu, kmentu a zlatohlavu. Kroje východních národů si dochovaly svůj původní ráz do dnešního dne. Moderní arabský oblek podobá se starému izraelskému. Skládá se

Zlatá plaketa z Lagaše. Královna (?) prosí trůnící bohyni. Ukázka šatů z pozdní assyrské doby.

z vrchního těžšího a teplejšího a ze spodního lehčího šatu, jichž se užívalo podle rychle se měnící teploty různých krajů. Šat bohatých se lišil od šatu chudých jen honosnější výpravou. Oděv mužů se podobal oděvu žen; ženám bylo zapověděno nošení hole, pečetního prstenu, zbraně a jiných ozdob a přívěsků; mužům bylo zapověděno nositi kroj ženský [Dt 22,5]. Uvedeme některé druhy starobylých oděvů i jejich částí:

1. *Kuttónet* [řecky *chitón*], překládané do češtiny slovem sukně nebo roucho, byla pod statná část obleku, podobná naší košili [rubá- ši sr. kutna!]. Původně byla bez rukávu a sahala pouze po kolena; později byla s rukávy a sahala až po kotníky, takže při práci nebo spěchu musela být podkasána [přepásána 2Kr 4,29], Nosili ji muži i ženy. Zhotovována byla z vlny, bavlny nebo lnu [Ex 37,23.31-33; Lv 10,5; 2S 15,32; Iz 22,21; Jb 30,18]. Kdo měl na sobě jen tuto košili [tuniku], nazýval se někdy nahý [1S 19,24; Iz 20,2; 58,7; Mt 25,36; J 21,7]. Tunika byla přepásána pasem koženým [2Kr 1,8; Mt 3,4] nebo lněným [Jr 13,1], za nímž se nosívala dýka [Sd 3,16], váček s penězi [Mt 10,9], někdy kalamář [Ez 9,2n].

2. *Sádín.* Lněné roucho, oblékané na holém těle jako košile [Sd 14,12.13]; Mk 14,51 překládají Kral. příslušný řecký ekvivalent slovem »roucho lněné« [po nahém těle]. Podobně Mt 27,59; Mk 15,46 [»plátno«].

3. *M^{e}'íl* byla svrchní tunika nebo plášť, delší než spodní *kuttónet.* Natahovala se přes hlavu. [Ex 28,31nn]. Nosili ji kněží [Ex 28,31nn], králové [1S 24,4n], proroci [1S 28,14], hodnostáři a bohatší lidé [Jb 1,20 »roucho«], někdy i mládež [1S 2,19 »sukničkа«], nejde-li tu už o odznak kněžského dorostu. Kde je zmínka o dvou sukních [L 3,11], myslí se jednou rozhodně *m^{e}'íl.* Cestovatelé v době Ježíšově nosili obyčejně dvě sukně. Ježíšovým učedníkům to bylo zakázáno [Mt 10,10; L 9,3].

4. *Simlá,* obyčejný zevní oděv, skládající se ze čtyřrohého volného plaidu nesešívaného, na rameni spínaného sponou. V noci nahrazoval přikrývku [sr. Ex 22,26n] a dalo se ho použít i jako nůše [2Kr 4,39]. Ve čtyřech rozích tohoto oděvu nosili Izraelci prýmy [třapce Dt 22,12], aby se tak lišili od pohanů [Mt 23,5 »podolek«]. *Simlá* je překládáno brzy oděv [Gn 9,23], brzy roucho [Sd 8,25], brzy šaty [Ex 12,34], brzy sukně [2Kr 4,39].

5. *Mitpachat* jistý druh šály, výhradně ženský šat [loktuška Rt 3,15; Iz 3,22].

6. *R^{e}dída,* rouška, svrchní šat žen [Iz 3,23; Pís 5,7], domácí oblek.

Odhnísti se [stč. = hnětením odloučiti, otlačiti]. Hebr. *básak* se čte pouze v Dt 8,4 a Neh 9,21. Překládá se obvykle otéci, naběhnouti, rozbolavěti, což by se stalo, kdyby sandály popraskaly nebo byly prošlapány [sr. Dt 29,5].

Odhrožovati [Ezd 4,4] = odstrašovati.

Odcházeti, odejíti. »O. po bozích cizích« je term. techn. pro odpadlictví od Hospodina. Míněna jsou tu procesí za modlamj [Dt 4,3; 6,14; 28,14; Sof 1,6 sr. Gn 4,16; Ž 53,4; 78,57; Jr 5,23; Mal 3,7; ale také J 12,11; 6,66n; Ju 11]. »O. podle způsobu všech lidí« = zemříti [Joz 23,14; 1Kr 2,2; sr. Jb 36,20; Kaz 5,15; Iz 57,1]. I Ježíš svou smrt nazývá odchodem, ale je si vědom, že odchází k Otci [J 14,3; 16,7] a že jeho spasitelné dílo bude pokračovat [J 14,3]. »O. za ziskem« [Ez 33,3] = hnáti se po zisku. »O. po těle cizím« [Ju 7] = smilniti.

Odchod ve smyslu smrt [2Pt 1,15]. Téhož řeckého výrazu je užito v L 9,31, kde Kral. mají: smrt.

Odchovati = kojiti, odkojiti [Ex 2,7.9; 1S 1,22], odstaviti, t. j. pečovati o dítě tak dlouho, až může býti odstaveno [1Kr 11,20], vychovati [Oz 9,12]. V každém z těchto případů je užito jiného hebr. významu.

Odíti (se) *Oděnί, *Oděv.

Odiva [stč. = div, podívaná]. Na odivu = veřejně, provokativně [Nu 25,6], ale také »na posměch«, doprovázený hvízdáním a pískáním [Jr 18,16; 19,8; 25,18]. V NZ je příslušný řecký výraz u Mt 1,19 přeložen: »v lehkost uvésti«, t. j. vydati veřejné pohaně při soudním projednávání. Ko 2,15 mluví o tom, že Bůh vítěznou smrtí Kristovou, jež končila vzkříšením, »vedl na odivu«, t. j. vydal veřejnému posměchu nepřátelské mocnosti, jež se domnívaly triumfovat nad Kristem.

Odjití [Sk 20,29], odchod, odcestování.

Odkrýti 1. o nahotě [Lv 20,11; Dt 22,30; Jr 13,26; Ez 16,37; 23,10]; 2. o hlavě [Lv 21,10; Nu 5,18; Iz 47,2]; 3. o hříchu ve smyslu odhaliti, vyjeviti [Jb 20,27; Pl 4,22; Oz 2,10].

Odloučiti = odděliti [Gn 30,35; Iz 30,22; 56,3; Ř 8,35.39].

Odloučiti se = odděliti se [Jr 6,8; Ez 23,18.22].

Odložen, odložený, odložiti. Tato slova mají v bibli různý význam. Chleby odložené [1S 21,6], t. j. vzaté ze stánku, když na jejich místo byly položeny čerstvé. – Ve smyslu odstraniti, opustiti [Ez 45,9; Jb 27,5]. – Sporný je význam Ž 88,6. Hebr. výraz, který tu Kral. překládají »odložen«, znamená »svobodný, osvobozený od daní a závazků« [sr. 1S 17,25]. Smysl je snad ten, že s mrtvým už nemá Bůh co dělat, je pro něho vyřízen. Na něho už nemyslí.

V NZ jde ve 2Tm 4,8 o korunu [věnec] spravedlnosti, která čeká na Pavla v den posledního soudu, protože je pro něho připravena od Boha a tudíž naprosto jistá [sr. Ko 1,5]. Ve smyslu »určeni« v 1Pt 2,8. Žilka překládá: »Narážejí naň [na kámen, Krista], protože nevěří slovu; k tomu byli také určeni«. »– 2Pt 3,7 mluví o nebesích a zemi, jež jsou pthesaurovány«, uloženy, schráněny pro oheň posledního soudu.

Odměna. Mt 16,26 [= Mk 8,37] myslí na výkupné$_e$ náhradu, směnu za člověka [sr. Jb 28,15; Ž 49,8] a zdůrazňuje svrchovanou vážnost Božího soudu, jemuž propadne celý člověk [sr. L 9,25], nerozhodne-li se zapříti sebe a jíti za Kristem. Pak už nebude možno dáti žádné výkupné. Ostatní místa, jež mluví o odměně, najdeš v hesle *Odplata.

Odměniti se = splatiti [1Te 3,9].

Odměnný = vzájemný [1S 20,17].

Odmítati. Ve smyslu odstraniti, odkliditi [Ž 119,119]; ve smyslu: zříci se, odřeknouti se [2K 4,2, kde Žilka překládá: »Zříkáme se tajností, za které se lidé stydí«. Hejčl-Sýkora: »Odřekli jsme se nečestného tajnůstkářství«].

Odmladnouti, státi se svěžím [Jb 33,25]. U Mt 24,32 [= Mk 13,28] je tak přeloženo řecké slovo, jehož se užívá o změkčených pupencích před vyražením do listu. Žilka překládá: »Když jeho větev už šťavnatí«. Hejčl-Sýkora: »Když jeho ratolest již omládne«.

Odmluviti = přestati mluviti, domluviti [Jb 21,3; 42,7; Mk 16,19].

Odolamitský *Híra, *Adulam.

Odpírati = stavěti se na odpor. Ježíš Mt 5,39 žádá na učednících, aby »neodpírali zlému«, t. j. člověku, který je udeří ve tvář, odejme majetek v soudním sporu podle Mt 5,40 [podle L 6,29 jde snad o lupiče] nebo nutí k nějaké službě. Ve všech těchto případech dává Ježíš svým učedníkům pokyn, aby učinili více, než se zlý odvažuje žádat. Uvážíme-li, že všecky tyto případy se týkají toho, kdo nám osobně ukřivdil, komu stojíme tváří v tvář jako osobnímu nepříteli, snadno se uvarujeme domněnky, že Ježíšovi jde o odpírání jakémukoli zlu. Jde o zlého člověka, který mne osobně napadl a kterého jako učedník Ježíšův mám povinnost získat a při tom se osvědčit jako ten, který se pro Ježíše a jeho spasitelnou moc dovedl zříci všeho, i svého práva a svého já, a tak nabyl naprosté nezávislosti a svobody na vnějších věcech. Tím, že neodpírám zlému člověku, odzbrojuji jej. Zlo se tím odhalí v plné nahotě a snad tím přivedu protivníka k poznání hříchu. Je to poslední a nejúčinnější prostředek k vyburcování jeho svědomí [sr. Mt 18,15nn, kde jde o nápravu, získání člena církve]. Ježíš sám naplnil příkaz »neodpírejte zlému« svou smrtí na kříži, jež se stala spasitelnou mocí. Tak se stává neodpírání zlému u učedníků Kristových spoluúčastí na jeho utrpení. Nikoli právo, ale získávající láska má být normou jednání těch, kteří uvěřili v Krista [Ř 12,21].

Odplata. Víra v osobního spravedlivého Boha, který řídí svět a je ručitelem za spravedlnost ve světě, silně podepřela u starých Izraelců přesvědčení, jež můžeme pozorovati u všech starověkých národů, že mezi činy člověka a jeho životními osudy je příčinná souvislost. Od samého počátku se shledáváme v bibli s vírou v odplatu [Dt 7,10; 32,41; Sd 1,7; Rt 1,7; Ž 54,7; 63,13; 79,12; Př 13,13 a j.] jak pokud jde o jednotlivce, tak pokud jde o národy a jejich dějiny. Bůh nezapomíná na

křivdy [Gn 18,20nn; 19; Sd 9,23nn] a provinění a odpor proti jeho úradkům [1S 15,1-3]. Celé vypravování o lidském pravěku [Gn 2,4-11,9] je postaveno pod zorný úhel odplaty za neposlušnost. Při tom Boží odplata nezasahuje pouze vinníka, ale všecky, kteří jsou s ním spojeni až do třetího a čtvrtého pokolení [Ex 20,5]. Myšlenka o-y má podtrhnout závažnost hříchu a víru v mravní řád světa, jehož Bůh je vládcem [Jr 51,56; Ez 17,19; 22,31].

Zvláště u proroků, kterým byla zjevena svatost Boží [Iz 6,5], je přesvědčení o o-ě za hřích tak silné, že předpovídali Boží soud nejen nad Izraelem, ale nad všemi národy [Am 1,3-2,16]. Ani myšlenka vyvolení lidu nezjasnila očekávání této chmurné budoucnosti. Právě naopak: proto, že Bůh vyvolil Izraele a má k němu osobní poměr, musí jej trestati ze všech jeho nepravostí [Am 3,2; 5,11nn; 8,7]. Poslušnost nebo neposlušnost rozhoduje o budoucnosti jednotlivců i národů.

Ovšem, s myšlenkou o-y je zvláště u proroků pozdější doby spojena i myšlenka slitování a odpuštění u těch, kteří se odvrátí od zlého [sr. Gn 3,17-19 s Ž 128,2; Gn 3,16 s 1Tm 2,15]. Už Ez 20,6 mluví o Božím milosrdenství nad tisícerem pokolení těch, kteří ho milují a ostříhají jeho přikázání. Zvláště proroci Jeremiáš [Jr 18,1-8] a Ezechiel se zabývali otázkou kolektivní odplaty, na kterou naráží už Gn 18,25. Ez 18,20 dochází k závěru, že »duše, kteráž zhřeší, ta umře. Syn neponese nepravosti otcovy, aniž otec ponese nepravosti synovy«. Kající hříšník má naději [Ez 18,21nn]. Bůh nemá zalíbení ve smrti hříšníka, ale chce, aby se obrátil a byl živ [Ez 33,11].

Na druhé straně rostla také myšlenka na Boží odměňování těch, kteří se ho bojí [Gn 26,4n; Ex 19,5.8; 15,25n], zvláště v okruhu Deuteronomia [kap. 28 sr. Lv 26] a knih Paralipomenon, jež jsou psány s hlediska odměny za dobré a odplaty za zlé [sr. Př 11,21. 31; 19,17; 26,27; Ž 1; 11,5-7; 34,17nn; 37, 25nn; 112]. Někde to vypadá dokonce tak, jako by vše záleželo na člověku, jak s ním Bůh musí jednat. Bázeň Boží se mohla stát prostředkem k dosažení pozemského blaha [Jb 1,9]

Proti tomuto pobloužení bojuje kniha Jobova, která dovozuje, že Boží jednání s člověkem nelze měřiti podle schématu hřích-odplata, pobožnost-odměna, nýbrž že je nutno mlčky podrobit se svatému a svrchovanému Bohu. A Ž 73,25n dochází k závěru, že obecenství s Bohem je víc než jakákoliv odplata na nebi nebo na zemi, zatím co Kaz 8,14 se resignovaně smiřuje s očividnou skutečností, že to na světě nechodí podle lidských přání a lidských měřítek spravedlnosti.

V době pozdního židovství si z tohoto problému pomohli tak, že o-u přesunuli z tohoto pozemského života do života budoucího, který začne zmrtvýchvstáním a soudem. Tehdy odmění Bůh zásluhy zbožného člověka a odplatí bezbožníkům [sr. Dn 12,1nn]. Zvláště knihy Enochova a 2 Ezdrášova staví na lidských zásluhách, jež v mesiášském království budou připočteny k dobru přes to, že některé rabínské spisy vyzývají, aby člověk nepracoval pro Boha jako otrok, jenž počítá s odměnou. Ale tyto ojedinělé hlasy nezmohly veřejné mínění, že Bůh je zde k tomu, aby spravedlivě odplácel dobré nebo zlé činy člověka podle zásluhy. Při tom však židovství nikdy nedospělo k jistotě spásy, protože neznalo milost Boží a nedovedlo na ni spolehnout.

V NZ se také shledáváme s myšlenkou odplaty. Tak na př. Mt 6,19-21 [= L 12,33n] mluví o pokladu, uloženém v nebi, který jednou bude vyplacen zvláště tomu, kdo se i v pronásledováních osvědčí jako věrný učedník Ježíšův [Mt 5,12 = L 6,23] nebo pro Ježíše se dovede vzdát svého majetku ve prospěch chudých [Mk 10,21 = Mt 19,21 = L 18,22]. Mnohá podobenství a různé výroky ukazují týmž směrem [Mt 20,1-16; 24,45-51; Mk 9,41; 10,28 sr. Mt 19,27n; 5,46; 6,1.2.5.16; 10,41n; L 6,35], při čemž o. je chápána buď jako odměna za určité počínání [Mt 6,14; 10,32.39; Mk 9,41nn] nebo náhrada za to, co bylo ztraceno [L 14,8-11]. O. je ve všech těchto případech táž [království nebeské, Mt 20,9nn]. Na této zemi je ovšem učedníkům uložen boj a utrpení [Mk 8,34nn] až na jedinou výjimku Mk 10,29n, podle níž věřící najdou náhradu v církvi, která je předjímkou a závdavkem království nebeského, jež jednou přijde s posledním soudem a s konečnou odplatou za dobré i zlé [Mt 7,2; 10,28; 11,20-24; 13,40n; 18,8n.23.35; 23,37-39; 25,31-46; Mk 12,9; L 13,1-5; 16,9].

Ježíš však a evangelia nepřijímají židovský názor o záslužnictví, jež by se dalo vyjádřiti slovy: »Jaký čin, taková odměna«. Neboť spravedlivá o. by znamenala jen odsouzení, protože jediný, kdo je dobrý, je sám Bůh [Mk 10,18. 26n sr. Ř 3,22-24]. Bůh jim není jen spravedlivý soudce, ale také milosrdný, milostivý, štědrý Otec [Mt 6,1.4.6.18; 25,34], který ovšem od člověka žádá poslušnost a věrnost, ale odměňuje nikoli podle zásluhy, nýbrž podle své neskonalé milosti a dobroty, takže jeho odměna je nesrovnatelná s lidským počínáním [Mt 25,21.23 sr. 24,47; Mk 10,29n; L 6,38]. Lidem ovšem, kteří by rádi měřili přesně podle zásluhy, je tato velikost Boží dobroty nepochopitelná a provokující, jak ukazují podobenství o dělnících na vinici [Mt 20,1-16] a o marnotratném synu [L 15,28-32]. Právě tato podobenství překonávají všecko lidské záslužnictví evangeliem o nezasloužené lásce Boží, jež ve své svaté svrchovanosti přijímá a odměňuje každý, byť nedokonalý projev lidské poslušnosti. Bůh je Pánem, vůči němuž všecky právní nároky na odměnu Ježíš odmítá [L 17,7-10]. Bohu se člověk nemůže ničím odplatit [sr. Ž 116,12n, kde jedinou »odplatou« je vzít kalich mnohého milosrdenství Božího]. Sloužit Bohu je prostou povinností bez ohledu na odměnu. Při tom však Ježíš vy-

zdvihuje, že se »zalíbilo Otci dáti vám království« [L 12,32]. Tak nesmírný dar si nelze ničím zasloužit ani vysloužit. Kdo se o to pokouší, nepochopil velikost nezasloužitelné Boží dobroty a sebe sama z ní vylučuje. Proto Ježíš blahosloví chudé duchem, kteří si jsou vědomi toho, že nic nemohou dát, protože nic nemají [Mt 5,3], a děti, které si dají dát království Boží [Mk 10,15]. Nesmíme také zapomínat na to, že všecka křesťanova mravnost plyne z jeho členství v království Božím, jež se v Kristu vlomilo do světa [Mt 12,28], že tedy učedník Ježíšův žije ze síly, jež mu byla dána, takže myšlenka zásluhy je vyloučena.

Tato skutečnost byla propracována zvláště u Pavla, který sice užívá židovské terminologie o odměně a odplatě [Ř 2,1-11; 14,10nn; 2K 5,10; Ga 6,7n; Ef 6,8], o kterou sám usiluje [1K 9,24-27; 2K 5,9] a jiné k témuž úsilí vyzývá [F 1,10], ale jeho učení o *ospravedlnění vylučuje všecko zásluhnictví, takže očekává »odplatu podle milosti«, ne podle dluhu [Ř 4,4]. Neboť křesťan podle Pavla žije silou nové skutečnosti [Ko 1,13], jež byla dána Ježíšovou smrtí a zmrtvýchvstáním a projevuje se Duchem svatým, z něhož plyne všecka křesťanská mravnost jako charisma [Ga 5,22; F 2,13; Ko 1,22]. Tím je jakákoliv myšlenka na zásluhu vyloučena [F 4,13 sr. 1K 15,10] a všecka chlouba vyprázdněna [Ř 3,27]. I věčný život je milost Boží [Ř 6,23]. To však nikterak nevylučuje křesťanovo úsilí žít vírou opravdu v poslušnosti a v síle Ducha. Podle tohoto úsilí, podle ovoce Ducha, bude křesťan souzen [1K 3,13nn;Ko 1,10; 1Te 1,3 sr. Ř 3,8; 6,1; Ef 4,25; 5,8n]. Přesto však křesťan může nadějně očekávat soud a může mít jistotu, že se stane dědicem království Božího [1K 15,50; Ga 5,21] a slávy Kristovy [Ř 8,18; Ko 3,4], protože už nyní je omilostněným dítětem Božím [Ř 5,9n; 8,31-39 sr. F 1,6; Ef 2,5], vyvoleným dokonce »před ustanovením světa« [Ef 1,4.11] a vybaveným závdavkem budoucího dědictví [Ef 1,13n]. Ale právě proto spása není ze skutků a nemůže být jimi zasloužena [Ef 2,8; 2Tm 1,9; Tt 3,5].

Ještě důkladněji než u Pavla je vymýcen u Jana každý náznak, že by bylo možno dosáhnouti nějakých statků od Boha jako odměnu za záslužné počínání na zemi. Život věčný je už v předjímce obsahem pozemského života znovuzrozeného věřícího [J 6,39n; 47,50; 8,51; 11,25], styku s Bohem se nelze dopracovat vlastním úsilím [J 6,44 sr. 3,3.6]. Vše, co věřící koná, je z darované moci Boží [J 1,12.16 sr. 1J 2,6.11], protože jen ten, kdo se z Boha narodil, je schopen »činiti spravedlnost« [1J 2,29] a ani jinak činiti nemůže [1J 3,9n; 5,18]. Také soud a odsouzení začínají na této zemi [J 3,18] pro toho, kdo neuvěřil v Krista, a poslední soud bude jen závěrečným aktem tohoto stálého soudu, který nastal příchodem Ježíšovým [J 5,29nn.40; odsouzení Zj 11,18; 14,10.15nn; 16,1nn. a j. plná blaženost Zj 2,7. 10.17.26; 3,4nn. 10.12.20; 7,15nn. a j.]. Při takovém pojetí je každá myšlenka na nějakou zásluhu vyloučena, i když ve Zjevení jsou zdůrazňovány »skutky« [Zj 2,9; 20,12n; 22,12 sr. 14,13] zvláště učedníků [Zj 7,9-17; 15,2-4] a asketů [Zj 14,4], kteří vytrvali ve věrnosti [Zj 2,13; 13,10]. Ale ani ve Zjevení nejde o záslužnictví a nějakou vysloužnou odplatu, nýbrž o veřejné přiznání Boží k těm, kteří byli zaneseni do knihy života od ustanovení světa [Zj 17,8] za kněží a krále [Zj 1,6; 5,10], i když toto jejich poslání na světě bylo skryté.

Ani v poapoštolských spisech nz nejde o záslužnost v židovském slova smyslu, i když je v nich hojněji než ve spisech apoštolských užito židovské terminologie, připomínající schéma: zásluha-odměna, zvláště tam, kde jde o výzvu k věrnosti a vytrvalosti uprostřed pronásledování. Tak ve Sk 10,42; 17,31; 24, 15.25 se mluví o posledním soudu, ale věřící, jež popisují Skutky, jsou živi z daru Ducha sv. [Sk 1,5; 2,1nn; 5,32; 8,15; 15,8; 19,1-6], takže ani tu nelze počítat na nějaké zásluhy. »Dílu s posvěcenými« lze dosáhnouti jen věrou [Sk 26,18]. I když epištola k Židům hrozí soudem odpadlým křesťanům [Žd 10,27.29] a věřícím a věrným slibuje odpočinutí Boží [Žd 4,3], spásu Boží [Žd 9,28] a království Boží [Žd 12,28], přece jen ví, že křesťan žije »Duchem milosti« [Žd 10,29] a »mocí věku budoucího« [Žd 6,5], takže jen na základě této nepochopitelné milosti může vybízet čtenáře k smělému doufání [Žd 4,16; 10,19nn]. Ani Jakub, u něhož by se daly očekávati židovské tendence, když zdůrazňuje skutky a povzbuzuje vyhlídkou na »korunu života« [Jk 1,12] a zdědění Božího království [Jk 2,5], nezapomíná, že základním předpokladem všeho křesťanského života je znovuzrození »slovem pravdy« [Jk 1,18] a že skutky jsou jen důsledkem živé víry [Jk 2,14-17], jež se osvědčuje nejen v pravé modlitbě [Jk 1,6], ale i v radosti z utrpení [Jk 1,2n] a v kázni jazyka [Jk 3,1nn]. Jakubovi jde o víru ve skutcích. Jen v tichosti vsáté slovo může spasiti duše [Jk 1,21] skrze Ducha, přebývajícího ve věřících [Jk 4,5]. Tím je i u Jakuba přemoženo židovské skutkaření. Podobně je tomu i 1Pt, 2Pt a Ju, jež vyzývají čtenáře k věrné vytrvalosti v době pronásledování a bludařských nebezpečí odkazy na budoucí slávu [1Pt 1,7.11; 4,13; 5,1], požehnání [1Pt 3,9], povýšení [1Pt 5,6] a nového nebe [2Pt 3,13]. Ale i tu jde o »znovuzrozené« [1Pt 1,3; 2,2], »povolané« [1Pt 3,9], čímž je všecka zásluha v židovském slova smyslu zbavena účinnosti. 2Pt 1,3n výslovně zdůrazňuje, že vše, což přísluší k životu a pobožnosti, nám bylo z božské moci darováno, což právě věřícím umožňuje, aby se snažili o bezúhonnost [2Pt 3,14]. Ju 20n pak ukazuje, že víra, Duch sv. a láska Boží. jsou zárukou věčného života.

Mluví-li tedy NZ o odplatě, vypůjčuje si jen formu židovského myšlení, ale naplňuje ji takovým obsahem, že toto myšlení překonává. [Podle H. Preiskera v TWNT, IV]. *Mzda.

Odpočinouti, odpočinutí, odpočívati. Tyto výrazy mají v bibli několikerý význam. Především může jít o oddech od práce, ustání od díla, ustání od námahy [Mk 6,31; 14,41; L 12,19; Zj 4,8; 14,11], Tak čteme o Bohu, že odpočinul sedmého dne [Gn 2,2], čímž je odůvodněna *sobota, den odpočinku i pro člověka [Ex 20,11; 31,17; 35,2] a zvíře ve službách člověka [Ex 23,12] a »sobotní odpočinutí« každého sedmého roku [Lv 25,4]. S tím souvisí odpočinutí ve smyslu osvěžení [Gn 18,4; Ž 55,7; Př 29,17], takže Kral. totéž slovo, jež znamená o-i, překládají také potěšiti [1K 16,18], občerstviti [Fm 7,20], počerstviti [2K 7,13]. Odpočinouti může znamenat také čekati, posečkati [Zj 6,11].

Velmi často se mluví o o-í ve smyslu klidu, pokoje od nepřátel [Ex 33,14; Dt 3,20; Joz 1,13-15; 21,44; 2S 7,11; 1Kr 8,56; 1Pa 22,9. 18; 2Pa 14,6]. Hospodin je původce tohoto odpočinutí [Ex 33,14], které má Izrael zaslíbeno v zemi Kananejské [Dt 12,9], bude-li poslušen [Dt 28,58-68; Ž 95,11; Neh 9,28; Jr 6,16]. »Zaslíbená země« se stala symbolem o-í i tehdy, když jí bylo dosaženo a ukázalo se, že Hospodin pro hříchy lidu o-í odepřel. Proroci očekávají novou zaslíbenou zemi [Iz 14,1-3; Jr 31,1-9; Ez 34,11-15. 22-31].

O-í může znamenat i klid srdce [Jr 45,3], zbaveného úzkostí a strachu, jejž marně hledají bezbožní [Iz 57, 20n] a jemuž se vzpírají [Iz 28,12]. Někdy pak o-í je označením smrti [Jb 3,13-17; Iz 57,2]. Jindy se mluví o o-í jako o místě přebývání, pobytu, domova [Gn 49,15; Rt 3,1; 1Pa 28,2; Iz 11,10; 66,1 sr. Sk 7,49]. Sión je místem o-í pro Hospodina [Ž 132,8-14]. Jde tu o protiklad ustavičného putování po poušti [Nu 10,33-36]. Chrám byl postaven mužem pokoje, Šalomounem [1Pa 22,9]. Praví-li se o někom, že na něm o-l duch [Hospodinův] nebo pokoj, znamená to, že na něm spočinul na čas nebo trvale [Nu 11, 25n; Iz 11,2; L 10,6; 1Pt 4,14].

V NZ slibuje Ježíš o-í duším těch, kteří přijdou k němu, stanou se jeho učedníky [vzíti jho = stát se učedníkem] a budou se od něho jako tichého a pokorného srdcem učit [Mt 11,28.30 sr. Jr 6,16]. Jde tu o výsledek spasitelného díla Kristova, jež přináší nejen o-í od marného usilování o vlastní spravedlnost na základě předpisů Zákona [pracující a *obtížení], ale i ukojení hladu duše. Přítomnost království Božího v Ježíši Kristu činí z přikázání nikoli břemeno, ale »rozkošné jho«.

Také Žd 3,7-4,11 popisuje spásu, jež přišla v Kristu, pojmem o-í. Rozkaz, který byl dán Jozuovi [Joz 1,13], aby vedl Izraele do zaslíbené země, do odpočinutí, nebyl uskutečněn vstupem Izraelců do Kanánu pro nevěru [Ž 95,8-11]. Splnění tohoto rozkazu zůstalo novému Jozuovi-Ježíšovi, jenž měl uvésti nový lid Boží k nebeskému Jerusalemu [Žd 12,12; sr. 11,10.16], v němž je skutečné o-í Boží, připravené od ustanovení světa [Žd 4,3nn]. Kristus to skutečně učinil. Pro člověka přišlo nové »dnes« [Žd 3,7.13.15; 4,7n] a jeho povinností je »snažit se vjíti do tohoto o-í« [Žd 4,11], neopožcjovat se a nedat si překážet nedověrou. O-í tu má tentýž smysl jako v Mt 11,28-30, ale je chápáno eschatologicky v plném významu slova. Jde nikoli jen o přítomný klid a uspokojení hladu duše, ale o »svátek lidu Božího« [Žd 4,9], o konečný cíl vyvolených [sr. Zj 14.13].

Odpolu, stč. = na polovic, zpola [Neh 13,24; L 10,30].

Odpor, odporný, odporovati. Tak překládají Kral. několik hebr. a řeckých výrazů, jejichž slovesný význam je zápasiti, bojovati [Gn 30,8 sr. Sk 5,39; Ř 7,23], příti se [Jb 13,6; Ž 38,15], hádati se [Iz 45,9; Jr 12,1; Oz 2,2] a j. V 1Tm 6,20 jde o protimluvy, spory gnostického učení. »Na odpor« = naopak [1Kr 13,21], vzpurně [Pl 1,18], proti [Ř 16,17; 1Tm 1,10]. »Odporný« = naproti postavený, protivící se, protivný, vzpurný, bezbožný [2S 19,22; Ž 5,11; 139,24 a j.], opačný [Mt 14,24; Sk 27,4], zvláště o skutečnostech, jež stojí proti sobě v nesmiřitelném protikladu jako na př. tělo a Duch [Ga 5,17], tedy nepřátelský [Ko 2,14], nevraživý [1Te 2,15], odbojný [Sk 5,39, kde řecké sloveso mluví přímo o bojování proti Bohu]. Odporující = potírající, bojující proti [Ř 7,23]. Odporování = odpor, vzpoura [Ju 11].

Odpouštěti, odpustiti, odpuštění. Ve SZ máme tři hebr. výrazy, jež Kral. tak překládají: *kipper* [znamenající pravděpodobně »přikrýti«, které Kral. překládají *očistiti Dt 21,8; Ž 65,4, odpouštěti Ž 78,38; shladiti = zahladiti, vymazati Jr 18,23, býti milostiv Ž 79,9 a j.], *násá'* [= zdvihnouti, nésti, na př. nepravost, Ex 28,43; Nu 14,33; Kral. překládají odpouštěti Gn 50,17; Ex 34,7; Nu 14,18; Ž 32,5; Iz 2,9, prominouti Oz 1,6, zprostiti Iz 33,24 a j.] a *sálach* [kmen nejistého významu, souvisící snad s ass. pokropiti, skropiti. Jde o naprosté prominutí Jr 31,34; 33,8. Kral. překládají odpustiti Nu 30,6; Dt 29,20; 1Kr 8,50; Jr 5,1; 50,20, býti milostiv Ex 34,9; Jr 31,34, nevážiti 2Kr 5,18 a j.]. Všech tří sloves je užíváno v přeneseném slova smyslu o odstranění hříchu, který je buď přikryt [sr. Ž 32,1; 85,3, kde je užito slovesa *kissá* = přikrýti], vymazán [Kral. hebr. výraz *máchá* překládají shladiti = zahladiti Iz 43,25; 44,22; sr. Ž 51,3.11], takže netvoří překážku mezi Bohem a člověkem, nebo je prostě prominut. Prvního *[kipper]* a třetího *[sálach]* z těchto výrazů se užívá jen o Bohu [2Pa 30,18; Ž 78, 38], druhého o Bohu i o člověku.

SZ je vcelku přesvědčen, že Bůh je Bohem odpouštějícím [Ž 65,4; 78,38; 103,3.8-14; Jr 36,3; Mi 7,18], jehož milosrdenství se lze dovolávat [Neh 9,17; Ž 79,9]. I Kain ví o tom, že Bůh odpouští, ale domnívá se, že jeho nepravost je neodpustitelná [Gn 4,13]. Ž 103,3 [sr. Ž 107,17.20; Oz 14,4] srovnává odpuštění s uzdravením, Ž 103,12 se vzdálením nepravostí [sr. Iz 38,17]. Jedinou podmínkou od-

puštění je modlitba za ně a pokání v podobě rozhodnutí napraviti hříchy [Joz 24,19n; 1Kr 8,35.49; Jr 5,1], návratu k Bohu [2Pa 7,14; Ž 86,5; Př 28,13 sr. Oz 6,1]. *Oběti byly symbolickým doprovodem odpuštění, jehož bylo dosaženo pokáním. Tentýž význam měla náhrada způsobené škody člověku. Byl to symbolický výraz pokání [Lv 6,2-7]. Tak učil obřadní zákon vážně počítat s hříchem. Proto proroci tak nesmlouvavě vystupovali proti obřadům, za nimiž nebyla změna srdce. V NZ jsou výrazy o. překládána tři řecká slovesa a jejich odvozeniny: *apolúein* [původně o kultickém umývání, očišťování, L 6,37], *charizesthai* [= býti milostiv, milostivě darovati, 2K 2,7.10; 12,13; Ef 4,32; Ko 2,13; 3,13] a *afinéai* [= odeslati, propustiti, dovoliti, opustiti, upustiti od něčeho, nechat na pokoji, prominouti. Mt 18,27.32; Mk 2,5nn a j.]. Nejčastěji je tak přeloženo toto poslední slovo a příslušné substantivum. Jde téměř vždy o o-í Boží. I NZ je přesvědčen, že člověk je odkázán na toto odpuštění [Mk 1,4], bez něhož nemůže před Bohem ostát [Sk 8,22; Jk 5,15]. Tohoto o-í dosáhne tenkrát, prosí-li za ně a je-li sám ochoten odpustit [Mt 6,12. 14n; 18,21-35; Mk 11,25; L 17,3n]; jinak řečeno: uzná-li sám nad sebou platnost Božího soudu ve vyznání hříchů [Sk 19,18; Jk 5,16; 1J 1,9 sr. Mk 1,5] a pokání [L 24,47; Sk 2,38; 5,31; 8,22; Žd 6,1.6]; NZ se liší od SZ a židovství tím, že se mu o-í stalo jistotou v Ježíši Kristu. Ježíš sám jako representant Boží [Mesiáš] odpouštěl hříchy k údivu a pohoršení farizeů a zákoníků [Mk 2,5nn] a nz církev zvěstovala o-í skrze něho [Sk 13,38], v jeho jménu a pro jeho jméno [L 24,47; Sk 10,43; 1J 2,12], z jeho pověření [Mt 16,19; 18,18; J 20,23]. Ujištěním o tomto o-í byl křest [Sk 2,38] a Večeře Páně [Mt 26,28]. O-í souvisí těsně se smrtí Ježíše Krista [Ef 1,7; Ko 1,14 sr. Žd 9,22], jímž se vlomilo do tohoto světa království Boží s jeho dary, z nichž o-í zaujímá přední místo [L 1,77nn; 4,18]. V tom smyslu je o-í veličinou eschatologickou. Pavel nahrazuje výraz odpuštění, jenž se u něho vyskytuje pouze několikrát [Ř 3,25; Ef 1,7; 4,32; Ko 2,13; 3,13 a sz citát Ř 4,7], pojmem *ospravedlnění, Žd také pojmem *očistiti a *posvětiti, Jan také pojmem *slitování [1J 2,2; 4,10] a j. Tyto všecky pojmy ukazují a odkazují na čin Boží v Ježíši Kristu, který obnovuje celého člověka. Ovšem, na Boží odpuštění se nesmí spoléhat v tom smyslu, že by se tím oslaboval a znevažoval zápas proti hříchu a pokušení. Proto NZ obsahuje také výstrahu, že je také hřích, který nebude odpuštěn. Je to rouhání proti Duchu svatému [Mt 12,31n; Mk 3,28-30 a L 12,10. *Hřích. Nový Zákon 2]. Také 1J 5,16 mluví o hříchu k smrti, t. j. o zatvrzelosti, jež umrtvuje člověka tak, že není schopen pokání. Bez pokání pak není odpuštění možné. Kdo se pak vzepře Duchu sv., není schopen pokání. Ježíš vyzývá učedníky, aby odpouštěli vždycky bez jakéhokoli omezení, je-li přítomna ochota k pokání [Mt 18,20nn; Mk 11,25n; L 6,37; 7,47; sr. Ef 4,32; Ko 3,13].

Odpověď ve smyslu obrana, apologie [1K 9,3 sr. F 1,17; Kral. mají ve 2K 7,11 »omluvu«, F 1,7 »obraňování« (= obrana), 1Pt 3,15 »vydání počtu« (=hájiti se)].

Odpovídající se soudem, t. j. s úsudkem [Př 26,12]. U Mal 2,12 jde o učitele a žáka [Kral. »bdící a odpovídající«].

Odpovídání v 2Tm 4,16 ve smyslu obhajoba.

Odpovídati ve smyslu hájiti se, L 12,11; 21,14; Sk 24,10 mají Kral. o., Žilka dnes srozumitelněji »hájiti se«; ve Sk 19,33 mají Kral. »dáti zprávu« = hájiti se, pronésti obhajovací řeč. Totéž řecké slovo překládají Kral. vymlouvati se [Ř 2,15; 2K 12,19].

Odpuštění. *Odpouštěti.

Odřezati ve smyslu odstraniti J 15,2, V Ga 5,12 je užito jiného řeckého slovesa [*apokoptein*], jež znamená vyklestiti. Pavel tu mluví o těch, kteří znepokojují sbor požadavkem obřízky i pro bývalé pohany, s takovým rozhořčením, že volá: »Kéž by se dali ti, kdož vás uvádějí ve zmatek, i vyřezati!« [Hejčl-Sýkora]. Nejde tu jen o odloučení od sboru, jak se domnívali reformační vykladači [i Žilka překládá: »Ať se sami odříznou!«], nýbrž o to, že obřízka bývalého, v Krista Ježíše uvěřivšího pohana je v očích apoštolových stejným odloučením od pravého lidu Božího, jakým by bylo vykleštění, které podle Dt 23,1 vylučovalo ze shromáždění. K porozumění toho je třeba vědět, že v Galatii byl rozšířen kult bohyně Gybely, v němž sebevykleštění tvořilo vrcholný akt odevzdání božstvu.

Odsouditi, odsouzení. *Souditi, soud. *Potupovati.

Odstoupení = odpadnutí, odvrácení ve smyslu politickém i náboženském [sr. Dt 11,16; 1S 12,20; Ž 119,118; Jr 2,19; 17,5; 32,40; Žd 3,12]. 2Te 2,3 předpovídá, že s příchodem nebo před příchodem »člověka nepravosti« nastane úplný odpad některých křesťanů od víry ke lži a nespravedlnosti [2Te 2,11n sr. Mt 24,11n; L 8,13],

Odstup to! Významem totéž, co naše »Bůh chraň! Bůh uchovej!« »To není možné!« »Naprosto ne!« [Gn 18,25; 44,17; Joz 22,29; 1S 14,45; 2S 20,20; Mt 16,22; L 20,16; 1K 6,15; Ga 3,21; 6,14]. Jindy je tentýž řecký obrat v Kral. bibli přeložen prostým »Nikoli« [Ř 3,4.6.31; 6,2.15; 7,7.13; 9,14; 11,1.11; Ga 2,17]. Bývá to po pravidle v takových místech epištol, kde apoštol prudce odmítá zdánlivě správné, ale ve skutečnosti zcela zvrácené důsledky z některé své věty.x x

Odstupovati. *Odstoupení.

Odsuzovati. *Souditi.

Odtahovati, stč. – protahovati, odkládati [Dn 2,8].

Odtrhnouti se [od města] = vzdáliti se [Sd 20,31; 1S 20,29], vzbouřiti se, odstupovati

[1S 25,10], oddělovati se, tvořiti sekty [Ju 19].

Odtržení = *odstoupení, odcizení [Nu 14,34. Jiní překládají: »Poznáte, že jsem se odcizil od vás«].

Odtržený v Lv 22,24 znamená vyřezaný. Obětovati se směla jen nezkomolená zvířata.

Odtušení, stč. ottušenie = odlehčení, potěšení, potěcha, útěcha [2S 14,17; Pl 3,49].

Oduřavěti, stč. = otéci, opuchnouti, naběhnouti [Jb 16,16].

Odvarovati, stč. = odstraniti, odkliditi [Oz 2,2].

Odvozovati, stč. = odváděti [Ex 5,5; Př 19,27].

Odvrácení, stč. = nepřátelství, odpor, *odstoupení [Jr 2,19; 3,22; 14,7; Oz 11,7; 14,4].

Odžehnati [stč. = žehnáním zahnati, odvrátiti]. Hebr. má v Iz 47,11 *kófer,* které Kral. jinde překládají »záplata« [Př 6,35]. Jde tu o smíření darem, obětí, jež však nebude nic platná, protože bídu neodvrátí, nezažehná.

Ofel [= pahorek], návrší, na němž byl založen starý Jerusalem, biblický Jebuz-Sion, který se táhne od hory Moria na severu, podle údolí Kidron na straně východní a končí na jihu u rybníka Siloe. Na srovnané skalnaté plošině severně Ofelu, na humně, jež koupil David od Ornana [Áravny] Jebuzejského [2S 24,13-24; 1Pa 21,25], vystavěl Šalomoun chrám a hrad. Na východ je příkrá stráň k údolí Kidron, na západě se Ofel sklání k úžlabině Tyropoiónské. Jotám, král judský, stavěl »mnoho na zdi Ofel« [2Pa 27,3] a Manasses obehnal Ofel vysokou zdí [2Pa 33,14]. Podle Neh 3,26; 11,20n byl Ofel sídlem levitů. Když za Ezechiáše byl stavěn vodovod, musel býti Ofel prokopán. Tam, kde kdysi stával chrám Šalomounův, pyšní se dnes mešita Omarova s mešitou El Aksa.

Ofir. 1. Jedenáctý v řadě synů Jektanových, vnuk Heberův [Gn 10,29; 1Pa 1,23]. 2. Krajina, jmenovaná ve SZ [1Kr 9,28; 10, 11n; 22,49; 1Pa 29,4]. Odtud dal Šalomoun dopravovati na lodích, zbudovaných v Aziongaber [přístav nedaleko Elat na rameni Rudého moře], zlato, stříbro, dříví, algumim, slonovou kost, drahé kamení, opice a pávy. Není jisto, kde toto Ofir asi leželo; víme jen, že výprava do Ofir trvala tři roky [1Kr 10,22]. Někteří badatelé míní, že jde o východní pobřeží Afriky, jiní zase mluví o sz. pobřeží Indie při ústí Indu, odvozujíce jméno Ofir od indického pastýřského kmene Abhira. Zlato z Ofir bylo velmi jemné a čisté a stalo se proto příslovečným [Jb 22,24; 28,16; Iz 13,12; 1Pa 29,4].

Ofni [hebr. *chofní* = plná hrst?].
1. Jeden ze synů Élí, kteří za svého zestárlého otce vykonávali posvátné kněžské povinnosti v Sílo. Jejich hrubé násilnosti a vydírání [1S 2,12-17] přivodily nelibost lidu, zlehčily úřad kněžský i oběti Hospodinovy [1S 2,22.26-29]. Nemravnosti, páchané při stánku úmluvy [sr. Am 2,7-8], jimž starý Élí nedovedl zabrániti, vyvolaly dvojí předpověď zkázy Élího domu: nejprve nějaký neznámý prorok, potom Samuel [1S 2,27-34; 3,11-14] zvěstovali Élímu a jeho synům zkázu. Toto proroctví se naplnilo ve válce s Filištínskými: oba synové padli, když doprovázeli archu úmluvy do nešťastného boje [1S 4,10-11], truhla Boží se dostala do rukou Filištínských a Élí, dověděv se o tom, byl raněn mrtvicí.
2. O. [hebr. psáno jinak než 1.], *‘ofní,* nějaké místo na území pokolení Benjaminova [Joz 18,24], snad dnešní Džifná [starověká Gofna] na silnici ze Samaří do Jerusalema, asi 5 km sz od Bethel.

Ofra [hebr. *‘ofrá* = laň, nebo vesnička?]. 1. Město v pokolení Benjaminově [Joz 18,23; 1S 13,17]. Podle Jeronýma leželo 8 km východně od Bethel. Je to asi nynější malá vesnička el Tajbé na vrcholu pahorku východně od Bethel. 2. O. Joasa Abiezeritského v pokolení Manasses [Sd 6,11] nedaleko Sichem [Sd 9.1.5], rodiště a působiště Gedeonovo [Sd 6,15.24] a jeho pohřebiště [Sd 8,32].
3. O., syn Meonataiův [1Pa 4,14], z pokolení Judova.

Og, amorejský král v Bázan [Joz 12,4n; 13,12], který vládl nad 60 městy. Amorejští bydleli sv. od Moabských na horním toku potoka Jabbok. Hlavním městem jejich bylo Rabat Ammon. Og byl posledním představitelem kmene *obrů Refaimských [Dt 3,1-13], které Mojžíš hned po porážce Seona v bitvě u Edrei porazil a vyhladil [Nu 21,32-35; 32, 33; Dt 3,14]. Podle podání měl Og železné [podle některých badatelů spíše kamenné, čedičové lože, ač právě v tomto kraji byla bohatá naleziště železa] lože, t. j. sarkofág, který podle Dt 3,11 byl 4.36 m dlouhý a 1.94 m široký. Neznamená to ovšem, že Og byl tak veliký. Sarkofágy králů bývaly obyčejně mnohem větší než pochovaný král, aby byla vyzdvižena nadlidskost panovníka.

Oham, král hebronský, jenž se přidal ke konfederaci králů, namířené proti Jozuovi. Byl však poražen, zajat a popraven [Joz 10,1-27].

Oharek, to, co ohořelo, kousek opáleného dřeva, knotu [Ex 25,38; Nu 4,9; 1Kr 7,50; 2Kr 25,15].

Ohava stč. = ohyzda, šereda, mrzkost, hanba, zohavení [na př. na těle Lv 24,19.20].

Ohavnost. *Ohava. *Mrzkost. Kral. tak překládají čtyři hebr. výrazy a jeden řecký [*bdelygma*]. Hebr. jsou: nejčastěji *to‘ébá* [Gn 43,32; Lv 18,20; Dt 14,3; Iz 1,13; v Gn 46,34 »mrzkost«], *šekes* [term. techn. pro zapovězená kulticky nečistá zvířata Lv 11,10-13.20.23.41. 42; Iz 66,17; »nečistý« v Lv 7,21; »ohyzdný« u Ez 8,10], *šikkús* [téměř vždy o modlářství [1Kr 11,5.7; Ez 5,11; Za 9,7], *piggûl* [term. techn. pro obětní maso, jež nebylo snědeno v předepsané době Lv 7,18; 19,7; Ez 4,14].

Primitivní člověk měl přirozenou ošklivost a posvátnou hrůzu přede vším, co nějak souviselo s cizími kulty [Ex 8,26 sr. Dt 17,1] a

neznámými silami. Egypťané na př. si ošklivilispolečné stolování s Izraelci [Gn 43,32] a pastýři stáda jim byli mrzkostí [Gn 46,34]. Izraelci měli v ohavnosti některé národy a vylučovali je ze své pospolitosti. O některých národech však je výslovně přikázáno, že je v ohavnosti míti nemají [Dt 23,7]. Zákaz některých zvířat jako nečistých souvisel původně patrně s tím, že tato zvířata byla předmětem pohanského kultu [Dt 14,3-20; Iz 66,17]. Tak se ponenáhlu výraz o. stal výrazem pro vše, co nějak souviselo s modlářstvím, a o. se stala souznačným jménem pro modlu [Dt 32,16n; Ez 5,9.11; 6,9]. Sloužiti cizím bohům = o. [Dt 13,13nn], jež musí být vyhlazena [Dt 20,17n] jako věc proklatá [propadlá Bohu], i s lidmi, kteří se jí dopouštějí [Dt 13,5.17; 17,4n]. To se týká zvláště kultických rytin [Dt 7,25n; 27,15 sr. Ex 20,4]. To, co je o-í, co se oškliví Hospodinu, musí mít v o-i i člověk, který má s Bohem smlouvu [Ezd 9,1.11.14; Ez 44,6n; Mal 2,11; Jr 8,7.12]. O. označuje tedy každou modlářskou praktiku [2Kr 21,2nn; 23,13; Ez 8,6-18].

»O. zpuštění« [Dn 11,31 hebr. *šikkús m^{e}šómém,* pohrdlivé označení božstva *ba'al šámajim* = Pán nebe], »o. hubící« [Dn 12,11], t. j. modla, která budí ošklivost a přináší zpustošení [sr. Dn 9,27] v člověku a je symbolem odporu proti kralování Božímu, byla vykládána ve vztahu k nařízení *Antiocha Epifana z r. 168 př. Kr., podle něhož byly zakázány denní oběti v jerusalemském chrámě a vnesen měděný oltář, na němž bylo obětováno Jupiterovi [Dn 11,31; IMak 1,54; 6,7; 2Mak 6,2]. Proroctví Dn se vztahuje ovšem na mesiášskou dobu [Dn 9,27] a na boj království Božího a jeho konečné vítězství.

O. jako modlářská bohoslužba byla spojena ovšem i s pohlavní nezřízeností, zvláště s kultickou prostitucí [Dt 23,18; Jr 13,27; Ez 16,16nn]. Pohlavní nezřízenost je mrzkostí a o-í Hospodinu [Lv 18,6-23]. Tak se ponenáhlu o. dostává do oblasti ethické [Př 6,16-19 sr. Dt 25,13-16; Jr 4,1n; Ez 11,18nn; Am 6,8; Ž 5,7; 119,163; sr. Jb 15,16, kde je o. opakem toho, co odpovídá zákonu Hospodinovu] a konečně i estetické [ošklivý, zoškliviti], a o-í je vše, co se protiví vkusu a mravní přirozenosti člověka [Př 8,7; 16,12; 13,19; 24,9; 29,27; sr. Dt 22,5] a ovšem především mravním požadavkům Božím [Př 3,32; 11,1.20; 12,22; 15,8n.26; 17,15; 21,27].

Mk 13,14 [= Mt 24,15] je citátem z Dn 12,11. Míněn je tu Antikrist [sr. 2Te 2,3n]. Ovšem, významná poznámka [patrně opisovačova] »Kdo čteš, rozuměj« [Mt 24,15] měla asi politický smysl. Obyčejně se vykládá na císaře Caligulu, který r. 40 po Kr. nařídil postaviti svou sochu do jerusalemského chrámu. Jen smrt Caligulova tomu zabránila. Ale i 2Te 2,3n byla vztahována na římského císaře. – Podle Ř 2,22n nestačí mít pouze v o-i modly a přitom přestupovat Zákon Boží [sr. Tt 1,16].

Koflík o-í v Zj 17,4n je obrazem neřestí, spojených s pohanstvím. Ale do svatého města nevejde nic »působícího ohyzdnost« [Zj 21,27 sr. 21,8, kde je užito v řečtině téhož výrazu, překládaného jinde »ohavnost«], t. j. žádné pohanství. – V jiném smyslu je užito o. u L 16,15, kde lidská pýcha a samospravedlnost je před Bohem o. Bohu se pyšní protiví a Bůh se protiví pyšným [sr. 1Pt 5,5].

Ohel [= stan], syn Zorobábelův [1Pa 3,20].

Oheň byl pokládán za symbol přítomnosti Hospodinovy [Ex 3,2; 19,18; Dt 4,11] a nástroj jeho moci [Lv 9,24; Sd 6,21; 1Kr 18,23n; 1Pa 21,26; 2Pa 7,1]. Znamenal buď pomoc nebo zkázu [Gn 3,24; Ex 13,21n.24; Nu 14,14; Neh 9,12.19]. Jako symbolu přítomnosti Boží bylo o-ě užíváno k posvátným účelům [Gn 22,6 a všecka místa o zápalné *oběti]. V době zřízené bohoslužby nesměl být vzat o. leč s oltáře [sr. Zj 8,5], jinak to byl »o. *cizí«. Pro takové užívání cizího o-ě byli potrestáni Nadab a Abiu smrtí o-m Hospodinovým [Lv 10,1-2; Nu 3,4; 26,61]. O. na oltáři nesměl být uhašován [Lv 6,9-13]. U pohanů se symbolický význam o-ě zvrhl v uctívání [2Kr 16,3; 21,6; Jr 7,31; Ez 16,20n]. I nebeská tělesa byla uctívána jako božstva [Iz 27,9 sr. Dt 17,3].

Podle Ex 35,3 [sr. Ex 16,23] nesměl býti o. rozděláván ani v domácnosti v den sobotní. Podle Ex 22,6 [sr. Sd 9,15; 15,5] každý, kdo při pálení trní zavinil o. na poli, musel nahradit celou škodu.

O-ě bylo užíváno též obrazně: řeč nešlechetníků ničí jako o. [Př 16,27 sr. 26,21], ale i prorokova slova se mohou státi o-ěm [Jr 5,14]. Tím spíše je o-ěm slovo Hospodinovo, jeho hněv, horlení a prchlivost [Dt 32,22; Ž 79,5; 89,47; Iz 30,27; Jr 20,9; 23,29; Ez 36,5]. Hospodin je »o. sžírající« těm, kteří ho provokují [Dt 4,24; 9,3; Žd 12,29]. O. je také obraz slávy nebeského světa [2Kr 2,11; 6,17] a svatosti Boží [Iz 10,17], v jejíž blízkosti neobstojí nečistý [Iz 33,14]. I Boží soud je přirovnáván k přečišťujícímu nebo ničícímu o-i [Ž 17,3; Iz 48,10; 66,15n; sr. Iz 1,25; Za 13,9; Mal 3,2; Mt 3,12]. Na koncilu ve Florencii [r. 1439] schválila církev na základě 1K 3,15 učení o spáse skrze očistcový o. Ale neprávem. Neboť o., o němž je zmínka ve v. 15, je totožný s o-ěm z v. 13, jenž znamená prostě zničení. Tak jako v 1Pt 3,20 se mluví o těch, kteří byli zachováni »u vodě« [doslovně: »skrze vodu«], tak i v 1K 3,15 se mluví o těch, kteří v o-i soudu zachrání holý život, nikoli však dílo, jež bude zničeno.

I v NZ je tedy o. obrazem Božího soudu, specielně gehenny [Kral. *peklo, Mk 9,43.45.47n], jež je připravena [Mt 25,41] těm, kteří neobstojí při posledním soudu po zmrtvýchvstání [Mt 10,28; 13,42.50; L 12,5 sr. Zj 19,20; 20,10.14n]. Obraz pekelného o-ě má vyburcovat svědomí k bázni před hněvem nebeského soudce [Mt 10,28], jehož odsudek [Mt 23,33] je právě odsudkem *hněvu

[Mt 3,7]. Pekelným o-ěm bude trpěti i ten, kdo uráží svého bratra nadávkami [Mt 5,22 sr. *Blázen 3]. Proto má člověk raději všecko obětovat, aby se vyvaroval hříchu, než aby propadl Božímu odsudku [Mk 9,43nn]. Snad s tím souvisí i Mk 9,49, kde je sůl spojována s ohněm. Každá suchá oběť musela být osolena [Lv 2,13]. Smysl tohoto místa by byl snad ten, že učedníci se stávají obětí Bohu přijatelnou tím, že procházejí ohněm protivenství; srovn. i souvislost Mt 5,13 s 5.12. Ovšem, věta »všeliká oběť solí bude osolena« je pouze v kodexu D [*Nový Zákon].

I činnost Ducha sv. je přirovnávána k o-i anebo s o-ěm těsně spojována. Podle Mt 3,11 bude Ježíš křtít Duchem sv. a o-ěm. Co se tímto křtem míní, vysvětluje nejlépe v. 12 [sr. Mal 4,1]. Je to soud, rozdělení pšenice od plev a spálení plev. Ježíš bude znamenat pro věřící křest Duchem svatým, pro nevěřící odsouzení. Jiní toto místo vykládají tak, že oheň je zde obrazem očistné síly, jež ničí hřích [Mal 3,2]. Jan Křtitel tím naznačuje, že jeho křest nemá očistné moci, ale Ježíš mocí Ducha bude o-ěm očišťujícím i spalujícím. Ve Sk 2,3 je dar Ducha sv. spojován s rozdělenými jazyky jako o. Žilka překládá: »Objevily se jim jazyky, jež se dělily jako plameny«. Hejčl: »I ukázaly se jim jakoby ohnivé jazyky; a rozdělily se tak, že se posadil na každém z nich jeden«. Jde tu jen o přirovnání nepopsatelného úkazu k plamenům, snad k plamenům zápalné oběti.

Nepokoj, rozkol, rozdělení jsou také přirovnávány k o-i v L 12,49nn, kde křest a o. stojí vedle sebe jako symboly toho, co má přijíti ještě za života Ježíšova [sr. v. 51-53] před křtem jeho utrpení [sr. Mk 10,39]. Ježíš ví, co ho čeká, a přece si přeje, aby už přišel tento o. i křest. V 1Pt 4,12 je o utrpení a pronásledování mluveno jako o o-i.

Ohlásiti, ohlašovati. *Kázati, *Zvěstovati.

Ohlásiti se, stč. = ozvati se, odpovídati, dáti najevo svou mysl [1Kr 17,24; 2Pa 12,12; Jr 7,27].

Ohledati, ohledovati [stč. = hledě zkoumati, obezříti, prohlédnouti]. Kral. tak překládají na šesti místech [Gn 31,32; Neh 2,13. 15; 7,3; Pl 3,40; Sof 2,1 a 2K 13,5] pět různých hebr. výrazů a jeden řecký. Až na Neh 7,3, kde jde o upevnění závory [ohledejte = dejte závory], znamenají všecky ostré pozorování, důkladnou prohlídku, zkoumání. Nejistý je význam hebr. slovesa kořene *kšš* [Sof 2,1]. Snad znamená sebrati se, jíti do sebe, zkušovat sebe, zkoumat se podobně jako 2K 13,5.

Ohlídání se v Ž 69,4 znamená čekání, vyhlížení.

Ohlídati se v Př 6,35 znamená míti ohled [podobně jako »ohlédati se« v Gn 45,20; Jb 36,21; Ž 74,20; Jr 47,3].

Ohnivý. *Had. *Jezero. *Oheň. *Potok. *Šíp. *Vůz.

Oholiti (se). *Holič.

Ohrada [stč. = ohrazení, plot, hradba, zákop, val, ohrazené místo]. Může jí být i trnitá houština [Kral. »ohrada« 1S 13,6], v níž se ukrývali Izraelci před Filištínci. Obyčejně se však myslí na hradby nebo valy [Joz 11,13; Př 24,31; Jr 48,18 a j.]. Vyzývá-li Za 9,12, aby se »vězňové« [zajatci] vrátili k ohradám, myslí se tu na ochranu Boží [sr. v. 14n a Jr 16,19]. Ve 2K 10,4n mluví Pavel o duchovních zbraních, jež jsou s to vyvraceti o-y, t. j. pevnosti rozumu, pýchy a duchovní neposlušnosti.

Ohrnouti rámě, ruku, t. j. vykasati rukávy k práci, hotoviti se k dílu. Jde tu o symbol energického jednání. O Bohu: Iz 52,10. O proroku: Ez 4,7. Prorok nemá nečinně přihlížet k obležení Jerusalema.

Ohyzda, ohyzdnost [=mrzkost, ohavnost, nečest, hanba], opak ozdoby, něco, co budí ošklivost [Iz 22,18; Oz 4,18; sr. Iz 14,19; 64,6; Ez 8,10], odpor [Tt 3,3; 1Pt 4,3; Zj 18, 2; 21,27]. Podle 1K 11,14 je o. [= potupa] muži nositi dlouhé vlasy. Pavel se tu dovolává zdravého úsudku Korinťanů, kde patrně na rozdíl od starých Gallů a Germánů bylo zvykem mužů míti krátké vlasy. Ne dost šťastně odvozuje tu mravní předpis z přírody. Jk 1,21 překládá Žilka: »Odložte každou špínu, která bují ze zloby«. Ve Zj 21,8.27 jde o narážku na modlářské necudnosti. *Ohava, ohavnost.

Ochotně, ochotnost, ochotný. Ve stč. znamenají tato slova podle okolností veselost, bodrost, čilost, vlídnost, úslužnost, přívětivost, laskavost, hbitost, takže ochotně může mít význam: s chutí, hbitě, vlídně, úslužně, laskavě, vesele. Biblické o-ě, o-st, o-ý může mít všecky tyto odstíny významu. K vyjádření ochoty, pohotovosti, úslužnosti si hebr. pomáhá zvláštním seskupením slovesných tvarů téhož slovesa, čímž se jeho význam zesiluje, zatím co v češtině nutno vložiti slovo ochotně [Ex 2,18; Nu 8,24; Dt 15,10]; sloveso *nádab* znamená dobrovolně [Kral. ochotně] něco činiti, tedy: bez nucení [proto: ochotný v srdci, Ex 35,5.22; Sd 5,9; 1Pa 29,9.17]. »Mluviti ochotně« [2S 19,7], doslovně: mluviti k srdci. »Mysl ochotná« [1Pa 28,9], t. j. taková mysl, která má na něčem zalíbení. »Být ochotný v zákoně« [2Pa 31,4] = vytrvat, zesílit se v provádění zákona.. Ochotná tvář [Jb 33,26] znamená vlastně tvář rozjásanou, rozradostněnou. Sloveso *chánan* [= býti milostiv, slitovati se], které Kral. v Př. 26,25 překládají »ochotný« [v řeči], nás vede k dalším dvěma hebr. výrazům, překládaným Kralickými slovem ochotnost, z nichž první [*no'am* Ž 90,17] znamená příjemnost, utěšenost [o cestách života Př 3,17; o Bohu: Ž 27,4, kde Kral. překládají »okrasa«], přátelskou přízeň. Druhý *[rásón]* je označením radostné laskavosti, milostivé přízně a dobré vůle [Př 19,12].

Mluví-li Pavel o ochotném dárci [Žilka: »Bůh miluje toho, kdo dává radostně« 2K 9,7], myslí především na radostnost při dávání

[sr. Ř 12,8, kde Žilka správně překládá: »Kdo prokazuje milosrdenství, ať to činí radostně«]. Kdo sama sebe vydal Bohu [Ř 12,1] a zná milost Ježíše Krista, jehož chudobou zbohatl [2K 8,9], ten bude umět dávat radostně [2K 9,8], bez reptání [1Pt 4,9n], ne pro mrzký zisk [1Pt 5,2], ale z dobré vůle a bez dlouhého rozmýšlení. Bude se v tom podobat Bohu, jenž dává všem upřímně [Kral. ochotně] a bez výčitek [Jk 1,5]. – Jiný význam má výraz »ochotně« v 2K 9,6. Je tu protikladem skouposti, takže řecký výraz *ep'eulogias* je tu možno překládati »bohatě«, plnýma rukama. Žilka překládá: požehnaně.

Ochozat [hebr. *'ᵃchúzat* = majetek], přítel krále gerarského, Abimelecha, jeden z těch, kteří přišli uzavřít s Izákem mírovou smlouvu [Gn 26,26].

Ochoziáš [hebr. *'ᵃchazjá* = Hospodin se zmocnil].

1. Ochoziáš [2Kr 9,29], šestý král judsky, syn Jehoramův a Atalie, dcery Amri, krále izraelského, vnuk Achabův. V 2Pa 21,17 slove Joachaz, v 2Pa 22,6 Azariáš. Když nastoupil vládu, bylo mu 22 let [2Kr 8,26]. Údaj v 2Pa 22,2 snad znamená, že O. byl nejprve spoluvládcem nemocného otce a že teprve ve 42 letech se stal samostatným králem. Byl pod vlivem své matky Atalie. Jeho příbuzenství s domem izraelským ho svedlo k tomu, že pomáhal svému stryci Joramovi, králi izraelskému, ve vojně s Hazaelem, králem syrským v Rámot Galád. Joram byl v bitvě raněn a odjel se léčit do Jezreel. O. se navrátil do Jerusalema a po uspořádání svých věcí zajel do Jezreel, aby navštívil svého nemocného strýce. Jehu ho pronásledoval, dopadl ho v Samaří [2Pa 22,9]. Byv raněn při pronásledování lidmi Jehuovými, zemřel v Mageddo [2Kr 9,27] r. 842 př. Kr.

2. Ochoziáš, osmý král izraelský, syn Achabův a Jezabel, který nastoupil na trůn r. 854 [1Kr 22,40]. Jeho panování bylo krátké [pouze dva roky 1Kr 22,52]. Spojil se s Jozafatem, králem judským, k lodní výpravě pro zlato do *Ofir, ale lodi ztroskotaly v Aziongaberu. Ke druhé výpravě se Jozafat na pokyn prorokův nedal pohnout [1Kr 22,49n; 2Pa 20,35-37]. Ale ani v druhém podniku neuspěl. Moabští totiž odepřeli odváděti povinný poplatek 100.000 ovcí a 100.000 beranů s vlnou [2Kr 1,1; 3,5 sr. Iz 16,1]. Dříve než mohl Ochoziáš učiniti náležité přípravy k potřebnému tažení, přišel v Samaří k vážnému úrazu [2Kr 1,2]. Ve své nemoci vzýval Belzebuba, Mušího *Bále, boha akaronského, kterého vzývala také jeho matka. Chtěl poslati zvláštní poselstvo do filištínského města Akaron, aby ve svatyni Belzebubově byl učiněn dotaz po jeho zdraví. Ale prorok Eliáš ho odvrátil od tohoto úmyslu a oznámil mu, že brzy zemře [2Kr 1,2-17]. Nemoha sám úřadovati, přibral si svého bratra Jorama k vládě [2Kr 1,17; 3,1]. Rok nato se vzdal trůnu [853], a nepozdraviv se ze své nemoci, zemřel podle proroctví Eliášova.

Ochran [= ztrápený?], otec Fegiele z pokolení Asserova [Nu 1,13].

Ochránce v Ga 4,2 znamená poručníka nedospělého syna [jinde totéž slovo překládají Kral. šafář Mt 20,8 nebo úředník L 8,3]. V 1Tm 4,10 překládají Kral. řecké *sótér* [= Spasitel] výrazem o.

Okénko [Př 7,6]. *Okno.

Oklamati. *Klam, klamati. V Ga 6,7 je užito řeckého slovesa *myktérizein* [= krčiti, ohrnovati nos; LXX má toto sloveso na př. v 1Kr 18,27; 2Kr 19,21; 2Pa 36,16: posmívati se«, Př 1,30; 12,8; 15,5.20 »pohrdati«]. Je to výraz pro pohrdání Bohem, jeho milostí a jeho vůlí; toto pohrdání se projevuje nikoli především slovy, nýbrž celým životním zaměřením [nechozením podle Ducha Ga 5,25]. Žilka proto překládá: »Neoddávejte se klamu – Bohu se nelze vysmívat«; Hejči-Sýkora: »Bůh nestrpí posměchu«.

Oklamavatelný = klamavý, šalebný, záludný [Ž 33,17; Př 23,3; 31,30; Jr 15,18].

Oklamávati. Tak překládají Kral. pokaždé jiný hebr. výraz; všecky však se shodují v tom, že jde o lež, šizení [Lv 19,11], útisk [Lv 25,17], zradu [Př 26,19] a podvod [Jr 9,5]. Také v NZ je tak překládáno po každé jiné slovo. Ve smyslu odpírati se jeden druhému, zkracovati jeden druhého 1K 7,5; ve smyslu přelstíti, podváděti 1Te 4,6; ve smyslu sama sebe klamati Jk 1,22.

Oklejovati. *Klí.

Okno. Na rozdíl od běžného typu orientálních domů [Gn 26,8], jež měly o-a jen do dvorů, mívaly izraelské domy někdy o-a i do ulice [Sd 5,28]. Domy, postavené na městských zdích, měly o-a s vyhlídkou do kraje [Joz 2,15; 2K 11,33]. Byly to otvory asi 50 x 50 cm nebo menší, vytvořené kamennými kvádry, uzavřené obyčejně dřevěným mřížováním [2Kr 1,2; Pís 2,9; ponejvíce v ženských komnatách, harémech], jež nebylo lze otvírat, nebo také s otvíracími okenicemi [zvl. v Sýrii; sr. Gn 8,6; 2Kr 13,17; Dn 6,10]. V zimě bývala o-a potažena průsvitnou látkou nebo opatřena okenicemi s malým otvorem pro světlo [Př 7,6]. Sklo bylo příliš vzácné, aby se ho užívalo k zasklívání. Ve 2Kr 9,30 se mluví o okně královského paláce v Jezreelu poblíž brány. Jde tu patrně o jakýsi balkon, z něhož mohl král přihlížet k přehlídkám a pod. [sr. Jr 22,14]. Jerusalemský chrám měl o-a, jež se rozšiřovala dovnitř. Šlo tedy o jakési výklenky [1Kr 6,4].

Oko. Jako nejvzácnější a nejvýraznější orgán člověka, který prostředkuje jeho styk s vnějším světem a prozrazuje často i jeho smýšlení, bývá o. synonymem člověka [Dt 19,13.21; Jb 7,7; Ž 54,9; sr. Mt 21,42; L 19,42; Ř 3,18; Ga 3,1]. Také výraz »najíti milost před očima« = najíti u někoho milost [o člověku Gn 33,8; o Bohu Sd 6,17]. »Oči Hospodinovy patří« = Bůh patří, všímá si, pozorně sleduje buď s přízní nebo s odporem [Dt 11,12;

Ž 33,18; 34,16; Př 15,3; Am 9,8]. Přitom je si SZ vědom toho, že toto patření Hospodinovo je jiného rázu než vidění člověka [Jb 10,4]. »Skrývati oči« = odvraceti se, nedbáti [Iz 1,15]. Praví-li člověk, že jeho oči patří k Hospodinu, chce říci, že očekává na Hospodina, vyhlíží pomoc od něho, touží po něm [Ž 25,15; 119,82.123; 123,2; 141,8; 145,15]. Někdy je o. výrazem duchovního chápání, poznávací schopnosti [Nu 14,14; Ž 115,5; Kaz 2,14; Iz 6,10; 43,8; 44,18; 59,10]. Jb 42,5 praví, že o Bohu jen slýchal od druhých, nyní však bylo otevřeno jeho duchovní o., takže plně chápe moc a moudrost Boží i ze stvoření, na druhé straně i svou bezmocnost a nerozum [sr. Ž 13,4; 19,9; Př 29,13]. O. prozrazuje pýchu [»oči vysoké« Ž 18,28; 101,5; Př 6,17; 21,4; 30,13; Iz 2,11; 5,15], záludnost [»mhourati o-m« Př 10,10; sr. Ž 10,8; Př 16,30], posměch [Př 30,17], lakotu [Př 23,5; 28,27; Jr 22,17], smyslovou žádostivost [Gn 39,7; Jb 31,1.7; Př 23,33; Iz 3,16 sr. Ez 24,16.21.25], závist [doslovně: »zlé oko« Př 23,6; 28,22], ale i dobrotivost [doslovně: »dobré oko« Př 22,9]. Někdy je o. totéž jako pohled, pohledění [Pís 4,9]. »Pohleďme sobě v oči« = pohleďme si do tváře, postavme se k boji [2Kr 14,8.11], zločečiti v oči = tváří v tvář, do očí [Jb 1,11; 2,5]. »Pozdvihnouti očí« = pozorně, upřeně se dívati [Gn 13,10; 18,2; 22,4; Dt 24,2; 1S 6,13; Iz 51,6; Ez 8,5; L 6, 20; 16,23; J 4,35; 6,5], někdy s dávkou drzosti [Iz 37,23] a smělosti [L 18,13]. »Pozdvihnouti očí vzhůru« = modliti se [J 11,41].

NZ označuje o. za *svíci těla [Mt 6,22 nn], t. j. za zprostředkovatele světla pro člověka. Myslí se tu na světlo poznání, jež se ve SZ přisuzuje srdci. Jestliže o. ztratilo svou vnímací schopnost, není-li »*sprostné« [opak »nešlechetného«, »zlého«, sr. Př 22,9; 23,6; Mt 20,15; Mk 7,22, nejde-li tu jen o protiklad: zdravý-nemocný], pak se celý člověk po mravní a náboženské stránce octne ve tmě [sr. Ř 1,18nn; 1J 2,11]. Proto Ježíš vyzývá L 11,35 učedníky, aby si uchovali »světlo v sobě«, t. j. aby své vnitřní oko upírali k pokladu v nebi [Mt 6,19nn sr. Ko 3,1n]. 1J 2,16 ví, že o. dráždí a svádí ke hříchu [sr. 2Pt 2,13; Mt 5,29; 18,9; Mk 9,47].

»Otevříti oči« [Sk 26,18] může znamenat také »dát duchovní porozumění, duchovní poznání« [Ef 1,18], ne zrakové vidění v tělesném slova smyslu [L 24,16.31]. Člověk může tělesně vidět, a přece nechápat, nerozumět [Mt 13,15; Mk 8,18; J 12,40; Sk 28,27; Ř 11,8.11 sr. Dt 29,2-4; Ž 69,24; Iz 29,10]; mohou mu chybět náboženská i mravní měřítka [sr. Zj 3,18].

Na rozdíl od SZ se velmi málo mluví v NZ o očích Božích [1Pt 3,12; Žd 4,13]. Jde při tom o citáty ze SZ [Ž 34,16]. *Viděti.

Okolek = obruba, olemování, lemovka [Ex 25,24; 28,32; 38,4; Jr 52,21], ale také oklika [Kaz 1,6].

Okov = okované vědro, jímž se vytahuje voda ze studny [Nu 24,7; Iz 40,15].

Okovy = kovová *pouta [Kaz 7,26; Iz 52,2; Dn 4,20; L 8,29; Sk 16,26; 26,29].

Okrasa, stč. = co věc neb osobu okrašluje, ozdobuje, tedy šperk, ozdoba. »Okrasa starců šediny« [Př 20,29]. O. Karmelu jsou lesy [Iz 35,2]. O-ou může být Bůh [Iz 60,19]. Žalmista touží po o-e Hospodinově [Ž 27,4], t. j. po jeho přízni, *ochotnosti [Ž 90,17]. V předcházejícím verši [Ž 90,16] je užito jiného hebr. výrazu, jenž znamená vznešenost, majestát. Žalmista je přesvědčen, že po dnech Božího hněvu nastane obrat: zjeví se opět dílo Boží na Izraelovi a na jeho synech bude patrný odlesk Boží vznešenosti a velebnosti. »Skláněti se Hospodinu v okrase svatosti« [1Pa 16,29] = s ozdobou svatosti [Ž 29,2]. Sr. Ž 96,9, kde však podle některých překladačů je možno čísti: »ve slavné svatyni« [sr. Iz 64,11 a 63,15, kde jde o nebeský příbytek Boží].

Okrouhle. Židům bylo zakázáno »stříhati vlasy hlavy o.« [Lv 19,27], t.j. na místech, kde se stýkají vousy s vlasy [sr. pejsy polských Židů, *Židoviny]. Jiní toto místo vykládají jako zákaz vystřihovati proužek vlasů od ucha k uchu, jak to dělali někteří arabští kmenové k poctě božstva Orotala [sr. Lv 21,5; Dt 14,1; Iz 15,2; 22,12; Jr 48,37].

Okršlek, stč. okršlek země = zemská koule nebo její povrch. *Svět. *Nebe, nebesa.

Okřídlí, stč. = díl ostrova nebo země táhnoucí se do moře na způsob křídla [moderně: kosa], také chobot, zátoka [Sk 27,39].

Okurka, hebr. *kiššu'á* [botan. *Cucumis Chate],* hojně pěstovaná v Egyptě a poněkud sladší než naše o., *Cucumis sativus* [Nu 11,5].

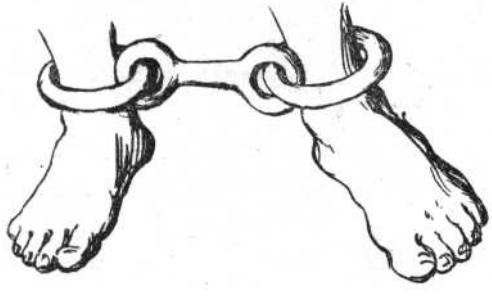

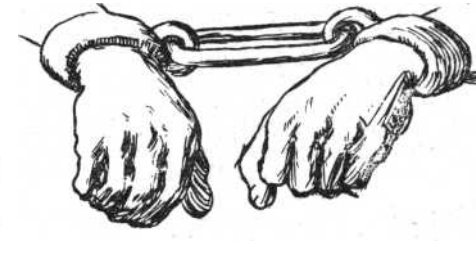

Železná pouta podle assyrských nálezů v Kujundžiku a Chorsabadu.

Dodnes je pěstována v palestinských zahradách [sr. Iz 1,8].

Okusiti, stč. = zkoušeti, jaké co je chuti [Jb 12,11; 34,3], ochutnati [Mt 27,34; J 2,9], ale i jísti [1S 14,24; 2S 3,35; Jon 3,7; L 14,24; Sk 23,14]. V přeneseném smyslu: vyzkoušeti [Ž 34,9 sr. Př 31,18], zakusiti, projíti něčím [trápením Pl 3,1; strachem Jb 24,17; zlým Ž 90,15; Jr 44,17; úzkostí Ž 71,20; smrtí Ž 89,49].

V NZ varuje Pavel před předpisy některých bludařů, kteří zakazovali i jen okoušení určitých jídel [Ko 2,21]. Tyto předpisy patří ještě k *živlům světa, kterým křesťané s Kristem odumřeli [Ko 2,20], a nejsou tudíž jimi vázáni.

V přeneseném smyslu mluví 1Pt 2,3 v navázání na Ž 34,9 o ochutnání dobrotivosti Boží při znovuzrození skrze živé tělo Boží [1Pt 1,23nn; 2,2 sr. Žd 6,5]. Jako nově zrozená nemluvňátka okusili křesťané mléka Slova Božího. Jím mají nyní růst jako ti, kterým zachutnalo. Žd 6,4n ukazuje na to, že ti, kteří při svém obrácení [křtu?] zakusili nebeský dar [odpuštění, sr. Žd 5,1nn; 9,24-26] a okusili dobrého Božího slova [= evangelia] a mocí budoucího věku [Žd 6,5], nemohou znovu míti příležitost k pokání, kdyby jednou odpadli. – »O. smrti« [Mk 9,1; J 8,52], t. j. jejích bolestí a hrůz, které za nás »vychutnal« Ježíš Kristus při svém umírání [Žd 2,9].

Okydnouti, stč. = ovrhnouti, poházeti něčím nepříjemným; o lejnech, hnoji, prašivině, vyrážkách [Iz 3,17].

Olej. Ze všech plodin, které byly ve starověku známy jako olejoplodné, jest v bibli nejčastěji uvedena oliva. O. byl pokládán za jeden z nejdůležitějších výtěžků palestinských žní [Nu 18,12; Dt 6,11; 7,13; 8,8; 2Kr 20,13; Neh 10,39; 13,5; Oz 2,8.22; L 6,6]. Při podzimním česání zralých oliv je třeba velké opatrnosti, aby se neublížilo ratolestem olivy. Proto se třesou buď ručně [Dt 24,20] anebo jsou setřásány lehkými rákosovými hůlkami [Iz 17,6; 24,13]. Peckovité plody se nejprve drtí v možděřích nebo ve skalních prohlubních [Jb 29,6], pak se ponoří do vápenné vody, aby poněkud změkly, potom se nohama [Dt 33,24; Mi 6,15] nebo kamenným mačkadlem [válcem] rozmačkají a nato se položí do lýkových košíků, které se na sebe narovnají a potom lisují pákovým lisem; páka se tlačí těžkým závažím. Vytlačený olej prosakuje koši do čisticí nádržky, načež se uschovává ve džbánech. V době římské byl znám mlýn na olivy, »kde ve žlabu spodního kamene se břevnem otáčel kolmo k němu jiný kámen« [Bič I, 190]. Olej izraelský byl tak dobrý, že mohl býti nabídnut králi egyptskému jako dar [Oz 12,1, kde Kral. mají »mast«]. Šalomoun dával králi tyrskému olej za dodané cedry libánské [1Kr 5,11].

Oleje bylo užíváno rozmanitým způsobem: 1. za pokrm a jako omastku [Dt 12,17; 1Kr 17,12; 1Pa 12,40; Ez 16,13]; 2. k účelům kosmetickým, potírání těla po lázni, aby vlasům a kůži byla dodána zjemnělá vláčnost [2S 14,2; Ž 23,5; 104,15]; Est 2,12 mluví o oleji myrhovém; 3. k účelům pohřebním: Řekové i Římané pomazávali těla mrtvých a podobně to činili i Židé; 4. k lékařským účelům [Iz 1,6; Mk 6,13; L 10,34; Jk 5,14]; 5. ke svícení [Ex 25,6; 27,20; Nu 4,16; Mt 25,3]; 6. k účelům náboženským [obětním]. Oleje bylo v tomto případě užíváno buď čistého nebo smíšeného s moukou [Lv 2,1.4-7]. 7. Králové, kněží a proroci bývali olejem pomazáni [Ex 30,23-25; 1S 10,1; 16,1.13; 1Kr 1,39; 2Kr 9,1.6]; tento o. byl nazýván svatým [Ž 89,21]; o-em bude pomazán i Mesiáš [Ž 45,7n sr. Žd 1,9] ; 8. prvotiny oleje měly být obětovány [Ex 22,29; 23,16; Nu 18,12; Dt 18,4; 2Pa 31,5]. Při vzácnosti a všeobecném užívání oleje není divu, že byly ustanoveny i desátky z oleje [Dt 12,17-18; 2Pa 31,5].

Obilí, o. a víno mají místo také ve sz eschatologických zaslíbeních a hrozbách [Oz 2,22; Jl 2,19.24; Dt 28,38nn; Mi 6,15]. Sem spadá také Zj 6,6, kde však olej a víno jsou vynechány z Božího soudu. Jde tedy o částečnou hospodářskou krisi, která je předpovídána? *Oliva.

Olibama [= stan vysokosti nebo: můj stan je výsost]. Jedna z žen Ezauových, dcera Any Hevejského [Gn 36,2]. Dala jméno edomitské čeledi [Gn 36,41]. Snad je totožná s Juditou z Gn 26,34. *Ana.

Oliva [*Olea europaea,* hebr. *zajit, zajit hašemen*], strom, rozšířený v krajinách kolem Středozemního moře, hlavně v Sýrii a Palestině [Ex 23,11; Joz 24,13; Sd 15,5; 1S 8,14, kde se olivovím myslí na olivové háje, Iz 41,19]. Daří se na vápencovém útvaru půdy poblíže teplého, slunného mořského pobřeží. Podle

Oliva. Květ a plody.

2Kr 18,32 se o. dařila i v Assyrii. Podobá se našim stromovitým vrbám, má však listí trvale zelené, vespod stříbrobílé. Kůra olivy je šedozelená, hladká. Teprve kůra starých stromů popraskává. Oliva musí být štěpována a ošetřována, aby nezdivočela a nezplaněla [sr. Ř 11,17.24]. Roste zvolna, ale dosahuje vysokého stáří, trpí snadno mrazem, nesnáší zimy. Z peckovitých plodů zvíci malých švestek, lisuje se chutný olej olivový [*Olej]. Také zrna pecek obsahují olej. Olivky jsou požívány syrové, když byly předtím ponořeny do solené vody. Jsou česány před úplným uzráním. Po ponoření do vápenné vody, aby změkly a nabyly lepší chuti, nakládají se buď do soli nebo do octa; v této úpravě jsou oblíbeným předkrmem. Lze je požívati i sušené. Hlavně však jde o dobývání oleje z peckovic. Olivy, fíky a révy byly v Palestině základem blahobytu. Dříví olivové je velmi pevné a dá se dobře leštit. V chrámě Šalomounově cherubíni, vrata a dveře byli zhotoveni z dříví olivového [1Kr 6,23.31-33]. Olivové ratolesti byly symbolem pokoje. Poražení, kteří žádali o mír, nesli v rukou olivové ratolesti. Po potopě je symbolicky jmenována nejprve olivová rato-lístka jako znamení toho, že Bůh je usmířen [Gn 8,11]. V alegorii, vypravující o volbě krále stromů [Sd 9,8—9] je oliva nejvýznačnějším stromem. Podle žalmistů je oliva znakem síly a prospěchu [Ž 52,10; 128,3; Jr 11,16; Oz 14,6]. Pavel obrazně nazývá pohany »planou olivou « [Ř 11,16-25]. Oliva byla v Palestině nejrozšířenějším stromem.

Nevíme ovšem, zda ‘*es šemen* [= strom oleje] znamená ve SZ vždy o-u [Iz 41,19; Neh 8,15]. Někteří myslí, že může jít také o keřovitou rostlinu [*Elaeagnus hortensis*] se sladce vonícími bílými květy se stříbrošedými zelenými listy, jejíž olej má menší hodnotu než o. olivový. Jiní nevylučují ani sosnu.

Olivetská hora [2S 15,30; Za 14,4; Mt 21,1; 26,30; Sk 1,12], arabsky *Džebel et-Tûr,* lat. *Olivetum,* jest norský hřbet východně od Jerusalema, táhnoucí se podél údolí Cedron od severu k jihu, jehož nejsevernější část Scopus [dnešní *Karem es-Sajjád,* kdysi nazývána Galilea] dosahuje výšky 828 m, kdežto údolí Cedron [Kidron] proti hoře Olivetské má výšku nad mořem 700 m. Na severu je hora O. oddělena od vysočiny, rozprostírající se na severu od Jerusalema, jen poměrně mělkou proláklinou. Této souvislé vyvýšeniny bývalo dobyvateli Jerusalema výhodně používáno [Alexander Veliký, Titus]. S vrchu Scopu je nádherný pohled na Jerusalem, na poušť Judskou, na údolí jordánské, Mrtvé moře, hory Galádské a Moabské. Na východní straně hory O. leží vesnice Betanie a Betfage [Mt 21,1; Mk 11,1; L 19,29], na západním úpatí hory jest zahrada a jeskyně Getsemany. Od hory chrámové, nad niž vyčnívá 60 m, oddělena jest údolím Kidron. Útvarem jest hora O. křídovým vápencem. Vrchol je plochými proláklinami rozdělen na tři pahorky. Sem se uchýlil David na útěku před Absolonem; zde také bylo zvykem modliti se [2S 15,32]. Zde také »stála sláva Hospodinova«, když odešla z Jerusalema [Ez 11,23], zde stanou nohy Hospodina, jenž přispěchá na pomoc svému lidu [Za 14,4]. Ježíš často odcházel na tuto horu [L 21,37; 22,39; J 8,1]; pod horou O. ho vítaly zástupy, když vjížděl do Jerusalema [L 19,37n], na jejím vrcholku plakal nad svatým městem [L 19,41-44]. Odtud také prorokoval zkázu města i chrámu [Mt 24,3; Mk 13,3]. Na horu O. se uchýlil po poslední večeři se svými učedníky [Mt 26,30; Mk 14,26]. Na prostředním vrcholu dala císařovna Helena r. 333 postaviti basiliku Nanebevstoupení Páně nad jeskyní Credo. Basiliku rozbili Peršané r. 614. Místo nanebevstoupení Páně bylo prý poněkud dále na severozápad. Jest dnes označeno malou mešitou. Ve vzdálenosti asi 370 m na sever od mešity je pahorek »Viri Galilaek«, t. j. »muži Galilejští« [Sk 1,11]. Nedaleko od místa nanebevstoupení jsou budovy francouzských karmelitek. Tu prý Ježíš učil své učedníky modlitbě Otče náš. Jz odtud je místo, kde prý Ježíš zaplakal nad Jerusalemem [Dominus flevit! L 19,41-44]. Jižně od budov karmelitánek je pohřebiště, zvané »hroby prorocké«. Jsou vytesány v měkké skále. Ještě mnoho jiných budov pokrývá místa bývalých olivových zahrad. Olivy, po nichž má hora své jméno, jsou zde už pořídku.

Olivka. *Oliva.

Olivoví. *Oliva.

Olověný. *Olovo.

Olovnice [Kral. »pravidlo« Am 7,7; »závaží« v 2Kr 21,13; Iz 28,17], kus závaží na šňůře k vyměřování zdí a zajišťování jejich kolmosti. Ve Sk 27,28 se míní zatížený prova-zec na měření hloubky moře.

Olovo bylo známé už ve starověku. Bylo dobýváno na poloostrově Sinajském, nalezeno v Egyptě a do Palestiny podle Ez 27,12 dováženo zámořskými kupci [podle hebr. textu z Taršíše; obyčejně se myslí na Tartéssos ve Španělsku, možná však, že v Ez 27,12 jde o maloasijský Tarsus]. Podle Nu 31,22 mezi kořistí, kterou získali Izraelci po porážce Madianců, bylo také o. Pokud byly nalezeny v Palestině olověné předměty, vykazují všecky vlivy cizí. O-a se užívalo ke zhotovování závaží, k zatížení rybářských sítí a k výrobě nápisových destiček [sr. Jb 19,24, kde Job žádá, aby jeho řeči byly vyryty do skály a vyplněny roztaveným olovem pro větší trvanlivost] .

Oltář v nejstarších dobách nahrazoval pevné svatyně, jež se začaly stavět mnohem později. Ale ani stálé svatyně nebyly myslitelné bez o-e. Původně to bylo jen nápadné, nijak neupravené skalisko [Sd 13,19n a 6,20n] nebo velký balvan [1S 14,33], který byl kdysi považován za sídlo božstva. Byla-li na oltář vylita krev obětního zvířete, dostala se do styku s božstvem, a to stačilo. Neboť ve starověkých obětech šlo o to, poskytnouti božstvu životo-

dárné látky, jíž nejvíce bylo právě v čerstvé krvi. Zavedení ohně na oltář je pozdějšího původu, kdy se už věřilo v nebeská božstva, jež přijímají oběť, vystupující v kouři do výše. Rovněž v pozdějších dobách býval stavěn oltář z několika neotesaných kamenů [neotesaný kámen byl pokládán za živý, nezraněný lidskou rukou] na místo původního oltáře z jednoduchého kamene [Gn 31,46; Ex 20,25]. Řekové a Římané mívali oltáře umělecky vypravené. Oltáře bývaly stavěny na posvátných místech, posvěcených zjevením božstva [Gn 12,7; 13,4.18; 22,9; 26,25; 35,1; Ex 17,15; 24,4; Sd 2,5].

Jiným typem oltáře byl kamenný stůl, jichž se zachovalo i u nás několik na Českomoravské vysočině. I zde rozhodoval názor o oběti jako o sycení božstva. Zajímavý je doklad ze Sd 13,19n a 6,20n. V Palestině bylo podobných oltářů nalezeno velké množství. Jiným druhem oltářů je oltář z hlíny [Ex 20,24], napodobující v miniatuře kopce, jež bývaly považovány za sídla božstev [Dt 12,2]. Někdy i prostá *massébá* [kamenný sloup] zastupovala o. Podle Iz 65,3 někteří navrátilci z Babylona obětovali podle babylonského zvyku na o-ích z cihel, což bylo Izraelcům zakázáno.

První oltář, o němž v bibli máme zprávu, je oltář Noemův, který vztyčil po vyjití z korábu [Gn 8,20].

V zákonodárství, připisovaném Mojžíšovi, je nařízen pro oběti ve stánku dvojí druh oltářů: pro oběti zápalné a pro kadidlo.

Oltář pro oběti zápalné ve stánku byl přenosný [Ex 27,1n; 38,1n]; měl tvar čtyřhranu 5 loket [2,62 m] dlouhého a širokého a 3 lokte [1,57 m] vysokého. Zhotoven byl z dříví setim, t. j. snad akátu. Potažen byl mědí. Uvnitř byl dutý [Ex 27,8], aby byl lehčí při přenášení. Teprve na místě byl vyplňován kameny a hlínou. Na čtyřech úhlech byly rohy [Ex 27,2], obložené jovněž mědí; k nim byly přivazovány oběti [Ž 118,27]. Při svěcení kněží [Ex 29,12] a při obětech za hřích [Lv 4,7n] byla krev obětí kropena na rohy oltáře. Rohy oltáře měly význam i jako místo útočištné při určitých druzích provinění [Ex 21,13n; 1Kr 1,51; 2,28]. Proč právě rohy oltáře měly takový význam, není dosud zcela jasno. Někteří se domnívají, že šlo původně o býčí rohy, což mohlo souviseti s dobou, kdy na o. byla kladena kůže obětovaného zvířete

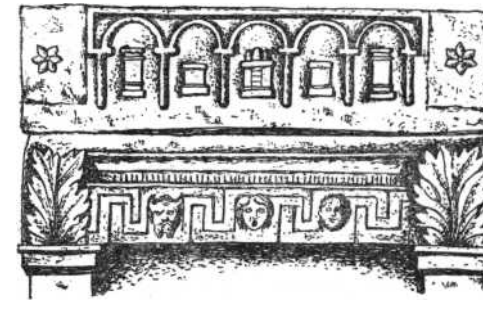

Zbytky naddveřního trámu hauránské svatyně v Zajordání. Kamenný relief zobrazuje pět oltářů. Na prostředním tři posvátné sloupy (maseby).

s hlavou i rohy, anebo s nějakým kultem plodnosti. Jiní mají za to, že tu jde o znázornění rohů srpku měsíčního, případně že jde o miniaturu masseby [posvátné sloupy]. Ovšem, Izrael měl zakázáno stavět masseby [Kral. obrazy, modly Lv 26,1; Dt 16,22; Mi 5,13]. Je příznačné, že o. chrámu Šalomounova těchto rohů neměl. Objevují se až ve vidění Ez 43,15.

Uvnitř oltáře byl rošt se čtyřmi měděnými kruhy, jimiž byly prostrká vány mědí potažené sochory pro přenášení oltáře [Ex 39,39]. Asi uprostřed výšky oltáře byl ochoz pro obětující kněze, vzniklý tím, že spodní polovina o. byla širší.

V chrámě Šalomounově byl oltář hodně větších rozměrů; byl také čtyřhranný, ale

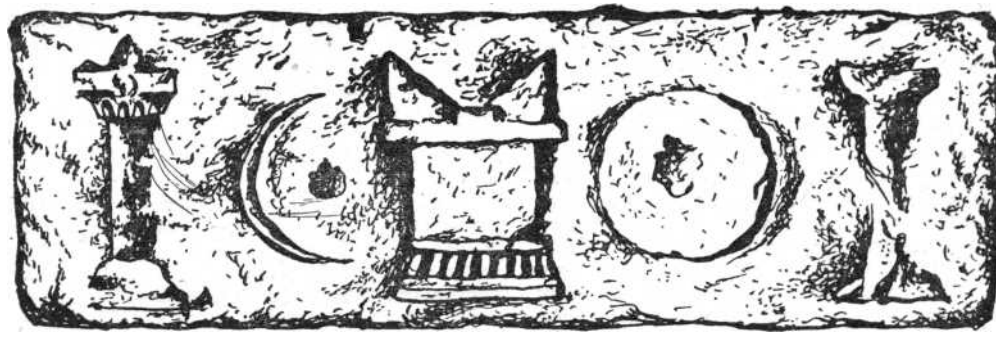

Ozdoba dveřního ostění z Negebu (jižně Palestiny). Zpodobuje dva oltáře (sloupy) k pálení kadidla, uprostřed mezi symboly božstev měsíce a slunce rohatý oltář k zápalům.

o 20 loktech [10,50 m] šíře a délky a 10 loktech [5,25 m] výše [2Pa 4,1]; lišil se také tím, že byl celý z mědi [1Kr 8,64; 2Pa 7,7]. K tomu oltáři vedly schody se třemi odpočívadly. Král Achas se nespokojil s tímto Šalomounovým o-em a dal postaviti podle vzoru damašského o. ještě větší [2Kr 16,10nn]. Chrám Zorobábelův měl o. z netesaných kamenů [1Mak 4,38.44], vysoký 4,43 m, široký a dlouhý 8,87 m. V Herodově chrámě byl o. z netesaných kamenů, vysoký 6,75 m, dlouhý a široký 22,50 m. Vystupovalo se k němu z jižní strany po mramorovém svahu. O o-i Ezechielově viz Ez 43,13-17.

Podle Lv 6,12-13 měl býti na oltáři udržován stálý oheň na znamení ustavičné bohoslužby.

Umístění oltáře před vchodem do svatyně mělo znázorňovat, že přístup k Bohu má jen hříšník očištěný obětí [Ex 40,29].

Oltář kadidlový, zvaný také zlatý oltář, na rozdíl od oltáře pro oběti zápalné [oltář měděný Ex 38,30], byl pro stánek úmluvy zhotoven rovněž z dříví »setim« a potažen čistým zlatem. Jeho rozměry byly 1 loket [52,30 cm] zdéli a zšíři a 2 lokte [1,04 m] zvýši. Jako oltář zápalný měl rohy a kruhy [Ex 30,1-10] a byl postaven ve svatyni před oponou, »za kterou je truhla smlouvy« [Ex 30,6]. Oltář kadidlový v chrámě Šalomounově byl z dříví cedrového a rovněž potažen zlatem [1Kr 7,48; 1Pa 28,18]. Oheň na tento o.

Obětní stéla nalezená na Sicílii. Starokanaánský nápis říká, Ze ji věnoval Chána hen Adambaal k poctě boha Baal-Chamona. Zobrazeny jsou: symbol božstva Měsíce, oltář zápalů s třemi masebami, symbol modlitby, oltář pro kadidlo a obětník.

byl přinášen z o-e zápalného. O zhotovení kadidla viz Ex 30,34.37. Tento o. symbolisoval modlitbu.

Tyto dva o-e byly jedinými oficiálními a stálými o-i [Dt 12,2.5-7]. Zmínili jsme se však také o jiných o-ích [Sd 2,1-5; 6,20-25; 13,15-23] mimo oficiální svatyni. Jozue vystavěl o. na hoře Hébal [Joz 8,30-35 sr. Dt 27,5-8], který byl na čas oltářem všeho Izraele. Zajímavá příhoda se vypravuje v Joz 22,10-34: Dva a půl kmenů izraelských postavilo nad Jordánem »o. veliký ku podivení«, avšak s výslovným připomenutím, že to není o. pro zápaly a oběti, nýbrž na připomínku duchovní příbuznosti s ostatním Izraelem. Také prorok Samuel vztyčil o. v Ráma a obětoval na různých místech [1S 7,9.17]. V 1Kr 3,2.4.15; 2Pa 1,3-6 výslovně čteme, že lid i král obětovali na výsostech. Podle Jb 1,5 se zdá, že o. byly zřizovány i v domácnostech. Vykopávky objevily značný počet takových o-ů. Po rozdělení říše čteme, že Eliáš obnovil na Karmélu starý o. Hospodinův [1Kr 18,30.32; 19,10]. Jeroboám ovšem vystavěl v Bethel vzdorosvatyni s novým o-em, což mu bylo vyčteno jako modlářství [1Kr 13,1-10]. V době náboženského úpadku se objevily také v ulicích jerusalemských o. tvoru nebeskému [Jr 44,17.21]. Podobné o-e byly zřizovány na střechách [Jr 19,13; 32,29 sr. 2Kr 23,10nn] a v údolí Hinnom [Jr 7,31; 19,1-13; 32,35]. Patrně po pádu Jerusalema, t. j. po r. 586, postavili Židé, bydlící v horním Egyptě v Elefantině, o. Hospodinu s chrámem, podobně jako to učinili později [ve 2. stol, př. Kr.] Židé v Leontopolis.

V NZ čteme o zápalném o-i u Mt 5,23n; 23,18nn.35; L 11,51; 1K 9,13 [Dt 18,1-3]; 10,18; Zd 7,13; Zj 11,1; o kadidlovém o-i v L 1,11; o jiných o-ích sz kultu u Jk 2,21 [Gn 22,9n]; Ř 11,3; o o-i v nebeské svatyni ve Zj 6,9; 8,3.5; 9,13; 14,18] 16,7; o o-i v přeneseném slova smyslu v Zd 13,10, kde se snad myslí na Večeři Páně, které se nemohou účastnit »služebníci stánku«, t. j. Židé.

Zákoníci ve své kasuistice, kterou se snažili uniknout závaznosti přísahy na oltář, pomáhali si tak, že ten, kdo při přísaze nemyslil na oběť na o-i, není povinen přísahu splnit, protože byla neúplná [Mt 23,18nn]. Ježíš odhaluje toto pokrytectví a ukazuje, že oběť je posvěcena právě tím, že leží na o-i, nikoli naopak, a že přísahat na o. je v každém případě závazné. O. je podle něho jedním z opisů jména Božího, takže přísahat na o. = přísahat při Bohu [sr. Mt 5,34nn]. – »Být účastníkem o-e« [1K 10,18] je formule, kterou hellenističtí Židé opisovali jméno Boží a nejužší poměr k němu. Pavel této formule užívá, aby ukázal neslučitelnost účasti na Večeři Páně a na pohanské obětní modloslužbě.

Zvláštní představu o nebeském o-i má Zj 6,9. Pod ním jsou chovány duše spravedlivých učedníků v mimořádné blízkosti Boží, takže

je pro ně konečná spása naprosto bezpečná a jistá.

Podle Sk 17,23 spatřil Pavel v Athénách »o. neznámému Bohu«. Nevíme, jak tento o. vypadal. Ale byly nalezeny votivní tabulky s podobnými nápisy v Řecku i v Malé Asii [Pergamu, viz obrázek na str. 47].

Olympas, křesťan v Římě, snad z domácnosti Filologovy [Ř 16,15].

Omar, syn Elifaza, prvorozeného syna Ezauova, kníže idumejský [Gn 36,11.15; 1Pa 1,36].

Omega, jméno poslední písmeny v řecké abecedě [dlouhé ó] jako jest alfa písmeno první; užívá se ho k označení konce [Zj 1,8. 11.17; 21,6; 22,13].

Omlouvati [stč. = žalovati na koho, viniti koho, utrhati komu, vyčítati]. Jk 1,5 praví o Bohu, že tomu, kdo prosí o moudrost dává ochotně [= upřímně] a neomlouvá [= nic nevyčítá].

Omluva, stč. = obrana [Sk 22,1; 2K 7,11]

Omri *Amri.

Omrzalý, stč. = protivný, nelibý, mrzutý. Podle Př 30,21-23 se třese [Kral. pohybuje se] země [t. j. její obyvatelé]: pod otrokem, když se stane králem, pod bláznem, který je nasycen [t. j. dosáhne bohatství], a pod omrzalou ženou, když se vdá. Míněna je žena, která zahořkla, protože dlouho žila bez lásky. I když se konečně vdá, užívá svého nového postavení k trápení těch, kteří jí dříve pohrdali.

Omyl = blud, chyba [Iz 44,20].

Omýlení = přehlédnutí [Gn 43,12].

Omylný, klamavý, chybující se [o lučišti Oz 7,16; o nedosti bezpečném útočišti Iz 28,17].

On [podle klínových nápisů staré *Ana,* později *Uno* = světlo], hlavní město v Dolním Egyptě asi 10 km sv. od Kahýry. Leželo při východním, Pelusiumském rameni Nilské delty asi 30 km s. od Memfis. Ve starověku bylo nejdůležitějším egyptským náboženským střediskem, kde kvetl kult slunce [odtud řecké jméno města *Heliopolis* = město slunce, a hebr. *Betšemeš* = dům slunce, Jr 43,14], k jehož poctě byl vzdělán chrám. Před chrámem stál obelisk $20^3/_4$ m vysoký. Je zachován do dnešního dne. Plato byl prý žákem tamní kněžské školy, jež byla současně školou lékařskou. Podle Gn 41,45; 46,20 stala se Asenat, dcera nejvyššího kněze Putifera z On, manželkou Josefovou. – *Egypt, 4.

Onam [= silný]. 1. Syn Sabela, syna Seir, knížete hevejského [Gn 36,23; 1Pa 1,40]. — 2. Syn Jerachmeela a jeho druhé manželky Atary [1Pa 2,26.28].

Onan [= silný?], druhý syn Judův s ženou kananejskou, dcerou Sua [Gn 38,4; 1Pa 2,3]. Zdráhal se svému zemřelému bratru zplodit děti, ačkoliv to zákon předpisoval. Proto jej Bůh zabil stejně jako druhého jeho bratra Hera. Zemřeli bezdětní dříve, než se rodina Jákobova vystěhovala do Egypta [Gn 46,12; Nu 26,19]. Pojem onanie je odvozen z jeho jména.

Ondřej [z řeckého Andreas = mužný], jeden z prvních učedníků Ježíšových [Mt 4,18n; Mk 1,16], bratr Šimona Petra. Byl rybářem z Betsaidy, kde měl se svým bratrem Šimonem dům [Mk 1,29], stal se nejprve učedníkem Jana Křtitele, na jehož svědectví se připojil yk Ježíšovi. Přivedl k němu i svého bratra Šimona [J 1,43]. Neshodu s Mt 4,18n a Mk 1,16, podle něhož byli oba povoláni současně, vysvětlují vykladači tak, že Jan dává zprávu o prvním uvedení obou bratrů k Ježíšovi, ostatní evangelisté mluví však o jejich formálním povolání k trvalému následování. V seznamu apoštolů je Ondřej u Mt 10,2; L 6,14 uveden na druhém místě, ale v evangeliu Markově [3,16, sr. Sk 1,13] až na čtvrtém místě po Petrovi, Jakubovi a Janovi spolu s Filipem. Zdá se, že to bylo pořadí hodnosti mezi apoštoly. V evangeliích se mnoho o Ondřejovi nevypráví [Mk 13,3n; J 12,22], ale tradice uvádí, že kázal evangelium v Kapadocii, Galatii, Bithynii a Skytnii. Prý došel až po Volhu [proto je patronem Rusů]. Na zpáteční cestě podstoupil v Petraei [Achaia] smrt mučednickou na t. zv. Ondřejově kříži, jenž má obě ramena šikmo zkřížená [X], Také staří Skotové pokládají O. za svého patrona podle pověsti, že loď s jeho ostatky ztroskotala v nyn. zálivu O-ově a že námořníci této lodi přinesli do Skotska evangelium. Město St. Andrews má jeho jméno. Apokryfní knihy uvádějí dva spisy jménem Ondřejovým: Skutky Ondřejovy [Acta Andreae] a Skutky Ondřejovy a Matoušovy [Acta Andreae et Matthiae],

Onen den *Den 2,c.

Oneziforus [= ten, který přináší užitek]. Přítel Pavlův, který podle 2Tm 1,16-18 statečně prokazoval uvězněnému apoštolovi mnoho lásky, když ho všichni ostatní opustili [2Tm 4,16]. V 2Tm 4,19 pozdravuje Pavel Prisky a Akvily a Oneziforův dům. Z toho vznikla pochybnost, zda byl O. v době napsání 2Tm ještě na živu, ježto není osobně pozdravován. Katolíci dokonce odvozují z 2Tm 1,16-18 oprávnění modlitby za mrtvé. Možná však, že všichni členové Oneziforovy domácnosti byli věřícími křesťany a že Pavel nechtěl vypočítávat každého zvlášť. Z 2Tm 1,16-18 jde najevo, že domácnost Oneziforova byla v Efezu. Možná také, že O. byl s apoštolem v Římě, když psal 2Tm. Všecky tyto otázky a dohady souvisí s otázkou pravosti 2Tm. Někteří mají pochybnosti o autorství Pavlově.

Onezimus [= užitečný], jméno otroka nebo služebníka Filomenova z Kolossis [Ko 4,9]. Ve Frygii, kam patřilo Kolossis, bylo mnoho otroků, takže pocházel-li někdo z Frygie, byl obyčejně považován za otroka. O. utekl svému pánu do Říma, kde doufal, že se mezi četným obyvatelstvem velkoměsta ztratí. Řízením Božím se dostal do styku s uvězněným tam apoštolem Pavlem, který ho přiměl k návratu do Kolossis, ačkoliv sám jeho služeb potřeboval. Napsal *Filemonovi přímluvný